

GABRIEL LIICEANU

Conferințele MICROSOFT

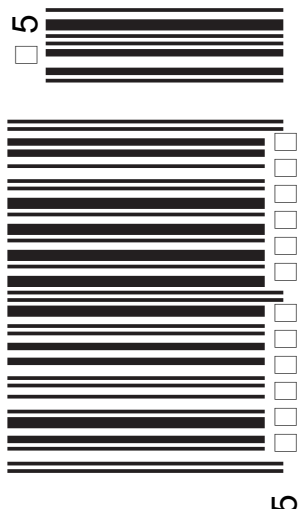

Foto Cotidianul

CE NE FACEM CU CALUL NEGRU?

16-21

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara

GABRIEL LIICEANU

Asemeni filozofului care, de dragul eliberării spiritului din lanțul materiei și al corpului, trebuie să învețe să moară, îndrăgostiții platonicieni trebuie să învețe în final să-și ucidă trupurile pentru a-și reînari suferințele. Tocmai trupul, carnea, aparența frumoasă care a aprins în ei scânteia, sunt cele care trebuie în cele din urmă sacrificate. Creșterea aripilor echivalează cu o dez-povărare de trup. Căci trupul platonician este doar prilejul îndrăgostirii, iar nu țelul ei. Calul negru, care persistă în logica frumuseții *întrupat* și reclamă accesul neîngrădit la trup, trebuie domolit, înfrânt, educat. Această domolire, ca preț ce trebuie plătit pentru posibilitatea unei excursii transcendente, este sensul "dragostei platonică" care a traversat secolele.

16-21

VASILE DAN ARCA ȘI EXERCITIILE DE SUPRAVIEȚUIRE

După revoluție am lansat "Arca". Era potopul. Nu se vedea nici un țărm apropiat. Scăpasem din gura leviatanului, dar pluteam pe o apă tulbură, agitată, nămolosă, în fierbere rece, continuă. Mulți voiau să scufunde "Arca" chiar de a doua zi. Mai apoi războiul s-a sofisticat, dar nu a slăbit. Ea însă a fost un alt exercițiu, după cel comunist, de supraviețuire. Unul în condițiile în care instituția literaturii a fost dramatic marginalizată, culpabilizată și atunci când nu era cazul. Un timp în care valorile au fost substituite cu oamenii de succes, cu potențaii zilei în special politici și mass-media. Nebunia pare – sper să nu mă înșel – să se apropie de sfârșit. Înapoi la normalitate! Înapoi la valori! aud parcă o șoaptă.

4-5

MIRUNA VLADA PEPENE ȘI UTER

[...] te aștept în cearcăne, îi spunea e la fel de cald și aici dar miezul tău ca de pepene roșu miroase prea tare de-aia îl acoperim cu cearșafuri

dar mai era și o fată Frida care și-a desenat fătul pe ghipsul ce-i acoperea

burta și atunci inima lui a început să bată și atunci el a devenit cea mai frumoasă amintire a ei

26

PROVINCIA CĂRTURARILOR (III)

CORNEL UNGUREANU

UNDE SĂ FUGIM DE-ACASA?

1) **Ardealul are în urma lui nu doar miturile transhumanței**, ci și călătorii care definesc evenimente civilizatorii. Cei plecați din Ardeal realizează geografii simbolice prin refugii și rețele exemplare. Există câteva itinerarii care ar trebui analizate. Primul ar fi cel al lui Gheorghe Lazăr. Născut la Avrig, dintr-o familie de țărani, Gheorghe Lazăr va trebui să traverseze evenimente istorice definitorii pentru schimbările sfârșitului de veac. E fiu de țărani și a putut să trăiască și să respire timpul omului revoltat. Reper ar fi, pe această direcție a cercetării, momentul 1784 – răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan. Al doilea reper pentru cercetător ar fi revoluția franceză. Liberté, égalité, fraternité nu-i o lozincă, pentru el, străină. Și nici inutilă. Iar Napoleon, cel care zdruncinase câteva imperii, un personaj antipatic. Între infrafrăcțiunile pedepsite cu alungarea din Ardeal se află și aceea de a fi ridicat o cupă de șampanie în cinstea împăratului francez. Împăratul de la Viena nu suporta, totuși, un asemenea afront. Al treilea eveniment al vremii lui Lazăr ar fi reformele iozefiniste. Este un timp al gândirii liberale pe care Gheorghe Lazăr și-l asumă. Putem să-i definim personalitatea și în funcție de ecurile revoltei lui Horia, și față de revoluția franceză, și față de eliberarea de dogmatismele teologice. Este, fără îndoială, un teolog și studiile sale de teologie sunt fundamentale. La Viena studiase teologia catolică, iar la Sibiu trebuia să-și asume teologia neuniților – a ortodocșilor, ca un cărturar animat de liberalismul vremilor.¹

2) **Despre trecerea munților.** În monografia pe care G. Bogdan-Duică i-o consacră lui Gheorghe Lazăr, capitolul al XVII-lea se numește **Trecerea munților**. Trecerea munților nu este o inițiativă a lui Gheorghe Lazăr și nu el inaugurează acest traseu, scrie învățatul Bogdan-Duică în excelenta monografie pe care i-o consacră.² "Trecerea însăși, în Muntenia, sau, cum s-a zis acum, "descălecarea-i culturală", nu a fost nimic neobișnuit: înaintea lui trecuseră alții; deodată cu el alții; alții și după el". **Lazăr știa bine în ce țară se duce**, subliniază Bogdan-Duică. Cu alte cuvinte, exista un flux care își avea varii argumente: Trecerea în țară era un fenomen mai vechi. Era chiar așa de vechi, încât geografii apuseni ai vremii îl înregistraseră lămurit. Astfel îl înregistrează faimosul... întemeietor al geografiei statistico-istorice, A.F. Buesching, care știa că ardelenii preoți trec să învețe acolo a oficia ceremonii și a vorbi frumos românește... Trecând, unii rămăneau acolo; puțini dintre ei ajungeau în situațiuni înalte sau numai bune; alții se pierdeau în națiunea transcarpatică așa de adânc, încât nici nu li se mai știa de urmă".³

Iorga va așeza istoria lui Gheorghe Lazăr pe ecranul larg al începuturilor românești; epopeea întemeierii Școlii are în centrul ei «un ardelean» care ordonează, în spiritul ținutului său, lumea în care coboară. Și lasă și un urmaș – Ion Eliade Rădulescu.

2 bis) Nu-i inutil să vorbim despre felul în care Bogdan-Duică a dispărut din bibliografiile obligatorii ale cercetătorilor. Cuvinte lămuritoare a scris, la moartea lui, Sextil Pușcariu: "Unde poate duce această cercetare migăloasă a izvoarelor de inspirație și a influențelor, ne-o arată, între toate scrierile lui Bogdan-Duică, mai ales cea admirabilă monografie despre Gheorghe Lazăr, urmărit cu o dragoste fără seamăn în lectura sa, și în mediul în care a văzut lumina zilei, în care a crescut și s-a dezvoltat. / Mai ales la noi, unde istoria literară s-a făcut și se face încă în parte și azi în mod impresionist, repetându-se în fiecare manual nou clișee vechi, fără critică și fără rectificări și perpetuându-se erori de fapt, stăruințele lui Bogdan-Duică de a merge la izvor, de a cerceta fiecare amănunt biografic și bibliografic, au însemnat o adevărată înviorare a istoriei literare".⁴ Semnificative pentru fluctuațiile simpatiei pentru Bogdan-Duică sunt cele două texte ale lui G. Călinescu, primul în **Adevărul literar și artistic** («Înzestrat cu cunoștiințe filozofice și literare întinse, capabil prin urmare să se adapteze la obiect, Bogdan-Duică a fost un istoric literar inimitabil, un Tiraboschi al literaturii noastre. De la el noile generații pot învăța bucuria de a trăi în intimitatea clasicilor prin tot ceea ce pașnica bibliotecă din rafturile sale e în stare să dezvăluie cercetătorului neostenit»), al doilea, în marea sa Istorie: aici G. Călinescu scrie nu doar că în literatura mai nouă Bogdan-Duică este dezorientat, ci și că e capabil de gafe memorabile, cum ar fi așezarea în monografia consacrată lui Lazăr a unei fotografii a enciclopedistului. Poza nu putea fi a lui Lazăr fiindcă fotografia nu fusese încă descoperită la 1823. După cunoscutul vers al lui Topârceanu (în Academie «e unul căm și idiot») și G. Călinescu mai descoperea un motiv de haz.

Au rămas prin reviste studiile cele mai serioase despre Bogdan-Duică, semnate de Șerban Cioculescu, Ion Breazu, Dimitrie Popovici, Sextil Pușcariu. Dacă pentru Dimitrie Popovici Bogdan Duică era un Maiorescu al Ardealului («dacă nu cu luciditatea maestrului, fără îndoială cu curajul lui») pentru I. Breazu el este, alături de Slavici și Coșbuc, o prezență tutelară a literelor ardeleni:

«Dacă Slavici a dat directivele culturale și politice ale bătlăiei, dacă Coșbuc a fost poetul, G. Bogdan Duică a fost criticul curajos sigur de idealul literar urmărit». O încercare de a-l reabilita astăzi pe profesor este aceea a lui D. Petrescu, cu ediția de Studii și **articole** din 1975 (Ediție îngrijită, note și prefață de D. Petrescu, Ed. Minerva). Zice prefătorul după cincizeci de pagini de travaliu exegetic: «Acest excurs prin activitatea de critic literar a lui Bogdan-Duică... a vrut să-l convingă pe cititor că profesorul clujean a fost nu numai un istoric literar de prestigiu, ci și un critic literar conștiincios și febril. Lipsindu-i maleabilitatea gustului, dispensându-se de mijloacele artistice, criticul și-a limitat audiența la

public... Criticul a ocolit armele ironiei, așa încât duritatea observațiilor sale seamănă mai curând a dojană aspră făcută de dascăl elevilor săi, nepricepuți și leneși decât a sfântă mânia creatorare». Și înapoi la Maiorescu, după ce vorbește despre erudiția lui Bogdan-Duică: «Dar erudiția poate cel mult înăbuși sau strivi victimele, pe câtă vreme ironia sarcastică, așa cum a cultivat-o Maiorescu, i-a fixat pe adversari într-un adevărat insectar, lăsat moștenire posterității...»

Aici ar putea începe o discuție despre «ardelenismul» care îi unește pe Gheorghe Lazăr și pe Bogdan-Duică: sunt, amândoi, întemeietori de instituții fundamentale. Primul, al școlii de la Sântul Sava, al doilea, (împreună cu alții) al Universității Daciei Superioare de la Cluj, peste un secol. Amândouă inaugurează școli românești importante pentru devenirea țării. Ar trebui să reluăm o discuție despre homo aedificator în cultura română, pornind de la spiritul constructiv al ardelenilor.

3). **Când vine Iorga.** "Un ardelean din părțile Sibiului, Gheorghe Lazăr, trecuse la noi încă înainte de 1821, ca dascăl al copiilor unei doamne din București. Învățase teologia, dar era și inginer. Pe atunci în Moldova-și avea școala de inginerie (încă din 1812) tânărul Gheorghe Asachi; boierii munteni voră și ei să aibă o astfel de școală, și tocmiră pe Lazăr. El făcu aritmetică și geometrie bună în tainița de la Sf. Sava, dar îndeplini pe alături și ceva mai bun, pentru care nu fusese plătit și nu era în stare să-l plătească nimeni: el strămută în mijlocul claselor luminate din principat ideile ardeleni."

Abia acum începe să se facă ordine, să avem parte de succesiuni fericite ale istoriei: "Când plecă peste câțiva ani, ca să moară acasă, Lazăr lăsă un urmaș în Ioan Eliad Rădulescu. Acesta și Asachi pregătiră

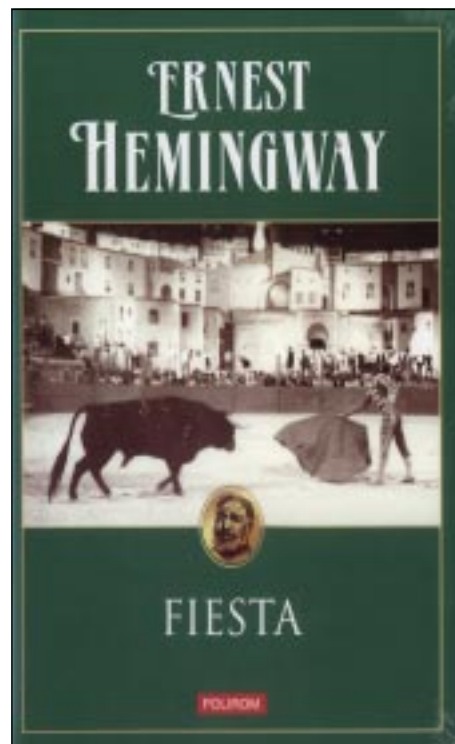
și mai departe publicul românesc. Ei îi dădură cărți, reviste, ziare, poezii, disertații gramaticale, nuvele - tot ce nu avusese până atunci și trebuia să aibă. Vreo douăzeci de ani ei stăpâniră terenul, și printr-o literatură din care numai o mică parte are valoare estetică, ei pregătiră calea pentru adevărații scriitori care trebuiau să vie. Sufletul contemporanilor lor a fost hrănit însă de dânsii și atunci se văzu întâia oară la noi o legătură trainică și plină de încredere între autori și scriitori". Atunci se văzu **întâia oară la noi...** inaugurează o propoziție memorabilă. În amplul său volum despre teologii sibieni, profesorul Mircea Păcurariu regretă purtarea celor din Sibiu față de învățatul Gheorghe Lazăr.⁵

4). **Peregrinul transilvan** n-ar fi doar Ion Codru Drăgușanu, ci ar fi și mulți alții care propun trasee emblematice. De la Gheorghe Lazăr la Badea Cârțan un șir de călători din Ardeal se îndreaptă spre sud, pe un drum pe care vor să-l eternizeze. Din **Însemnarea cuprinsului** pe care ne-o lasă Codru-Drăgușanu putem decupa, de pildă, acest rezumat lămuritor: "**Epistola I.** Den Cămpulungul României, iunie 1835. Peregrinul aspirante militar (Tauglicher Nachwachs). Proiectele de emigrațiune în momentul realizării. Țara Oltului den pădurea licurici. Rămas bun patriei sale. Plecarea în străinătate". Foaia de titlu a ediției din 1865 a peregrinului arată astfel: **Peregrinulu transilvanu sau Epistole scrise den tiere straine unui amicu în patria de la anulu 1835 pana inchisive 1848.** Tomulu I. Sibiiu Tiparitu si in provedictura la S. Filitsch 1865.⁶

1) **Gheorghe Lazăr** de G. Bogdan-Duică, Membru al Academiei Române.

Continuare în pagina 31

CĂRȚILE LUNII MAI

C-AM ȘERBAN FOARTĂ

L-am văzut de cam puține ori pe C-AM, – cum i se spune(a), tri-acronimic, ca, la noi, multor domni cu 3 (trei) nume... Trimițându-i câte-un mail nediaticrit, îl cam evit pe "Draga Calin" (cam... gacofonic!); cât despre "Dragul meu Călin", recte *Calin*, nu-l agreez, găsindu-l prea... calin! Așa că-i spun, de obicei, Andrei... L-am văzut, deci, de cam puține ori pe C-AM, dar parcă ne-am cam ști dintotdeauna. În ceea ce mă privește pe mine, cel puțin, numele i-a precedat persoana (ca zmeului din basme, buzduhanul). I-am citit câteva pagini docte, după ce un prieten comun "canadizat" mi-a cam făcut capul calendar, la Timișoara, la "Grădina bănățeană", cu performanțele lui C-AM. Avea de-a *binelea* dreptate, iar nu *cam*. – Dacă aș da-o,-n treacăt, pe stilul academic, ar trebui, după ce-mi dreg glasul, să disertez în felul următor: "Ceea ce, cu-asupra de măsură, apreciez la dl Călin-Andrei Mihăilescu, sunt lucrările-i de ordin filologic: larga lor arie de preocupări, erudiția și registrul poliglosic, ca și ingeniul analitic, în regim grav și, totodată, ludic, – cu un cuvânt (dezagreabil, astăzi, pentru nu puțini!) *călinescian*. Cu corectivul că domnia sa ar fi un Călinescu *fără impresionism*, ci (dovadă studiile sale eminente, – între acestea, *16–17*), meticolos până la acribie..." Renunțând, cât nu e prea târziu, la un asemenea jargon, ceea ce pot, pertinamente, afirma e că Mr. C-AM, când voiajează (având, cu toate că *dintr-o bucată*, zeiescul dar al ubicuității!), o face cu câteva *mots-valise* în portbagaj. Nu-i vorba de "les trois valises" ale... tricielistului Tzara, în care triplu-i nume ar încăpea tranșat (*à la chinoise*), – ci despre faptul că C.-A. Mihăilescu, fiu prodig al unei "țări europsite", are, mereu, nevoie de "antropomorfină"! Cum ar fi cam prea de tot, din parte-mi, să-l portretizez lăuntricește, spune-voi doar, că,-n vară, în vizită la noi acasă, a încălecat un scaun scund, îmbrăcat în catifea reiată bej și cu spătarul folosit ca parapet, pe care-și va fi sprijinit brațele trei ceasuri lungi (și, totuși, scurte), de pe la 5 la 8 post-meridian, – cât timp glisasem, pe un vesel... patinor, de la o vocabulă la alta. Mi s-a părut că aveam rol de balerini în *După-amiaza unui... scaun*, – cu-atât mai mult cu cât, în Mallarmé, e vorba și de două "dormeuses" (i. e. dormeze!) "parmi leurs seuls bras hasardeux..." , ș. cl. – Aaug că, "băiat de comitet", C-AM a trimis, nu prea demult, din pură camaraderie, din Toronto, unde i-o trimisesem eu, o scriere de-a mea la... București, la editura Curtea Veche (unde era un vechi curtean!), – cu care s-a inaugurat colecția (defunctă, astăzi) LUDEX. Ceea ce m-a făcut, apoi, să-i expediez, peste Atlantic, *Un C-AM limerick*, și anume: "Își năvlisise, dând aconto,/ un yacht, – un domn care,-n amont, o/ luă, dus de val,/ din Torontoal/ la Bucuresci, via Toronto!"

NICHITA O VODKĂ MARE MARCEL TOLCEA

Moto: *Aud nenăscuții câini polițiști cum îi latră pe nou-născuții polițiști comunitari*

* Dacă nu ar fi murit în 13 decembrie 1983, Nichita Stănescu ar fi fost Poetul la aproape 75 de ani și nu un nume pe o etichetă de vodcă. Asta e, astăzi se pronunță corect Eminem-scu și nu Eminescu, Blaga de la Interne și nu Lucian Blaga, iar Delavrancea e cel mult un cutremur de perspectivă. * Țin să vă amintesc acest amănunt din viața imaginară a bunicului Nichita Stănescu, fiindcă miercuri, 28 mai, s-a dezvelit la Tere-mia Mare o statuă a sus-numitului. Nu o să vă descriu evenimentul, fiindcă am predat materialul cu câteva zile înainte ca el să fi avut loc, dar țin să îl semnalez din pricini deja intuite. Pentru cititorii revistei noastre din provincie, subliniez că Teremia Mare e numele unei comune în care vinul era nu doar la el acasă, ci la el în pahar. Astfel se face că, înainte de 89, locul era celebru în lumea artiștilor și nu numai. Alături de vin, coniacul autohton avea gustul și buchetul unui produs natural, spre deosebire de lichidele bine chimicalizate din galantaruri. * Dar nu numai fiindcă alchimia strugurelui era în fierbere, ca să spunem așa, venea lumea bună acolo. Coriolan Babeți reușise să aducă

în Tabăra de Creație de la TM floarea de viță a artelor, de la Horia Bernea, Paul Ghera-sim, Sorin Dumitrescu, Constantin Flondor, Silviu Oravitzan, Doru Tulcan, pentru a nu aminti decât câțiva. * Astfel că localitatea a devenit un loc de pelerinaj cultural de îndată ce pictorii și-au donat lucrările create acolo comunității, iar Nichita a lăsat câteva manuscrise. Toate acestea poartă numele pompos de Muzeu. De fapt o clădire ce stă să se năruie, insalubră, igrasioasă. Din care tablourile au fost evacuate abia după ce Daniel Vighi și Ariergarda s-au pronunțat împotriva unei asemenea imposturi. * Am fost și eu la fața locului acum mai bine de o lună. Primarul a ținut-o una și bună: "Exponatele sunt ale comunei. Nu putem face nimic câtă vreme clădirea e în litigiu". Ca și înainte, Muzeul e închis, iar cheile se află la Primărie. În sala de bibliotecă, 10 fotografii ale unor manuscrise mărite. Nichita, în casa lui postmortemă de la țară.

PS. Am preferat să scriu "vodcă" și nu "votcă" în semn de fidelitate față de genalogia maternă a poetului, albă în gena rusească!

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

9 mai. A avut loc comemorarea unor scriitori dispăruți în ultimele săptămâni, personalități care au ilustrat, într-un fel sau altul, ultimele decenii ale scrisului românesc: Monica Lovinescu, Paul Miron, Deliu Petroiu, Laurențiu Cernet, Ivan Evseev, Carmen Pădure. Au vorbit despre cei dispăruți IPS Nicolae, Mitropolitul Banatului, Adriana Babeți, Ion Marin Almăjan, Eugen Bunaru, Maria Pongrácz-Popescu, Cornel Ungureanu și alții.

16 mai. A avut loc întâlnirea cu scriitorul danez de origine română Dimitrie Grama. Au participat scriitori din Timișoara, Reșita, Băile Herculane, Danemarca. Au luat cuvântul Iacob Roman, Ion Marin Almăjan, Dana Bălănescu, Ion Pachia Tatomirescu, Nicu Danciu Petniceanu, Cornel Ungureanu, comentând contextele daneze ale literaturii din exil, precum și raporturile dlui Dimitrie Grama cu literatura din Banat. A fost lansat, cu acest prilej, volumul său, **Culoarea vântului/ The Colour of the Wind**.

23 mai. A avut loc o întâlnire cu poetul Marcel Turcu care și-a prezentat volumul **Ofițerul stărilor de spirit**. Despre locul și rolul poetului (lansat de Geo Dumitrescu în anii șaizeci) în poezia timișoreană au vorbit (insistând asupra transferurilor suparealiste în literatura scriitorului) Eugen Dorcescu, Eugen Bunaru, Constanța Marcu, Valeriu Drumeș, Traian Dorgoșan și un oaspete dn Cluj: prozatorul și eseistul Mircea Oprîță, invitat de grupul Helion și la manifestările desfășurate la Timișoara.

EGINALD SCHLATTNER – DESPRE LITERATURA CARE IZBĂVEȘTE

Scriitorul sas originar din România Eginald Schlattner și-a atins celebritatea la senectute. Biografia sa dezvăluie câteva repere ale unei istorii de om surprinzător: la 65 de ani publică în Viena romanul de succes *Cocoșul decapitat*, se izbăvește literar câțiva ani mai târziu cu *Mănușile roșii* (un volum ce pune în goliciunea lui înfiorătoare un sistem politic abject), toate acestea după ce în anii 70 se hotărăște să dezbrace haina ateismului din tinerețe pentru a deveni preotul luteran din Roșia/Rothberg (jud. Sibiu) care va izbăvi creștinește puținii sași rămași pe loc. Iată de ce sub semnul... izbăvirii a stat și întâlnirea lui Eginald Schlattner cu publicul din Cărtureștiul lui Mercy, luni, 26 mai, de la ora 18. Discuțiile despre șvabi, sași, istoria lor, istoria noastră, literatură, destin și multe altele au fost moderate de Radu Pavel Gheo și urmate de scurte lecturi publice susținute de autor.

Cocoșul decapitat, romanul de debut al lui Eginald Schlattner, epuizat de mult din librării (ar merita o reeditare, cu atât mai mult cu cât e readus în actualitate de filmul lui Radu Gabrea), recompune paradisul pierdut de sași imediat după finalul celui de-al doilea război mondial. Romanul al doilea, *Mănușile roșii*, e o carte-docu-ment: mărturie despre tenebroasele închisori comuniste și practicile ce le băntuiau, în

egală măsură însă mărturisire despre impli-carea autorului în condamnarea unor scriitori sași, indezirabili pentru regim (circumstan-țele în care a fost smuls pactul străpung ca un fir roșu întregul volum). Seara din Cărtu-rești, pregătită în parteneriat cu Centrul Cultural German din Timișoara, precede un turneu european, pe care Eginald Schlattner îl pornește într-o perioadă de triumf literar.

COSMIN LUNGU

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

● Marți, 29 aprilie, ora 17, la librăria Caligraph, deschisă recent în holul Filarmonicii Banatul a avut loc prezentarea publică a noii edituri timișorene Bastion, cu ocazia apariției primelor volume din portofoliul acesteia: Gilda Vâlcă, *Antichitatea în filosofia lui Nietzsche*; Ioan Stanomir, *Eminescu: tradiția ca profeție politică*; Ovidiu Pecican, *Povești de umbră și povești de soare*; Edwin A. Abbott, *Flatland*; Cristian M. Teodoorescu, *SF Unu*. Despre semnificația apariției acestei noi edituri în spațiul cultural românesc au vorbit profesorii universitari Ioan Talpoș, rectorul Universității de Vest din Timișoara și Mircea Mihăieș, vicepreședintele ICR, precum și directorul editurii, Cornel Secu.

● Marți, 13 aprilie, librăria "Joc secund" a fost gazda unei duble lansări. Volumele semnate de tinerele universitare Dana Percec Chetrinescu (*De la Gargantua la Google*) și Simona Branc (*Generații în schimbare*) au marcat și un moment aniversar al Fundației "A Treia Europă", ale cărei membre cele două cercetătoare sunt. La întâlnirea organizată de Fundația "A Treia Europă" și de Societatea Tinerilor Universitari din România au participat Adriana Babeți, Ilinca Ilian, Ciprian Vâlcă și Smaranda Vultur.

● Târgul-caravană Gaudeamus, organizat la Timișoara între 7-11 mai de către Societatea Română de Radiodifuziune și Radio Timișoara a prilejuit publicului o întâlnire cu o editură bucureșteană pe cât de tânără, pe atât de expansivă și selectă (căreia presa i-a decernat Trofeul Gaudeamus). Profesorul Mircea Martin, directorul editurii a prezentat alături de scriitorii Cornel Ungureanu, Adriana Babeți, Robert Șerban proiectele instituției și cele mai recente volume. În cadrul aceleiași sărbători a cărții, Editurii Universității de Vest i-a revenit premiul Educația, iar lui Ionuț-Cătălin Blidar (Liceul Pedagogic "Carmen Sylva" cl. XI) – premiul I al concursului de lectură "Mircea Nedelciu".

ARCA SI EXERCITIILE DE SUPRAVIETUIRE

VASILE DAN

– Dragă Vasile Dan, știi că ai o roare de aniversări, dar anul ăsta împlinești 60 de ani. Te văd un creator în putere și cunoscându-te de vreo 30 de ani aș zice că ești un tip solitar și aspru în ciuda fragilității poetului. Cum te împaci cu faptul că scrii poezie de peste 40 de ani? Ce altceva ai fi putut face în viață?

– Habar n-am ce altceva aș fi putut face. Sincer, îți spun doar ție, nu cred că-s demn de altceva. E aici mai mult o neputință decât o laudă. Pe de altă parte, întrebarea ta ar trebui puțin contextualizată. Ce aș fi putut face altceva, până în decembrie 1989, decât să scriu poezie? Era unul dintre puținele feluri de a putea trăi personal, așa-zicînd. Ca mine scriau toți "toții și netoții". Nu-ți mai amintești? Tăranii, muncitorii, medicii, milițienii, ofițerii, indiferent de arme, grade și funcții (chiar și securiștii scriau versuri, firește la comandă, nu oricum, ci direcționat, eficient, cu ținte, nu doar la omagii, congrese și izbînzii, ci și ca să ne încurajeze pe noi, fiindcă ne-am născut, am avut privilegiul să ne naștem acum și aici, să fim contemporani cu ei și cu Ei).

Ehei, dacă m-aș fi născut eu mai tîrziu, la 41 de ani să zicem, adică în decembrie 1989, răspunsul la întrebarea ta s-ar fi nuanțat un pic. Aș fi avut probabil alternative la această opțiune pentru literatură, oricît de tare m-ar fi apăsât ea, aș fi fost și eu sedus de viața reală, plină de bunătați, generoasă în plăceri omenești, în fond prin nimic condamnabile. Nu e o rușine să trăiești bine, să fii sănătos și să-ți poți întreține sănătatea, să locuiești într-o casă confortabilă, dacă se poate cu curte, cu aer condiționat vara, cu căldură la termotecă iarna, cu mașină nouă la scară, cu vacanțe afară, în lumea largă, în companii selecte, după luni de tras la serviciu, de corvoadă. Ce-i rău în asta?

A scrie literatură, literatură-literatură, așa cum o înțelegi tu, într-un regim insuportabil al nemulțumirii și îndoielii de sine veșnice, nu prea rimează cu toate acestea. Atunci vin și te întreb la rîndul meu: ce aș fi hotărît? Pentru ce m-aș fi hotărît? Literatura sau viața? vorba lui Romi Bucur. Am hotărît încă o dată în 1989: literatura. Era poate prea tîrziu s-o mai dau la întors (aveam deja, cum am spus, 41 de ani, pe care-i îngropasem exclusiv în vreo șapte cărți de versuri).

– Aș mai încerca o caracterizare: consecvența și exigența cu sine și cu ceilalți. Ce foloase ți-a adus acest fapt, ca poet și ca redactor-șef al revistei de cultură "Arca" pe care ai înființat-o la Arad după revoluție?

– Știu unde bați cu "consecvența și exigența cu sine și cu ceilalți". Dacă m-am hotărît pentru "Arca", atunci m-am hotărît pentru o instituție critică și profesionistă a culturii scrise. Ce era să fac? Să multiplic și eu efemeridele publicistice arădene minate de provincialism vetust, cu veleitari geniałoizi și istorici locali harnici lucrînd la microscop pe o tradiție locală măreață, chiar dacă invizibilă cu ochiul liber? Să continui tradiția suplimentelor culturale ale unicului ziar local de partid? Să-i reciclez

colaboratorii în "Arca"? Mulți anchilozați în limba de lemn, fără gust literar, ca să nu spun analfabeți? Toți aceștia sînt bine mersi în învățămîntul superior acum. De stat sau privat, că avem deja două universități. Sigur, toți aceștia s-au solidarizat, la un semn, împotriva mea, a "Arcăi", a ta, a colaboratorilor mei cei mai apropiați. Am devenit alături de unguri, moșieri, agenturi, alogeni, monarhiști, elitiști, evrei, anglo-americieni, ruși, greco-catolici, francmasoni, pericolul public numărul unu. Asta e. N-am dat înapoi. Iar acum chiar nu mai are rost să o fac. "Arca" există. Are personalitatea ei publicistică, inconfundabilă. Am fost pionieri în mai multe privințe, chiar dacă ar fi să ne comparăm cu revistele de cultură venerabile: "Vatra", "Familia", "Tribuna", "Steaua", "Orizont". Sîntem primii care am introdus în culegere și redactare calculatorul. Sîntem primii care au optat pentru format carte (în 1994), cu album de artă în policromie, apropiind revista – ca obiect estetic – de carte, de raftul bibliotecii, îndepărtînd-o de coșul de gunoi în care se aruncă ziarul de a doua zi.

Am reușit să ținem strîns, aproape toți cei care am pornit împreună, în februarie 1990, la drum, fără să ne războim între noi, fără divorțuri intelectuale zgomotoase, fără divergențe ireconciliabile: Romulus Bucur, Gh. Schwartz, Gheorghe Mocuța, Ovidiu Pecican, Onisim Colta, Ioan Matiuț, Carmen Neamțu, Călin Chendea, Horia Ungureanu, Lucia Cuciureanu, Petru M. Ardelean, Petru M. Haș. Cei care au părăsit "Arca" în acești aproape 20 de ani, au părăsit, din nefericire, totul: Dorel Sibii, Florin Bănescu, Viorel Gheorghiuță, Gh. Moțiu, Lucian Emandi, Andrej Stefanko.

– Ca și alți colegi de generație, ai debutat în volum, la 29 de ani cu *Priveliștile*, o carte îndeajuns de decantată și unitară stilistic care conține o marcă proprie, inconfundabilă pe care ai marșat, ulterior. Care sînt etapele creației tale și cine au fost maeștrii tăi, modelele, în Clujul și Oradea tinereților?

– Contactul meu cu poezia – și aceasta a fost șansa vieții mele – a avut loc la o vîrstă optimă pentru un tînar abia ieșit din adolescență: la 16-17 ani, ca elev la Liceul "Gheorghe Barițiu" din Cluj (1968-1969). Era momentul fast al primei promoții echinoxiste, cea a lui Ion Mircea, Adrian Popescu, Dinu Flămînd, Eugen Uricaru, Marcel Runcanu, Petru Poantă, Marian Papahagi, Ion Vartic, conduși la început de Ion Pop. Îi întâlneam aproape zilnic la cafeneaua "Arizona" din vecinătatea librăriei Universității, sub redacția "Tribunei". Apoi, tot acolo, pe congenerii mei, încă elevi, dar nu la "Barițiu", ci la "Gh. Șincai", Al Cistelean, Virgil Podoabă, Al. Vlad. Cu Ion Mircea și Adrian Popescu, deși eu eram doar elev, iar ei deja studenți la filologie, eram foarte buni prieteni.

Cărțile rare, autorii sofisticăți și interziși, marii interbelici, expresioniștii germani, suprarealiștii, dadaistii, futuristii, inclusiv ruși, aici se trafica precum drogul, aici se transmiteau, pe sub masă, cotele cărților de

la "secret", de la Biblioteca Universității unde pierdeam zilnic noțiunea timpului cîteva ore. Cenaclurile "Echinox" de la sala cinci a Universității erau adevărate banchete culturale. Atunci am debutat în "Steaua" (1967). Apoi am picat la admitere, în sesiunea din vară, din teribilism juvenil, scriind nonconformist la proba de literatură română (mă pregătisem exclusiv după Istoria mare a literaturii române a lui Călinescu, pe care o confiscasem avid, zilnic, vreo două luni de zile, la sala de lectură, firește, tot de la "secret", disprețuind inconștient și brav în totalitate manualul de liceu. Am intrat însă imediat, toamna, la un nou examen, dar la Oradea, unde predau tot profesorii clujeni, într-o concurență însă mult mai dură: 17 pe un loc.

Legătura cu Clujul n-am tăiat-o niciodată. De altfel speram să revin în anul doi la Cluj. Ion Pop a încercat să-mi înlesnească transferul. N-a fost însă cu puțință. În acea vreme o astfel de operație, astăzi banală, era aproape imposibil de aranjat. Trebuia o decizie a ministrului învățămîntului însuși. O hotărîre ridicolă în orice caz. Asta a fost, și n-am ce regreta. Fiindcă la Oradea erau alte compensații, alte seducții: "Familia" cu Gh. Grigurcu, Ovidiu Cotruș, Radu Enescu, Nicolae Balotă, Ion Negoitescu, Șt. Aug. Doinaș – ce mai, aproape tot "Cercul" de la Sibiu. "Familia" m-a adoptat și pe mine repede în mediul ei intelectual excepțional pe care l-am frecventat avid, timid și tăcut, ieșind doar din cînd în cînd la vedere ba cu o recenzie, ba cu un poem sibilinic, calofil.

– Criticul Al. Cistelean, care te-a "citit" foarte bine cu ocazia antologiei de autor *Poem vechi*, în 2005, te-a caracterizat drept "un echinoxist fără portofoliu", în sensul că te-ai desprins de mișcare fără să o trădezi. Acum, după ce ai publicat o duzină de cărți de poezie, te mai simți solidar din punct de vedere estetic cu echinoxistii sau ți-a mai trecut? Ce a mai rămas din unitatea breslei și din prietenii literare? Te întreb asta pentru

că tu simți mai bine pulsul literaturii, atît la Arad cît și în capitală, unde reprezîți Filiala Arad.

– Al. Cistelean mă comentează în același fel de la cartea de debut "Priveliștile" (1977) pînă la "Poem vechi" (2005), să zicem. Impresiile lui inițiale sînt definitive. Indiferent ce și cum aș mai scrie. O face știindu-mă foarte bine, dincolo de carte, de poezie. Firește, am început să scriu în spiritul Clujului anilor aceia, 1967-1968, echinoxist: fraged, calofil, subțire, distilat, eufonic, aluziv cultural, naturist. Toți o făceam atunci cam așa. Era, azi se vede mai bine, și o alternativă la limba de lemn, nu doar oficială, nu doar a "Scînteii" și "scînteilor" locale, ci un șah chiar la poezia oficială. Cea agreată oficial.

Canonul echinoxist nu era deloc inofensiv, estetizant, doar un spectacol retoric așa cum s-ar crede facil. El era întîmpinat cu ostilitate fiindcă era, dincolo de noutatea stilistică, subversiv. Debutul meu poetic în "Steaua" (1967), a fost imediat amendat agresiv în "Făclia", oficiosul de partid local. "Bruno", Ion Mircea, scria mai criptic în "Istm" decât mine. Adrian Popescu, mai naturist și expresiv. Dinu Flămînd, mai eufonic, mai virtuos. Dar toți se subscriau aceluiași canon, aceleiași sensibilități expresive, paroxistice, alexandrine. Asta era. De atunci poezia mea sigur a evoluat în sens invers, mai sălbătîcindu-se, nu doar în sentimente, ci și-n expresie, în tensiune interioară, în substanță, în mișcări tectonice pe care epiderma emaciata de la debut nu o putea anticipa.

– Experiența de la revista "Vatra" te-a călît pentru Aradul literar și artistic unde, îmi amintesc, erai mereu în opoziție cu spiritele provinciale și cu veleitarii care nu renunță ușor. Ai rămas un combatant, la alt nivel, și după revoluție, prin eseuri și articole de presă și prin activitatea de la Cenaclul pe care l-ai păstorit multă vreme. Ce a însemnat intervalul de la "Vatra" și cum ai resimțit coborîrea pe Mureș în jos pînă la

Arad unde te-ai stabilit definitiv?

– Sigur cînd vii, la 24 de ani, la Arad, în 1973, din Cluj și din Oradea, ce gîndești? Nu trebuie să ai neapărat aerul că ai coborît de pe rampa literaturii în galerie, dar un contact cu o altă lume, o diferență tot trebuie să simți. La Arad era un cenaclu greu de comparat cu cel al Echinoxului clujean ori cu atmosfera "Familiei" de la Oradea. Activau aici cîțiva tineri literați, proaspăt veniți de aiurea, de pe băncile facultăților nefilologice ori autodidacți: Florin Bănescu (tînăr medic), Gheorghe Schwartz (profesor de defectologie la o școală specială), Horia Ungureanu (profesor de geografie-istorie), Dorel Sibii (profesor de educație fizică), Cornel Marandiuc (șofer profesionist), Mihai Traianu (el era profesor de română, de formație tot clujeană, dar cu sensibilitatea lirică formată la "Tribuna", la o generație anterioară celei echinoxiste, cea a lui Nae Prelipceanu și Ion Cocora, de pildă).

Acestora li s-au alăturat: tu însuți, Gheorghe Mocuța (profesor de franceză-română cu studii la Timișoara), Francisc Vinganu (învățător), Viorel Gheorghită (fost deținut politic, autodidact, un spirit reflexiv excepțional), Gheorghe Moțiu (fost teolog și profesor de română, fost colaborator la "Gîndirea"), Lucian Emandi (fost deținut politic, ultimul redactor țărănist al "Românului"), Ilie Măduța (cu o experiență și o afinitate literară legată, prin Doinaș, de "Cercul de la Sibiu"), Ioan Matiuț (un tînăr absolvent de liceu). Cam acesta era peisajul. Scriitorii arădeni m-au șocat de la început. Ei erau total altfel decît cei pe care-i cunoșteam pînă atunci, pe care-i frecventam sau îi urmam eu. Cei din Arad erau niște practicieni exclusiv literari. Erau puși, fără să-și facă alte probleme, gospodărește pe publicat. Și nu orice: nu o poezie în "Steaua", sau în "Familia", sau în "Orizont", sau proză, ci tocmai cărți. Cărți în edituri.

Mărturisesc că în acea vreme pe mine nu mă ducea gîndul așa de departe. Eu mai aveam multe de lămurit în mine însumi cu privire la literatură, la ce fel de literatură vreau să scriu, ce fel de poezie, cum să mă dezlipesc de modele, de maeștri, de teroarea lor. Nu cum să-i urmez. Gravitam încă periculos în jurul lor, pe mulți îi știam prea bine, pe dinafară, mă luptam să-i uit, să-i alung, să-i înstrăinez, să-mi capăt viață, viața mea proprie. Apoi arădenii erau aproape toți prozatori: scriau dom'le, nu proză scurtă (atunci foarte gustată, în vogă), ci ditamai romane. E momentul în care debutează editorial noile mele cunoștințe: Gheorghe Schwartz cu "Martorul" (un roman consistent de vreo 250-300 de pagini), Florin Bănescu cu "Să arunci cu pietre în soare", o proză superbă, ceva între Salinger și Hemingway, Horia Ungureanu cu "Ochiul zilei de ieri" (și acum mă fascinează ca un vers impecabil titlul acestui roman). Și alții.

Între aceștia am picat eu. Cu sensibilitatea mea lirică nevrotică. Incredibil, dar mi-a căzut bine această companie, această baie de real. M-a adus cu picioarele pe pămînt. M-a familiarizat cu ideea, altfel atît de îndepărtată, a unei cărți de debut. În acest context am publicat "Priveliștile" în 1977, la editura "Facla". Cartea aceasta s-a bucurat de sprijinul, fără de care nu putea apărea, al cîtorva fani. Al redactorului editurii, Ion Anghel, al lui Marcel Pop Corniș (acum aflat la Richmond), al lui Cornel Ungureanu, care au și participat, *in corpore* la lansarea

ei în Arad, în ianuarie 1978. Am și acum fotografia cu toți trei de la lansare, de la librăria Ioan Slavici. Pentru cei mai tineri cititori care, eventual, se miră că mai țin minte toate acestea, le spun acum că apariția unei cărți de literatură atunci, în acei ani, mai ales de debut, era un eveniment colosal în cenușiul și mediocritatea vieții culturale publice.

În 1981, Romulus Guga, care era foarte bolnav – nimeni în afara doamnei Guga, însă nu știa acest lucru – își regia dramatic și discret ieșirea din scenă. Avea nevoie la "Vatra", pe care o fondase în 1971 de un scriitor tînăr, care, eventual, să-l succedă. Care să aibă cît de cît credibilitate și valoare literară și care, *sine qua non*, să fie originar din Mureș. Din județ. Scriitorii maghiari, mai numeroși decît cei români și nu puțini foarte valoroși, din Târgu-Mureș acuzau mai pe față, mai pe la colțuri, că, da, "Vatra" or fi ea o revistă foarte bună (după cei mai mulți cea mai bună a momentului), dar nu-i făcută de autori mureșeni, ci de unii parașutați acolo. Cu scopul contracarării artificiale a valorilor culturale, scriitoricești maghiare locale. În acest context Romulus Guga a avut ideea, din multe puncte de vedere prea puțin inspirată, de a mă chema pe mine la "Vatra".

Aveam pe atunci 31 de ani și publicasem deja 3-4 cărți, toate primite bine de critică. Erau însă anii în care criza socialismului real în România era deplină în toate domeniile: în special în cel politic (dictatura personală atinsese forme delirante iar nivelul de viață al oamenilor se prăbușise cu totul. România era o Coree de Nord în sud-estul bătrînului continent). Eram căsătorit, aveam doi copii. Deși mi s-a pus imediat la dispoziție un apartament în Tîrgu-Mureș, inclusiv un buletin de municipiu (cine-și mai amintește că și obținerea acestuia era o problemă aproape imposibil de rezolvat atunci?), plecasem dintr-un loc, Aradul, unde lucrurile, de bine de rău, stăteau ceva-ceva mai bine, măcar sub aspectul subzistenței cotidiene.

După un an, m-am reîntors la Arad. convins fiind că n-am dreptul să-mi sacrific familia, copiii, soția, pe ceilalți ai mei în numele unei vocații literare care evolua într-un context de ciumă politică, economică și socială. "Vatra" a rămas însă un model revuistic pentru mine. Aici am publicat, la "Vatra-dialog", interviuri excepționale între 1981-1983 cu numele cele mai credibile în acel context dificil: Livius Ciocârlie, Gheorghe Grigurcu, Radu G. Țeposu, Dinu Flămînd, Adrian Popescu, Al. Cistelecan, Cornel Ungureanu, Marcel Pop Corniș, Dan Culcer, Mihai Sim ș.a. Cînd am fondat "Arca", în februarie 1990, am avut în minte, ca model, în primul rînd "Vatra", de ce să nu recunosc.

– **În ciuda faptului că nu ai abandonat poezia, ai avut, ca puțini alții, un moment de criză sau, poate, de derută. Nu ai publicat timp de zece ani poezie, timp în care te-ai dedicat, dialogului, eseisticii, jurnalismului, emisiunilor culturale de televiziune. Acum, observ că revii la lectura critică, o îndeletnicire mai veche, în care pui mult nerv critic și spirit polemic. Ce s-a întîmplat cu Vasile Dan după revoluție?**

– Apariția revistei "Arca" s-a produs – paradoxal – într-un moment cel puțin neprielnic, dacă nu chiar ostil revistelor de cultură. Primele luni, apoi ani, apoi deceniu, după 1989, au fost cei în care revistele de

cultură – cele vechi, prestigioase, multe dintre ele cu merite imposibil de uitat în supraviețuirea noastră nu doar culturală în comunism, ci și pentru noi ca vorbitori de limbă română corectă, expresivă, cu apetit spre comunicare și nu doar cu mimarea acesteia ca în limba oficială de lemn – au fost sacrificate de marile lor public cititor. Acesta le-a întors repede și cinic spatele, fugind la chioșcul de ziare politice în primul rînd. Nu de literatură aveau nevoie în acele zile, săptămîni, luni, ani românii, ci de viață. Erau într-un deficit cronic, disperat de viață. Trebuia repede recuperat tot ce n-au trăit pînă atunci. Ficțiunea literară le ieșise pe nas. De real voiau să se încarce, să se sature. De putere politică, de afaceri, de bani, de plăceri, de vorbit în gura mare, de scris simplu, ca la ziar, de multe ori fără nuanță, printre dinți, în față sau ținut peste umăr disprețuitor.

În acest context am lansat "Arca". Era potopul. Nu se vedea nici un țărm apropiat. Scăpasem din gura leviatanului, dar pluteam pe o apă tulbure, agitată, nămolosă, în fierbere rece, continuă. Zece ani n-am publicat poezie, fiindcă eram de serviciu la "Arca". Mulți voiau să o scufunde chiar de a doua zi. Mai apoi războiul s-a sofisticat, dar nu a slăbit. Nu-mi fac nici o iluzie că cineva o să-mi ridice statuie pentru existența ei pînă astăzi. Ea însă a fost un alt exercițiu, după cel comunist, de supraviețuire. Unul în condițiile în care instituția literaturii a fost dramatic marginalizată, culpabilizată și atunci cînd nu era cazul. Un timp în care valorile au fost substituite cu oamenii de succes, cu potențații zilei în special politici și mass-media. Nebunia pare – sper să nu mă înșel – să se apropie de sfîrșit. Înapoi la normalitate! Înapoi la valori! aud parcă o șoaptă.

– **În 2004 ai fost nominalizat la Premiul Național pentru poezie. Ce mai reprezintă premiile literare pentru cariera unui scriitor?**

– Am fost nominalizat de două ori: în 2000 pentru "Pielea poetului" și în 2003 pentru "Carte vie". Competiția pentru aceste premii, mai ales la poezie, la vîrfurile Uniunii Scriitorilor, este una dură, mai dură decît la proză să zicem, iar opțiunile finale sînt pe cît de îndreptățite, tot pe atît de nedrepte. La asemenea nivel nominalizarea însăși e un premiu. Asta ca să vedem partea bună a lucrurilor.

– **Care este relația ta cu tînăra generație, chiar cu tinerii scriitori arădeni?**

– Foarte bună, îmi place să cred. Din gura mea n-au ieșit și n-or să iasă niciodată aprecieri denigratoare la adresa celor mai tineri colegi. Care, bunăoară, să înceapă cu clișeul stupid: "tineretul de astăzi..." Sau

"sexişti", "teribiliști", "nonconformişti", "snobi", "mimi", "cosmopoliți" ș.a.m.d. De revista "Arca" este legată, într-o formă sau alta, o grupare valoroasă, excepțională de tineri poeți, prozatori, dramaturgi, esești: Mihail Neamțu, Ciprian Vălcău, Vasile Leac, Cătălin Lazurca, T.S. Khasis, Andrei Mocuța, Florin Măduța, Gabriel Giurgiu. Le aștept cu bucurie cărțile, iar "Arca" e mereu deschisă pentru ei.

– **Cum se adaptează poetul care convorbește "cu fluturii, cu Dumnezeu", la viața postmodernă și globalizantă. Mai poți ține pasul? Sau e mai înțelept să ne retragem în spatele perdelelor lăsate și să așteptăm iluminarea?**

– Generația noastră, dragă Gheorghe Mocuța, a cunoscut o succesiune de alfabetizări: cu creionul/pixul/stiloul. Apoi cu mașina de scris. În sfîrșit, cu calculatorul. Totul în interval de cîteva decenii. Unii au rămas însă fideli scrierii directe pe hîrtia imaculată într-un ritm al gîndirii firesc, natural, mai molcom sau mai exploziv, sau mai icnit. Pentru ei calculatorul, monitorul sînt interpușii care deformează, bruiază, influențează fluxul articulat al ideii. Ceilalți, dimpotrivă, nasc direct, precum găinile lui Cristoiu, puii vii, textul tipărit. Fără perioada, atît de necesară, a incubației, a gestației. Eu însumi am stat visător în fața calculatorului fără să-l ating aproape un an de zile, avînd, cei drept, în Călin Chendea, dar și în Romulus Bucur, specialiști în redacție. Chiar fani entuziaști ai noului zeu. Acum operez și eu suficient: redactez, citesc, trimit e-mail-uri, corectez. Altele mă depășesc, recunosc împăcat și mulțumit. Dar nu mi-e antipatic calculatorul. Fac chiar o mică dependență de el, mai ales dimineața cînd citesc presa cotidiană pe net.

– **Care e, de fapt, viața de fiecare zi a poetului?**

– Trăim o viață schizofrenică, noi,ăștia, scîrța-scîrța pe hîrtie, știi bine tu însuți, Gheorghe Mocuța. Oricum una dublă. Pe de o parte sîntem, precum oricine, ființe în carne și oase, cu familie, cu soție, cu copii, cu o carieră, cu boli și dificultăți de care nu scapă nimeni pe lumea aceasta. Asta e partea noastră văzută. Cea nevăzută ține de lumea noastră interioară care uneori debordează pe hîrtia albă de scris. De departe nu se vede decît această primă personalitate: diurnă. Cele două personalități se întîlnesc laolaltă în ochii semenilor noștri rarisim. Cine știe unde, cine știe cînd, cine știe cum. Dar poate că lucrul acesta nici nu are nici o importanță

Interviu realizat de
GHEORGHE MOCUȚA

MONICA LOVINESCU – O LUPTĂ EROICĂ, O VICTORIE – ALEXANDRU NICULESCU

"Mi-am petrecut, Virgil și cu mine,
viața pe baricadele democrației"
(Jurnal, 1998-2000, p. 436)

1. Acum, când clopotele au încetat să mai bată, și la Paris, și la București, și când aceea care a fost Doamna Monica Lovinescu își odihnește veșnicia alături de soțul și de tatăl ei, în liniștea cimitirului din Fălticeni – a scrie despre permanenta ei prezență, despre puterea ei de rezistență combativă – copleșitoare, în zeci și zeci de ani – devine, pentru cei care au cunoscut-o îndeaproape și au frecventat-o, un dureros "exercițiu de admirație", o grea (dar necesară) aducere aminte. Cum să închidem în puține și strîmte cuvinte, orele, zilele, anii petrecuți – fie și, uneori, pasager – alături de Monica Lovinescu și de cel care i-a însoțit destinul, Virgil Ierunca? Au scris alții, mai întîi și mai bine decît noi (mă refer la domnul Gabriel Liiceanu și la doamna Doina Jela), vor mai scrie, de bună seamă, de acum înainte, mulți alții. Personalitatea complexă, inteligența incisivă și, îndeosebi, capacitatea infinită de a prețui, a promova și a apăra, întotdeauna intransigent, Adevărul, chiar cu curajul propriului sacrificiu, au impus și celor care o admirau sau o iubeau, dar și dușmanilor săi. Și dacă cei dintîi erau numeroși, nici cei din urmă nu erau prea puțini!

2. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca ne-au fost, ani de-a rîndul, înalte exemple morale care ne ajutau pe noi, toți românii, a rămîne demni în grele și nedemne timpuri. Am ascultat-o, tineri și vîrstnici, începînd din anii 1951-1952 (anii cumpliti ai teroarei dezlănțuite de Securitate) la Radio Paris, iar din 1962, și la Radio Europa Liberă. Emisiunile sale literar-culturale erau urmărite cu atenție sporită de un număr din ce în ce mai mare de ascultători din cele mai diferite medii sociale (bineînțeles, în primul rînd, de scriitori), astfel încît, treptat, opiniile și comentariile deveneau un îndreptar critic în aprecierea literaturii române contemporane. A fi fost pozitiv comentat devenise un semn distinctiv al valorii literare. Cuvîntul radiodifuzat al Monicăi Lovinescu *in absentia* își cîștigase o autoritate pe care mulți literați, prezenți în publicistică, nu o aveau în țară! Cele 6 volume de cronici literare (*Unde scurte*) publicate în Editura Humanitas între 1990-1996 stau mărturie – deși, pînă azi, critica literară din România nu le-a luat prea mult în considerare. Autoarea însăși ni se plîngea nu o dată că și-ar fi dorit discuții *ad rem* asupra aprecierilor sale critice despre operele literare din perioadele 1962-1995 – poate mai mult chiar decît laudele entuziaste care i se aduceau, atunci, în România. Gîndind bine, credem a-i da dreptate: Monica Lovinescu, în *Unde scurte* (Jurnal indirect, Seismograme, Posteritatea contemporană, Est-etice, Pragul, Insula șerpilor) nu ar fi vrut decît să fie – la rîndul său – un critic literar care să refacă, în alte (grele) vremuri, cu alte mijloace, opera de Critice ale marelui său părinte... Ea se considera – bineînțeles, alături de Virgil Ierunca – scriitor român.

3. Bineînțeles, Monica Lovinescu era și o luptătoare anticomunistă. Dacă soțul ei avusese, pentru scurt timp, în 1944, tentații "de stînga" liberal-comunistă (alături de alte însemnate condeie literare ale epocii: Geo Dumitrescu, Geo Bogza, Ion Caraion, Gheorghe Dinu etc.), Monica Lovinescu a fost dintru început împotriva implantării comuniste în România: a participat, cu studenții, la manifestările de la Cluj, a apărut "Regele și Patria" în anii 1945-1946, dovedindu-și adevărată deplină la rezistența surdă, neputincioasă, dar de neînfrînt, a poporului român oprimat de ocupația sovietică.

Exilul din 1947-1948 înainte a fost numai o continuare a luptei sale anticomuniste, pentru libertate. Să nu uităm că printre primele sale contacte pariziene – la 25-26 de ani – a fost prietenia legată cu altă mare eroină în lupta pentru o Românie liberă: Adriana Georgescu (cu care împreună, una scriind, cealaltă traducînd în limba franceză, au făcut să apară în Franța, *Au commencement était la fin*, Hachette 1951). Cu riscul unei hiperbole, putem afirma că nimeni, nicăieri în lumea liberă occidentală nu a făcut ceea ce a întreprins, în/cu viața

ei, Monica Lovinescu: să apere, să răspîndească în orizonturi infinite, prin scris sau pe calea undelor, cultura libertății României. Existența reală a adevăratei Românie – al cărei reprezentant de frunte era ea. Avîndu-l alături pe Virgil Ierunca.

4. Pentru românii din țara subjugată, Monica Lovinescu era o "voce la radio". Doamna Adriana Bittel mărturisește undeva că "Monica nu semăna cu vocea ei" (la care obținuse un răspuns umoristic, "Mă credeai un fel de femeie-comisar?"). Într-adevăr, Monica Lovinescu era dură cu ticăloșia dușmănoasă, dar cît de apropiată și delicată știa să fie alături de cei ce-i meritau, recunoscător, prezența în preajmă-i! Cîți români nu-și datorează existența în exil intervențiilor sale generoase! Cîtă caldă feminitate, cîtă fidelă prietenie, cît atașament, cît grațitudine avea față de cei merituosi, în prezent, în trecut! Un loc aparte era rezervat sentimentelor de profundă recunoștință care o legau de cei care, precum doamna Ileana Vrancea, descoperise "biblioteca arestată" din casa Lovinescu și îi dăruise o mică Biblie ce aparținuse mamei sale.

5. Dar de cîte deziluzii, întoarceri-de-spate, acuzații false și trădări nu a avut parte!

Mai întîi, în legătură cu traducerea romanului *La 25 heure* a lui Constantin Virgil Gheorghiu. Mai tîrziu, în 1987, într-un "proces" ce, bineînțeles, nu a mai avut loc, provocat de un ipochimen din exil:

Continuare în pagina 31

PAUL MIRON: O PUNTE CĂTRE ZIUA DE MÂINE CORNEL UNGUREANU

"Au dispărut, la câteva zile distanță, două repere ale exilului românesc: Monica Lovinescu și Paul Miron. Uniți prin comuniunea de destin a expatrierii, dar și prin misterul riguros al morții, cei doi erau, de pe altă parte, cît se poate de diferiți prin biografie, opțiuni strategice și temperament. Paul Miron era un amestec inanalizabil de blîndețe moldavă, umor, tenacitate. Suporta greu distanța de țară și era posedat de nevoia de a-i ajuta pe cei rămași acasă. România nu era pentru el o amintire difuză, un dulceag teritoriu al nostalgiei. Era o ocupație zilnică, un parteneriat fără sfârșit. Dădea de lucru și de mâncare, risipea jur împrejur afecțiune și bună dispoziție, imagina proiecte, făcea cultură românească oricînd și oriunde i se oferea ocazia. Nu făcea calcule de oportunitate și nu ezita să-și asume riscuri. Se străduia să lase uși deschise, chiar cînd era privit cu suspiciune și ostilitate, se străduia să menajeze șansa dialogului eficient, chiar atunci cînd n-avea cu cine dialoga. Nimic nu i se părea prea mult cînd era vorba să stabilească punți peste abisurile de rea-credință și de viclenie ale dictaturii", scrie Andrei Pleșu într-un necrolog (memorabil) din Dilema Veche.

Paul Miron încerca să stabilească punți cu o tenacitate și cu un umor prezente în fiecare dintre acțiunile sale – fiecare cu o subterană a ei. "Punțile" erau necesare și după 1989. În anul 2004, Paul Miron rostea, după primirea unei decorații prezidențiale, următorul discurs (a rămas inedit): "În anul 1771 cei doi fii ai domnitorului fanariot din București fug în străinătate. Ajung în Austria, unde sunt bine primiți de autorități. Toate depeșele tatălui, cu rugămintea de a se întoarce au fost ignorate. Acesta aștepta acum pedeapsa capitală. În asemenea situații, turcii erau necruțători. Ipsilanti trimite o delegație condusă de vornicul Ienăchiță Văcărescu care, la Viena, are o întrevedere cu împăratul Iosif al doilea. Discuția savantă, totuși umană, e o adevărată lecție de jurisprudență. În numele Libertății, care se înfiripa împrejurul zidurilor Bastiliei, suveranul argumenta cu principiul dreptului la azil. Ienăchiță se roagă, plînge, laudă, în numele spiritului de caritate, dar nu izbutește, cu toate scîlpirile vorbirii sale să-și împlinească misiunea. Tensiunea dintre fugiți și țara de origine s-a repetat s-a repetat la noi deseori, și, cum bine știți, atît de violent sub regimul totalitar cu marea neînțelegere dintre puterea de stat și diaspora. Întâmplarea în care

fii educați în instituții franceze devin ei înșiși educatorii părinților lor, nu a intrat cu nimic în codicele relațiilor țară-exil. Recitind povestirea lui Ienăchiță, numărînd miile de morminte care ne cheamă, ne dăm seama cîte s-ar fi putut face, cîte s-ar fi putut învăța în 15 ani din acest trecut încă ascuns. / Gestul șefului statului prin distincția de azi, pentru care îi mulțumesc, ne dă dreptul să sperăm că opera de scindare a națiunii în două tabere cu denigrarea celor plecați, după principii neocolonialiste, să se încheie. Nu stă bine unei țări micșorate ca România să se încarce cu asemenea principii, multe învățate de la marile puteri".

Și mi se pare la fel de importantă această scrisoare din 1993, un adevărat document testamentar: "Domniei Sale Domnului Rector Prof.Dr. Andrei Marga/Universitatea Cluj// Domniei Sale Domnului Director Dr. Eugen Beltechi/Institutului de Lingvistică Cluj / Magnificiență! Domnule Director! Una din realizările temeinice ale Clujului universitar dintre cele două războaie mondiale a fost revista "Dacoromania" condusă de Sextil Pușcariu. / Prin aceasta, filologia românească a fost omologată în forul internațional; zeci de lucrări, care nu și-au pierdut ponderea științifică pînă azi, au văzut lumina tiparului aici. / "Dacoromania" a fost interzisă în 1948 – după cum povestea Al. Rosetti – la dorința expresă a Moscovei. De aceea, ni s-a spus că Emil Petrovici n-a mai îndrăznit s-o reediteze, deși a fost îndemnat deseori de multă lume. / Începînd din 1972, în cadrul seminarului de romanistică din Freiburg, ne-am străduit să-i asigurăm apariția. Suplineam, pe cît ne-au ținut puterile, Clujul adevărat; duceam cu fidelitate ștafeta care nu putea fi abandonată. Țineam ca "Dacoromania" să rămână mereu aprinsă, protest, speranță și îndemn. Astfel, au apărut pînă acum 8 volume, într-o editură științifică serioasă, apreciată în Europa și peste Ocean. Prăbușirea comunismului, pecetluită în 1989, a schimbat și noima slujirii noastre. E timpul ca "Dacoromania" să se întorcă acasă, de unde a fost surghiunită. O redăm Clujului să o gospodărească în tradiția marelui Pușcariu; reînviată, acum, o redăm cetății dvs. universitare, fără a ascunde mîndria noastră că o bucată de vreme v-am ținut locul. Cu deosebită considerație, /Editor /Paul Miron, Redactor/Elsa Lueder Albert-Ludwigs Universitaet/Freiburg, Germania."

IN MEMORIAM

in memoriam

UN CĂRTURAR

MIRCEA LĂZĂRESCU

Cine s-ar fi gândit că multiculturala și toleranta Timișoara avea să-l găzduiască și pe reprezentantul de vârf al culturii ruse din România? Ivan Evseev! Când cu peste zece ani în urmă am organizat la Timișoara un Congres Danubian, socotind că fiecare țară riverană să fie întâmpinată de un reprezentant de frunte a conaționalilor săi nu a fost nici o problemă pentru germani, maghiari, sârbi, chiar croați, slovaci și bulgari. Dar era prezentă și Rusia (Uniunea Sovietică fusese țară riverană). Ivan Evseev! În urmă cu vreo doi ani, când s-a lansat la Uniunea Scriitorilor cartea omagială "Gândurile și tristețile unui rus lipovean", cineva a vorbit cam așa: "Vroiam să-l cunosc pe Ivan Evseev știindu-l un reprezentant de seamă al culturii ruse și mi-am imaginat un om voinic, care te ridică imediat în brațe și desfășoară minunile culturii în veselie și melancholia unui pahar de votcă. Am dat însă de finul, blajinul și nuanțatul într-ale culturii Ivan Evseev". Fin, blajin, nuanțat, dar și principial, ferm și adânc angajat. În 1989 îi făceam din Piață semne în Balconul Operei unde era plasat, în vârful revoluției, unul dintre foarte puținii intelectuali din acel Balcon. Și apoi ferm și profund a fost în angajamentul său cultural, spiritual.

Cine citește eseurile sale despre "lumea în care trăim" din pomenita carte, regăsește omul ce aspiră spre repere valorice sigure și convingeri ferme. Și aceasta sub arcul credinței creștine. Cultura românească îi datorează sinteza din ampla lucrare "Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale" apărută, spre lauda și mândria urbei noastre, aici la Timișoara, în anul trecut, îngrijită de Arhiepiscopie.

IVAN EVSEEV

FINAL DE ETAPĂ

L-am sărbătorit, la 65 de ani, la Filiala Uniunii Scriitorilor. Atunci am descoperit cu adevărat echivalențele pe care Vania le realiza: era o extraordinară victorie a lipovenilor din Deltă, un triumf intelectual fără precedent. Veniseră deputații tuturor etniilor slave din România, dar și prieteni ai săi de odinioară, de la Tulcea. Fusese, la Leningrad, studentul lui Propp și conducea, începând din 1980, **Cercul de semiotică** din Timișoara. Avea o vocație de lider și în 1989 a fost unul dintre intelectualii baricadei. Era, ca Hasdeu, ca Eliade, preocupat de universurile originare și cărțile sale despre **Simbolurile folclorice** (1987), **Jocurile tradiționale de copii. Rădăcini mitico-rituale** (1994) inaugurau noi căi de cercetare, mai vizibile în dicționarele sale (**Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale**, 1994 sau **Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească**, 1998).

O operă monumentală – o sinteză de o importanță deosebită - este **Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale**. Puțini cărturari din România exprimă, ca Ivan Evseev, universurile insulare, mesajele răsăritene, dar și europenitatea tradiției enciclopedice. Ca și Hasdeu, ca și Eliade, Evseev încearcă să realizeze, din perspectiva urgențelor secolului XXI, instrumente de lucru: dicționare, enciclopedii, istorii care să înceapă înțelegerea zilei de azi de la universurile arhetipale. În cercetările sale, universitarul timișorean se oprește cu atenție și asupra cărturarilor bănățeni: de la Simeon Mangiuca, cu al său **Calendariu gregorian și poporal român**, la Vasile Crețu, cu **Existența ca întemeiere**, tradiția cercetării din Banat își descoperă noi repere. Am amânat mereu sărbătorirea vârstei de 70 de ani, a cărturarului. Nu ne rămâne decât să-l omagiem la o întâlnire îndoliată. (Cornel Ungureanu)

Cel puțin această carte ar merita să existe în toate bibliotecile școlare, pentru șansa de informare și formare cultural spirituală a tinerilor.

În cele câteva rânduri în care încerc să evoc personalitatea acestui eminent intelectual nu pot vorbi despre opera sa scrisă, multiplu dezbătută. În cărți, eseuri și articole. Peste tot răzbate ținuta înaltă a omului cu adevărat imersat în cultură. Faptul că a privit lucrurile și din perspectiva culturii ruse a fost o șansă: aceea de a participa la viziunea unei mari culturi. Iar noi, timișorenii, am avut ocazia de a dialoga cu un elev al lui Tomasevski, Jirmunski și Propp, ceea ce nu e puțin lucru. Și să ascultăm un om ce ne-a relevant câte frumoase cuvinte au românii din slavă: veselia, gluma, nădejdea, norocul, cinstea, vitejia, tihna, odihna, snoava, soția, povestea, basmul.

Prin anii 60, 70 eram un grup de intelectuali în Timișoara... Era la modă structuralismul. Ivan Evseev își susținuse doctoratul pe tema "Semantica verbului". Discuțiile erau aprinse, lecturile variate si pasionate. Treptat, treptat, acei intelectuali au pierit. Și pier în continuare.Trist, dar inevitabil, e faptul că pierde categoria intelectualilor, acea "intelighenția" care a fost coloana vertebrală a demnității Europei în secolul XX. Amintindu-mi de minunatele clipe când povesteam domol pe marginea "Donului liniștit" despre originea cazacilor și a rușilor lipoveni, mă despart cu durere de acest minunat prieten ce a fost Ivan Evseev, transcriind cuvintele din dedicația pe care, cu scrisul său rotund și gingaș, mi-a scris-o pe ultima carte "în semn de recunoștință și solidaritate intelectuală".

LORIN

Laurențiu Cerneț (1931-2008) a debutat, acum 50 de ani, în revista **Scrisul bănățean**, după ce ieșise din închisoare și-și descoperise un post de funcționar la Timișoara. Făcea parte, cu Corneliu Omescu, Constantin Pascu, Vasile Crețu, din "noul val" al prozei timișorene. Până să ajungă la Timișoara Sorin Titel, ei vor fi, alături de Ion Arieșanu (aflat mereu în fruntea plutonului, alergător detașat, gata să-i apere și să-i susțină) speranțele Timișoarei literare, oamenii de echilibru și de inițiativă ai cenaclurilor literare, modele comentate prin unele reviste de cultură.Volumul **Omul de un milion**, apărut în 1966 în colecția care patrona debuturile vremii, **Luceafărul**, se bucură de o bună întâmpinare. Între cronicile care semnalau ieșirea în lume a lui Laurențiu Cerneț era și a lui Nicolae Manolescu, în celebra pagină 3 a revistei **Contemporanul** (criticul îl așeza pe timișorean, cu tandrețe, lângă Sânziana Pop).

Pe urmă, Laurențiu Cerneț a scris schițe, povestiri și romane din viața micilor funcționari care-și consumau inițiativele și speranțele într-un univers cenușiu, modelând partituri cehoviene. Până la prozele s.f. și până la dicționarele umoristice nu a fost cale lungă. **Jocul de-a Robinson, Câteva luni de trăit, Voia Domnului** sunt cărți ale lumii marginale, ghetoizate, care își poate regăsi, după eșecuri succesive, speranțele. Ironia, autoironia și umorul capătă prioritate în **Experiențele lui Ionete, Iubirea, Chiajna și eu, Amintiri inventate, Cartierul sonor, Mic dicționar de subiecte comice**. Poate că ecranizările textelor lui Cerneț s-ar fi bucurat de același succes de care s-au bucurat (se pot bucura) textele lui Ion Băieșu și Teodor Mazilu.

Iar într-o topografie literară timișoreană, **Cartierul sonor, Draga noastră președintă, Primul trimestru, Peștișorul Geo și ceilalți** ar trebui să-și găsească un loc de onoare.

Prozator, dar și poet, dramaturg, jurnalist, Laurențiu Cerneț a fost un reper sigur în Timișoara literară a ultimei jumătăți de veac. Fie-i țărâna ușoară! (Cornel Ungureanu)

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un *program managerial dinamic, al mileniului 3.*

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o *ofertă completă* de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești *titluri de la peste 300 de edituri!*

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : *cartea străină!*

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

CE MAI POATE ROMANUL, AZI? (III)

DUȘAN BAISKI

Subsemnatul sunt un fost mare cititor. Acum sunt cititor doar de fluxuri de știri, comunicate de presă, de presă economică. Integrat, așadar, în masa celor ce vor pieri înghițiți de cotidianul dominat de viteză, tehnică informațională, noua ordine locală, regională sau mondială etc. Pot fi eu, așadar, omul care să-și dea cu părerea, în deplină cunoștință de cauză, despre problema romanului astăzi? Mai mult ca sigur că nu. Dar în calitate de scriitor? Poate nici atât, fiindcă nu am scris niciodată vreun roman, deși mi-am visat acest lucru. Nu am scris deoarece sunt născut într-o zodă care nu m-a fericit cu răbdare, calitate absolut necesară unui romancier. Iată însă că am dat, cel puțin parțial, un prim răspuns la întrebarea: mai avem timp de citit romane? Nu. Avem totuși dreptul de a ne revolta împotriva unei asemenea situații. Adică să dăm dracului tot cotidianul și să (re)luăm cartea în mână. Numai că nu o facem. De ce? Fiindcă nu mai avem răbdare. Ritmul de viață ne-a schimbat radical și o revenire la marii visători de odinioară este, cred eu, imposibilă. Cel puțin în cazul meu, deja prea obișnuit cu informații multe și dense. Așa cum nu mai am răbdare să privesc un film de la cap la coadă. Suntem oare mai fericiți acum? Sunt oare mai fericiți cei care s-au retras ori au rămas retrași în ungherul lor, citind roman după roman? Fiecare poate fi fericit în felul lui. Cred însă un lucru: romancierii nu vor mai avea audiența de odinioară. Cititorii rămași fideli romanului au devenit niște aleși. A-ți pleca urechea la dorințele potențialilor cititori te descalifică. Te transformă în simplu comerciant de cuvinte. Cititorul tău e fericit, însă se va tembeliza și mai mult. Dacă rămâi totuși fidel sufletului tău, îți asumi, desigur, riscul de a fi citit de un cerc de prieteni și poate nici atât. În concluzie, ce e bine și ce e rău? Care e formula ideală a romanului de succes? Mulți ar dori s-o afle. Numai că respectiva formulă nu există. Noi mergem înainte. Măine vom relua aceleași întrebări. Vom da cam aceleași răspunsuri.

VERONICA BALAJ

Prima pornire a fost de ezitare. Cărțile și autorii nu-și au rangul meritat. Lumea modernă-i absolut ciudată. Pe de-o parte foarte evoluată, organizată, pe de alta, superficială, grăbită... Trec, totuși, de partea cealaltă. A optimistului. Și zic, romanul mai poate fi încă și încă o tentație. În primul rând pentru scriitori. Chiar tinerii care se aruncă viteză în marea literaturii, încep cu... un roman. Poate-i firească înclinație a omului spre comunicare. Spre povestirea, împărtășirea stărilor, întâmplărilor care l-au acroșat pe el, viitorul scriitor. Mai e nevoie să știi ceva despre tehnica literară a romanului? Se pare că nu. Cu atât mai puțin e nevoie să știi cum a evoluat el, romanul, în timp. Modalități diverse de expresie artistică, felurite genuri de roman, curente literare? Să fim serioși! Lumea noastră-i în vertij, dar foarte invertită. E de-ajuns. În romanul contemporan, încap orice. De la vocabularul vexant trivial sau cel puțin "neprelucrat" artistic, la vulgaritate, scene șocante. Uneori nu e vorba de dramă, stări conflictuale, evoluții ale personajelor.

Adeseori e urmărită, în principal, "reacția" pe care o poate produce cartea-roman semnată de autorul contemporan.

Aici e șansa de a fi citit. Cunoscut. Băgat în seamă de critică. Și nu e deloc rău. La urma urmei asta dovedește, a câta oară?, că fiecare scriitor își caută nota "particulară", acel ceva care să-l diferențieze de scriitorii din secolele trecute. Dacă domnul romancier contemporan îmbină cele spuse, à propos de noutatea – șocantă, cu o tehnică artistică, locul e câștigat. Mai rămâne undeva, imprezibil în reacții, domnul cititor. Se scrie prea mult. Cititorul e agresat de atâtea titluri, subiecte, personaje. E clar că mai are și altceva de făcut decât să citească. Lumea modernă e plină și de altfel de tentații, așa că să nu ne îmbătăm cu iluzii cum că romanul ar putea să-l ajute pe un locuitor al Terrei să înțeleagă de ce timpul merge numai și numai înainte, sau să-l facă mai bun. De înțelepciune, mai încolo. Omul Terrei vrea viața trepidantă, multe, multe să-i încapă între limitele unui minut.

Ce poate romanul? Poate doar să-i ocupe aceste minute, ore, zile, dacă el se va lăsa în voia lecturii. Vreau, totuși, să cred că romanul mai poate ilustra sau atenționa, mai poate delecta sau doar convorbi cu doritorii de comunicare. Vorbind despre șansele romanului fără a lua în calcul cititorul, rămânem suspendați. Cum cititorii pe întreg mapamondul sunt din ce în ce mai puțini și mai descalificați de viața modernă, îmi pun speranța că romanele, cărțile, pot fi bun comun și pentru urmașii cititorilor de azi, dacă rămân "valabile" bibliotecile tradiționale. Doar nu vor deveni toate biblioteci virtuale! Ideile, filosofia de azi, cu toanele ei ascuțite, credințele de azi, atât de "strigătoare la cer", totul trebuie totuși să rămână. Să fie cunoscut. Ei bine, iată cheia: romanul. Nici o frescă, nici o melodie, nici tomurile de istorie nu vor reuși să slujească ideea de sugestiv, de "real" pe cât reușește romanul. Fie și numai pentru acest scop și tot merită să-i dăm o șansă în plus romanului contemporan. Nu se vinde precum țigările? (În urmă cu câțiva ani, o carte costa cât un pachet de țigări **dar nu** se cumpăra, literatura românească actuală nefiind la mare trecere).

Totuși romane au continuat să apară. Și vor îmbogăți peisajul editorial și de-acum încolo. Atâtea teme poate oferi sucita și smucita noastră societate, atâtea personaje care mai de care, încât romanul singur le poate immortaliza. Cum să rămână scriitorul indiferent? Dacă nu poate câștiga războaie de asanare morală, dacă nu-și poate construi vile (precum cei care uită să-și amenajeze în vastele spații și un loc pentru bibliotecă, măcar lângă bar). Scriitorul poate consemna, transfigura viața însăși. Cine știe dacă toată strădania sa, romanul adică, nu va fi de folos celor care urmează? Chiar dacă pe Terra cititorii vor avea bilet de "persoană specială", tot nu e zadarnică încrederea în roman. Romanul actual mai poate găsi formule noi la nivelul limbajului. De personaje nu mai vorbim. O diversitate de "specii" ca în vremea noastră nu cred să mai fi pomenit lumea. De trăiri, la fel, nu ducem lipsă. Scriitori să fie, că romanele lor vor avea din ce să se inspire. Șansele romanului actual constau în nonsensul vertijului vieții contemporane. De aici pot fi scoase în teren literar cele mai neașteptate subiecte.

TUDOR CREȚU

Romanul poate mult(e). Poate, încă, salva vieți, adică revela, da un sens. Întrebarea e ce cel puțin retorică. Pe măsură ce-mi vād de treabă, sunt tot mai convins că teme gen "criza literaturii" sunt dintre cele mai false subiecte. Motivele sunt elementare – fie și nu mai acest sentiment, pe care-l ai, mai ales când textul îți iese, că faci lucrul pentru care te-ai născut, garantează perenitatea poeziei, romanului etc. Atâta timp cât vor exista oameni care simt că numai așa se împlinesc, resursele (creative) sunt aigurate.

Genul e inepuizabil. Dacă e să fac best of al nopților mele, din ele n-ar putea lipsi cea în care am terminat primul *Omul negru*. Dacă ar fi să fac un top ale celor mai groaznice nopți, o ierarhie inversă așadar, n-aș putea omite nopțile realmente sterile în care albul paginii de comp e o sfidare magistrală și tot ce ai scris până atunci îți pare că stă să se prăbușească. În clipa aia, romanul, scrierea lui devin un soi de perversiune la care te supui singur. Rareori am resimțit mai acut cuvântul *arid*.

Romanul va rămâne genul (literar) cel mai căutat. Pentru cei mai mulți, literatura se rezumă la cele câteva romane citite. Cred că cel mai autentic mod de a vedea ce poate romanul e să vezi și, implicit, arăți ce poți tu ca romancier.

MARCU MIHAIL DELEANU

În ceea ce mă privește, nu pot da un răspuns concludent bazat pe o experiență recentă din cauză că ultimul roman la care am lucrat înainte de 1989, *Singurătatea inorogului*, l-am părăsit atunci când n-a putut fi cuprins în "planul editorial" din cauza titlului, cuvântul *singurătate* ajungând un termen tabu pentru cei care diriguiau activitatea editurilor. După 1990 nu am continuat romanul pentru că acum pot vorbi liber despre ceea ce aș fi avut de spus pe ocolite în proză.

Însă întrebarea are sens, câtă vreme nu poate exista literatură națională fără roman, oricât de mult s-au schimbat și se vor mai schimba paradigmele culturale și socio-literare în societatea postmodernă și postin-

dustrială care nu ne ocolește nici pe noi. Romanul reprezintă ceea ce sunt bașii într-o partitură corală, accentele grave ale simfoniei literare și proba de foc pentru orice prozator. Iar subiecte de roman se găsesc încă în România profundă, chiar dacă la suprafață trăim în plin Caragiale, *momente* și schițe, în vreme ce romanul este *durată*, este prezentul devenit istorie. Ieșiți nepregătiți dintr-o istorie dramatică, generatoare de romane remarcabile, suntem încă în căutarea altei istorii, despre care nu știm cum și dacă se va mai racorda la viața noastră interbelică de tip european, atâta câtă a fost. Este vremea noilor ciocoi și în literatură, care nu mai au nici măcar ștaiful celor vechi.

Ce mai poate romanul azi? Dar care, ce fel de roman? Pentru că, parafrazând vorbele cronicarului, nu sunt vremurile sub roman, ci bietul roman sub vremi. Ce fel de roman ar mai fi potrivit acestor vremi și cititorului-cumpărător de azi? Romanul clasic, tradițional, romanul frescă (rurală, citadină) sau cel documentar, istoric, de aventuri, polițist, science-fiction? Poate romanul de dragoste sau cel psihologic, existențial, ich-romanul auctorial, autoconfesiv, al singurătății ori cel epistolar, memorialistic, romanul parabolă, simbolic, metaforă, textualist, lingvistic, tel-quel-ist, epilogic, noul roman sau romanul postmodern? Răspunsul la această întrebare conexă presupune lămurirea chestiunii *ce mai pot prozatorii*, ca și a celei legate de cerere și ofertă, respectiv orizontul de așteptare al "consumatorului" de literatură.

În concluzie, *romanul va putea azi* doar ceea ce și atât cât mai pot romancierii consacrați și cei tineri, dar cunoscuți deja, precum și alți prozatori care vor îndrăzni să scrie roman. Nu cred însă că vor izbândi lupii singuratici, cu scriitură tradițională sau insolită, neafiliați unei școli de proză, unei grupări sau unei reviste care să-i propulseze și să-i susțină în lumea literară și pe piața cărții.

DAN FLORIȚA-SERACIN

Ce mai poate romanul, azi?... Greu de răspuns. Mai ușor mi-ar fi să mă refer la ceea ce nu poate... Nu poate, fapt evident pentru toată lumea, să-și păstreze numărul cititorilor. Fenomenul nu e sesizabil doar la noi, ci pe întreg mapamondul, ușor atenuat

în țările unde prețurile cărților nu au devenit încă prohibitive pentru omul de rând. Marile edituri din Occident depun eforturi nu de ieri, de azi să mențină interesul pentru literatură, pentru proză măcar, dacă cel pentru poezie nu mai poate fi resuscitat. Între altele, au crezut că o pot face aducând în atenția publicului scriitori din locuri mai puțin cunoscute, care nu numai că scriu într-un mod aparte, dar evocă o societate ce conservă forme de viață, mentalități, tradiții unice în felul lor. În ultimele decenii s-au bucurat din acest motiv pe rând de o bună publicitate latino-americanii, asiaticii din Extremul Orient (japonezii îndeosebi), sud-est europenii, sud-africanii, rușii (chiar și cei din diaspora). De ce nu e băgată în seamă dincolo de fruntariile naționale și literatura noastră, lucru de care ne plângem atât de mult? Bănuiesc că în mare parte din pricina efectului pe termen lung al promovării ideii sincronismului. Noi ne-am obișnuit o bună perioadă de timp să imităm. De ce i-ar interesa pe ceilalți europeni niște scriitori care scriu la fel ca Balzac, ca Proust, ca Gide, ca Thomas Mann sau ca mai știu eu cine? Dar nu numai modul de a scrie, ci însăși lumea în care trăim copiază (mai ținem minte avertismentul lui Maiorescu?) *formele* celei occidentale. Atunci când orașele noastre mai acătării sunt supranumite Micul Paris sau Mica Vienă, mici rămânem laolaltă cu ele noi înșine și, vorba aceluiași Maiorescu, *"toate se află în decadență"*. Privim cu măhnire în ograda vecinilor. Constatăm invidioși că ei au un Ivo Andriă, un Ismail Kadare, un Orhan Pamuk. Este evident că acolo s-a imitat mai puțin sau deloc, atât în scris, cât și în viața socială. Se împlinesc curând două decenii de la prăbușirea regimului totalitar, aproape unic în fostul lagăr comunist prin formele pe care le-a îmbrăcat exercițiul abuziv al puterii. Acum ar fi momentul să arătăm celorlalți, cu siguranță interesați să afle prin ce am trecut sau mai trecem. Nu se întâmplă însă mai nimic. Romanul nostru nu poate încă să înfățișeze convingător lumii această tragică experiență. Noroc cu tinerii cineasți care au știut să exploateze filonul, cu rezultate mai mult decât promițătoare. Bravo lor!

LIDIA HANDABURA

Ce mai poate romanul azi??? Îmi vine să vă întreb eu pe dumneavoastră! Să ne dea cineva o idee "cum" să scriem în așa fel încât să citească cineva ce s-a scris și, pe de altă parte, chiar să se "vindece" cineva după ce a fost citit. Cred că s-ar citi mai mult dacă ceilalți s-ar regăsi pe sine în ceea ce citesc. Și, în maximul de generalitate, să "strecurăm", cu dibăcie și talent (dacă se poate) particularitățile care fac ca o scriitură să devină literatură. Se poate eluda generalitatea dacă chiar prezinți un fapt de viață cu totul special, despre care ceilalți își puteau doar imagina că există, dar nu au avut prilejul să primească informații și emoții mai detaliate.

Oricum, personal mă feresc de construcțiile aride, prefer să mă supun unei experiențe riscante ca să pot scrie "din interior". De curând am terminat un experiment pornit din lumea virtuală, care m-a condus concret ... "La sud de nicăieri"! Asta cred că va titlul următoarei cărți. M-am jucat pe calculator și am ajuns să bat o țară (cu grad ridicat de risc) cu cortul! Dacă o să reușesc să redau totul în așa fel încât să păstrez autenticitatea trăirilor, dar și elementul istoric și religios al locului, s-ar

putea să scriu ceva mai puțin plicticos.

Citesc cam tot ce apare acum în colecția "Cotidianul", de exemplu. Am remarcat *Fetița și țigara* a lui Benoît Duteurtre, *La furat de cai* a lui Per Petterson și povestirile lui Bernard Malamud, în *Lada fermecată...* chiar și *Toți oamenii sunt muritori* a Simonei de Beauvoir are un mesaj sugestiv. Per Petterson are chiar o frază care cred că se potrivește subiectului: "Oamenilor le place să le vorbești despre tine, câte puțin, pe un ton modest, confidențial și au senzația că te cunosc... ceea ce fac ei este să completeze cu propriile lor sentimente, opinii și presupuneri..."

Mă întreb dacă nu facem toți asta, după fiecare carte citită...

LAURENTIU NISTORESCU

Indubitabil, astăzi, romanul **poate**, și (mai ales dacă ne referim strict la romanul românesc) **trebuie**. Există, raportat la întregul socio-cultural, o acută nevoie de roman – care izvorăște din nevoia de sublimare a experienței cotidiene a omului, aceeași nevoie care a dat basmul – romanul fiind, așa-zicând, repovestirea pentru generațiile de astăzi, a istorioarei-basm. Dacă ne circumscriem doar acelei expresii a spiritului care dă substanță literaturii ficționale, nu putem trece peste faptul că dimensiunea romanescă este cea care măsoară forța și perenitatea unei literaturi, așa cum poezia îi măsoară potențialul, dramatekstul – dinamica, iar eseul – profunzimile. Or, în cazul literaturii române, această dimensiune există, efectiv, ca fenomen cultural generalizat și nu ca singularitate culturală, de abia trei generații – prea puțin pentru a vorbi măcar de trecerea în revistă a formulelor potențiale, necum de a pune problema epuizării sale. Chiar și atunci când avem în vedere doar romanul formal non-ficțional, de scriitură zero, nu putem să fim mulțumiți: romanul memorialistic, cel de aventură, cel istoric, de dragoste ș.a.m.d. trebuie reinventate pentru cititorii de mâine, pentru convențiile de limbaj care-i vor caracteriza și pentru rostul pe care putem presupune că-l vor mai acorda aceștia povestitului. Mi-ar plăcea să citesc, spre exemplu, un atare roman reinventat, scris în dubla cheie a limbii literare și a dialectului aromân, dar nu în tehnica sămănătoristă a mimării pitorescului, ci prin valorizarea trecerii dintr-un registru semantic într-altul. Cât despre romanul mistic, cel telematic, cel prohematic ori de științifico-ficțiune etc., acestea sunt formule abia tatonate în literatura noastră – și avem nevoie de ele, pentru că, asemeni naturii, literatura are oroare de vid, de spații goale.

DANIELA RAȚIU

"Dacă rațiunea de a fi a romanului este de a ține «lumea vieții» sub un fascicul de lumină permanent și de a ne proteja împotriva «uitării ființei», nu este astăzi existența romanului mai necesară ca niciodată?" (Milan Kundera)

Un telefon și cineva întreabă "Ce mai poate romanul, azi?". Primul meu gând se duce spre Roland Barthes. Reiau textul anchetei din *Orizont* și observ că, nici nu se putea altfel!?, Lucian P. Petrescu l-a invocat pe Barthes. Petrescu e savuros, chirurgical, postoperatoriu și plin de speranțe. Pacientul (romanul) a trecut cu bine peste operație, se recuperează, și va trăi încă mulți ani de acum încolo. Firele textului lui duc,

pentru mine, la obsesia românească (post-decembristă) a morții romanului, a literaturii, a sacrificării *ființei lui pure* de către noi veniți, și este, în felul lui Lucian P. Petrescu, dătătoriu de viață, de speranță. Trec cu privirea peste un interviu al lui Norman Manea în care acesta pune la zid, într-un mod elegant, degajat, senioral, obsesia românilor pentru Premiul Nobel. Și asta este în oglindă, din nou, cu Roland Barthes. Discursul meu despre roman nu este unul teoretic, ci mai degrabă mă raportează la acesta într-un fel intuitiv, instinctual.

Citesc mai tot ce scriu unii despre *roman*, despre așa-zisa linșare a acestuia în piața publică, despre avalanșa de tipăritură (efect al arderii unor etape, un fel de comprimare temporală a ceea ce trebuia să fi fost evoluția firească a romanului românesc – ceea ce s-a întâmplat înainte de 89 fiind o perioadă de exil interior al genului), despre resursele lui, spun unii "naționale", pe cale de dispariție, despre inadecvarea romancierilor români cu uriașa piață de carte din lume, sau, mai rău, "trivializarea" în detrimentul valorii intrinsece a romanului.

E un fals discurs, care ascunde de fapt incapacitatea de receptare, lipsa bucuriei pure a receptării, sau o receptare mai degrabă cu "ochelari de cal", ce nu poate ieși din limitele unei așteptări. Pentru nostalgici, profilul romanului nu poate fi, și trebuie doar așa să fie, tributar unei excepționalități, unei construcții criptice care nu poate fi decodată de muritorul de rând, simplul cititor!, căci epicul, simpla narațiune, povestea, este mult prea săracă și nu poate mulțumi nevoia sadico-masochistă a bicicuirii textului de către experți, căci doar ei se pot apropia, pipăi, diagnostica, a supunerii textului cu cravașa, a dezvirginării lui, a hăcuirii lui. Se schimbă paradigma, și mă

susțin în acest enunț, să spunem, de ceea ce a se numește noul val cinematografic românesc care se îndepărtează, se leapădă, de maniera încrâncenată, criptică de a construi filme – noul val spune povești care emoționează. Același lucru se întâmplă și în romanul românesc actual. Nu e o modă, e un parcurs, un drum care continuă. Sau se întoarce firesc într-un punct pe care l-a părăsit, dar îl continuă, de acolo de unde sunt, spre exemplu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Max Blecher sau Marin Preda.

Romanul mai poate astăzi ceea ce a putut întotdeauna – să îl țină pe cititor între paginile lui, în labirintul întâmplărilor, al întortocherilor sublime, al înălțării și al coborării. Bornele lui sunt plasate în continuare și stabilesc harta romanescă a spațiului de recuperat, al ficționalizării care compune, până la urmă, ființa pură a ceea ce s-ar putea numi sufletul românesc într-o curgere în cel universal, căci romanul, textul, încă de la *Cartea Sfântă*, e cel care povestește, spune, arată, compune, modifică, taie în carne, răscolește, te învață umilința și proorocește. În asta constă puterea, magia, lunga și nemuritoare viață a romanului, puterea lui de seducție ce nu va fi nicicând detronată de pixeli. Cel puțin asta trebuie să fie credința de nezdruccinat în roman, căci *Plăcerea textului*, inocența cu care te apropii de roman este cea care îl face să trăiască. Până la urmă este o relație intimă a fiecăruia cu romanul, cu textul, fie el cititor, scriitor, critic. Dezamăgirea unuia sau altuia ține mai mult de așteptările personale. Până la urmă chiar și *Cartea Sfântă* își are adoratorii ei necondiționați, dar și detractorii.

Anchetă realizată de
LUCIAN ALEXIU

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ
"FLORIN BĂNESCU"

Revista "Orizont" anunță *Concursul de proză scurtă "Florin Bănescu"*, destinat tinerilor de până în 25 de ani, debutați sau nu.

Textele de până în 10.000 de semne vor fi trimise pe adresa redacției (Timișoara, P-ța Sf. Gheorghe nr. 3) până în data de 1 iulie a.c.

Un juriu alcătuit din specialiști va acorda următoarele premii:

Premiul I	350 EURO
Premiul II	200 EURO
Premiul III	150 EURO

IRONICE MELANCOLII

RADU CIOBANU

Deloc preocupat de "vizibilitate" și fără nici o apetență pentru rumoarea vieții literare, Horia Ursu a revenit brusc în actualitate cu un roman eclatant, întâmpinat cu unanime elogii. Cu câteva rudimente depistabile încă în volumul de debut, *Anotimpurile după Zenovie*, apărut în 1988, *Asediul Vienei*, romanul de azi, e isprava consecutivă unei îndelungi gestații, dusă la capăt, presupun, în condiții de dramatică tensiune între exigență și îndoială. Nevăzut, tăcut, laborios, cu un ironic surâs interior, Horia Ursu scrie cu intime voluptăți doar pentru sine: apariția și succesul sunt mai puțin importante pentru acest tip de artist decât actul scrisului în sine. Iar în *Asediul Vienei*, tocmai această chinuitoare voluptate de a concepe, a elabora, a construi e perceptibilă în aproape fiecare frază.

În ultimii ani am citit destul de puțin roman deoarece, între famelice defulări erotomane și intimidante tetralogii, opțiunea mi s-a dovedit de prea multe ori a fi fost păguboasă. Recunosc că cele ce m-au atras acum înspre *Asediul Vienei* au fost titlul și insistența comentatorilor asupra unei, să-i zicem, matrice mitteleuropene a cărții. Or, aceasta e aria mea de interes activ încă din urmă cu vreo treizeci de ani, de când mă documentam pentru romanul *Heralzii*. Mă așteptam, așadar, în virtutea inerției s-ar putea zice, la un anumit tip de roman. Așteptarea mi-a fost însă contrariată, plăcut surprinsă, vreau să spun, de viziunea insolită cu care Horia Ursu abordează noi realități încolțite în matricea reziduală a unei provincii imperiale. Ezit să folosesc cuvântul postmodern, excesiv rostit de la o vreme în fața oricărui text ieșit din comun. Viziunea lui Horia Ursu e, pur și simplu, una foarte personală, în care o pondere determinantă au avut-o livrescul, o cultură îndelung și bine asimilată, pe fondul unui *pattern* de ardelean nativ ca și, pe de altă parte, tentația și vocația structurilor narative neconvenționale.

Ceea ce, în *Anotimpurile după Zenovie*, abia se contura, ajunge astfel să se constituie în *Asediul Vienei* într-un topos inconfundabil care-i va rămâne propriu lui Horia Ursu, precum Yoknapatawpha lui Faulkner. Imaginar, dar cu o pregnantă identitate, el își împrumută culorile, cutumele, valorile, melanjul lexical din ereditatea încărcată a Împărăției de odinioară, un fel de *Arbat chezaro crăiesc* "unde fiecare lucru își are povestea sa și unde nimic nu e mai poetic decât a fi punctual, corect, protocolar, eficient, demn, serios..." Unde, aș adăuga, etniile coabitează cu reciprocă deferență, iar oamenii își cultivă respectul față de sine luându-și în serios rostul asumat, precum poștașul Gheretă sau domnul Húsvágó, măcelarul, care-și întrețin orgoliul excelenței profesionale. Toate aceste trăsături identitare sunt, însă, la data narațiunii, niște vestigii. După dezastruoasa tranziție înspre un utopic comunism și începutul tranziției către un problematic capitalism, ele

dobândesc un caracter vetust, rezidual, într-un Apud, orașel de provincie care are totuși o universitate, unde vechile generații cu nostalgii k.u.k. sunt azi excedate de ebuliția unei faune de parveniți, reprezentată de memorabilul ex-aprozarist Ignat P. Brândușă. Dar tot ușor utopică și această lume nouă, căci – glumind acum – unde poți afla șofer de taxi care ascultă Patricia Kaas sau vânzător la taraba de casete-pirat, care să se delecteze cu Leonard Cohen și nu cu "maestrul" Salam?!

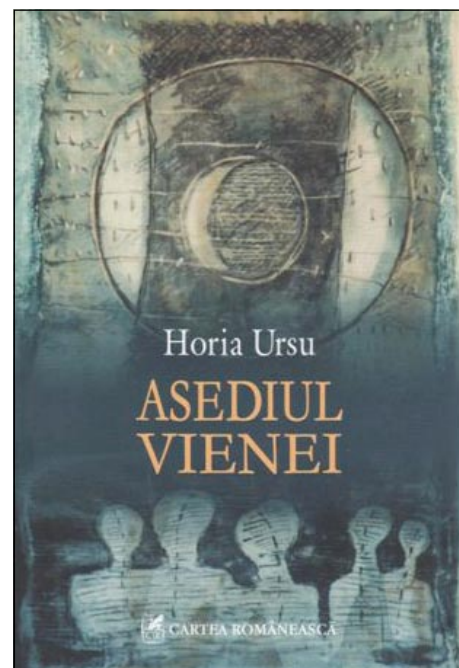
Lumea Apusului poartă o aură crepusculară, deși se află în plină tranziție spre un altceva atât de incert încât nu poate decât să mărunteze melancoliile difuze ale despărțirii de un trecut depozitar al unor valori ferme, pe cale de dispariție sau de-a binelea dispărute acum, în prezentul narațiunii. O melancolie pe care Horia Ursu o disimulează drastic sub tonul dominant ironic – când tandru-ironic, când sarcastic sau ambiguu – poate cea mai iute perceptibilă dintre calitățile acestui roman. Este o ironie intrinsecă aproape fiecărei fraze, cum în acest fragment de alocuțiune pe care primarul o rostește la plecarea definitivă a domnului Cain în Israel: "Și încă ceva: dumneavoastră lăsați în urmă un gol pe care primăria va pune o placă de bronz cu inscripția "Golul iudaic" care alături de "Golul germanic" va străluci în veci pe firmamentul istoriei noastre tot mai plină de goluri." Sau în alte locuri, chiar fără o pondere deosebită în economia secvenței respective, dar întreținând tonalitatea relaxată și ambiguă a întregii cărți: "Când coborî Flavius-Tiberius, în compartiment rămăsese doar militarul. Dormea sau păzea trenul. Nimeni nu putea ști cu precizie. Misiunile secrete sunt greu de deslușit."

Dar, pentru că am amintit de secvențe, trebuie remarcată și compoziția mai puțin obișnuită a romanului: capitole foarte inegale ca lungime, secționare în secvențe numerotate, de asemenea inegale, unele doar de câteva rânduri, ca niște ferestre deschise, acestea, înspre profunzimile grave, ascunse sub aparențele de suprafață, precum secvența 4 din capitolul *Pregătiri de Anul Nou cu câteva analepse*: "Tăceau și se priveau și înțelegeau că vor împărți această tăcere cu bucurie și cu recunoștință cât mai aveau de trăit." De altfel, ca și aici, mai peste tot, subtextul rămâne împovărat de sugestii. Iată, cu mare artă a conciziei, chipul provinciei schițat în câteva rânduri, esențialul fiind lăsat în seama sugestiei: "Nu intra nimeni, nu ieșea nimeni. Piața Carolina era pustie. Cinematograful, închis pentru renovare și, eventual, pentru privatizare. Puțin mai la dreapta, biserica. *Dincolo de ea nimic* [...]" Într-un târziu, după un oftat prelung, femeia zise: Poate că și aici se poate trăi, dom' profesor, dar *nu mai* știm noi..." (subl. R.C.) Întregul text este, de altfel, înnobilit de excelența frazei discret-eufonic ritmate și purtătoare a unor surprinzătoare asociații, capabile a oferi rafinate voluptăți de lectură:

"Noroc cu cei care gândesc și pentru noi, îi plăcea lui să spună atunci când părea că el nu gândește deloc, ascuns cum era în fumul său de pipă, *ca într-un sac pentru morții săraci*." (subl. R.C.)

Horia Ursu a ales pentru *Asediul Vienei* o scriitură pe care aș numi-o de tip *glissando*, căreia a reușit performanța de a-i păstra unitatea de-a lungul celor treisprezece ani de elaborare. Tot timpul narațiunea alunecă insidios și ambiguu (de unde și mici, pasagere momente de confuzie la lector), de la un palier la altul, de la o temă sau motiv la altele, de la un realism consacrat la o imagistică frizând fantasticul chagallian, de la un loc și un timp la alte locuri și în alt timp, în fine, de la cazul particular al cutărui personaj la generalizarea definitivă pentru o comunitate într-un anume moment: "[...] constata încă de la primele vizite acolo, foarte puține de altfel, că Iolanda era azi doar mai puțin gracilă, tot grațioasă însă, și că energia aproape agresivă de odinioară se transformase cu timpul într-o senzualizare discretă, mai puțin presupusă decât evidentă, cătuși de puțin ostentativă, provocatoare. Acest lucru însă nu o pune la adăpost de privirile apăsate ale cohortelor de machos dolofani de extracție dacică sau fino-ugrică, convertiți după Revoluție în traficanți de valută, dotați cu telefoane celulare și în relații excelente cu poliția, care mișunau în Piața Carolina, răsucind pe degete grele de aur cheile mașinilor second, dar aproape noi, și șoptind oricui se afla în trecere pe acolo: Mărci, dolari, forinți. Vorbeau ca pentru ei, abia mișcându-și buzele, cum fac bătrânii când se roagă sau când își pierd mințile din pricina poștașilor care întârzie cu pensiile."

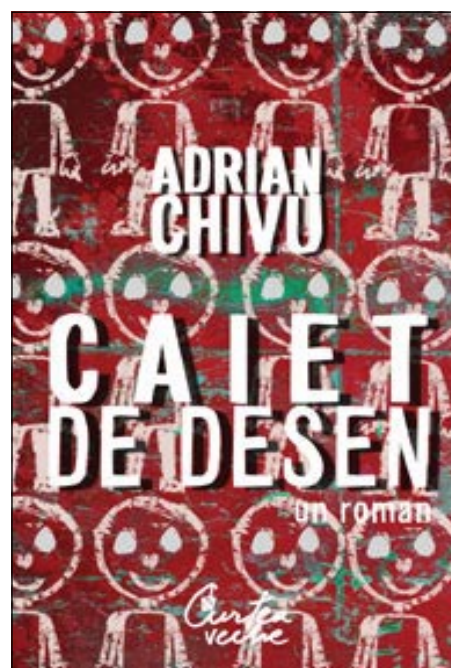
Cine ar vrea să găsească pete în soare, ar putea sesiza unele lungimi sau mici inadvertențe, cum ar fi, bunăoară, o blană de nutrie care peste vreo cincizeci de pagini devine de astrahan etc.

HORIA URSU,
Asediul Vienei,
București, Cartea Românească, 2007.

Asemenea pete însă nu reușesc să umbrească luminozitatea crepusculară a ceea ce rămâne până la urmă imaginea-frescă a unei provincii cu trecut, aflată în derivă pe apele unui timp ce duce nu se știe unde. Dintre romanele pe care nu le pot socoti a fi "genul meu", *Asediul Vienei* este unul pe care l-am citit cu aplicățiune profesională, cu interes și nu în ultimul rând cu subtile voluptăți estetice. M-a cucerit prin atmosfera familiară, prin simțul umorului cu care abordează o realitate dramatică în esența ei, prin modul elegant și discret în care rezolvă, împotriva "trendului", nu puținile episoade erotice, prin pregnanța personajelor, mai ales a celor feminine, prin rafinamentul stilistic. Dar nu e o carte pentru oricine. Spun asta deoarece, într-o anchetă din "Dilemateca" (decembrie, 2007) Ioan Es. Pop recomandă *Asediul Vienei* ca pe romanul ideal pentru a fi dăruit de Crăciun. Da, dar nu oricui: e o carte *pour les connaisseurs*.

la CURTEA VECHE

HERMENEUT ÎN LUMEA CLASICILOR

ALEXANDRU RUJA

Așezat de tânăr în universul cărților, Dan Mănuță știe că această valoare se administrează cu grijă, cu răbdare și fără grabă. Deprins cu lumea cărților, și-a clădit în timp propria lume prin cărți. Situată pe o dimensiune majoră a culturii. Care poate fi ușor observată de la *Scriptori junimiști* (1971) la, spre exemplu, *Restituiri* (2007). Imaginația colorează, dar nu iluzionează fraza criticului, care rămâne pe o coordonată, ce vrea să descopere pe măsură ce se derulează, adevărul literaturii. Un spirit în esență maioreșcian animă fraza criticului, care deși seduce, nu rareori, prin frumusețea exprimării, nu se lasă sedus de factologie, ci caută argumentele care dau sens și valoare operei literare. Dan Mănuță face parte dintre cărturarii care știu rostul adânc al literaturii. Simte vibrația lamurei literare.

Dan Mănuță se dovedește un bun cunoscător al lumii clasice, despre care a scris fără complexe și prejudecăți, impunând și susținând puncte de vedere proprii. *Principiile criticii literare junimiste* nu este un volum neutru, de prezentare a junimismului în spațiul criticii literare, ci unul de atitudine, cu puncte de vedere personale și interpretări izvorâte dintr-o bună cunoaștere a fenomenului. Critica junimistă este urmărită într-un complex de manifestări, iar de la palierele secvențiale, în care o problemă este dezbătută în amănunt și profunzime, se urcă spre palierul general în care se rotunjește imaginea ansamblului (*Există o estetică junimistă?*, *Fascinația prezentului*, *"Critica adevărată"*, *Moderatia realismului*, *Modelul clasicismului*, *Modelul european*, *Pentru o limbă clasică*, *Între kantianism și pozitivism*, *Spre o deontologie a criticii literare*).

Susținând într-un secol al naționalităților ideea națională, este neîndoielnic că junimismul a fixat un moment remarcabil al racordării literaturii/culturii române la literatura/cultura europeană. Este o chestiune pe care autorul o urmărește consecvent și o argumentează cu texte din opera junimiștilor. "Junimea este receptivă la tot ceea ce reprezintă arta cuvântului, din orice colț al lumii și din orice secol, comentează fiecare fapt, dacă nu cu pricepere, cel puțin cu înțelegere. Ea se înscrie astfel într-un context mai larg, vizibil pe plan european în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea." (*Modelul european*) De altfel argumentarea corectă este o caracteristică a criticii lui Dan Mănuță. Critica profesată de el are nivel științific și valoare deontologică. Altfel spus, ideile nu rămân în suspensie, fără fundamentare în opera discutată sau în fenomenul literar analizat. Dimpotrivă devin credibile prin asocierea cu textul care le susține.

Orice critic adevărat își verifică valoarea printr-o confruntare cu literatura clasicilor. Dan Mănuță rămâne la această înălțime și prin alte două cărți – *Liviu Rebreanu sau lumea prezumtivului* (1995) și *Pelerinaj spre ființă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian* (1999). Când destui critici literari ocolesc opera lui Rebreanu, unii copleșiți de complexitatea ei, alții dintr-o viziune restrictivă asupra modernității, Dan Mănuță s-a apropiat de opera rebreniană cu conștiința clară că aceasta are, încă, mari resurse de interpretare. Autorul inventariază preconcepțiile în interpretarea operei lui Liviu Rebreanu. Și de aici necesitatea ca aceasta să fie scoasă din contextul limitativ

al etichetărilor, pentru a putea înțelege și stabili mai exact actualitatea ei, ca operă "atestând una din cele mai dramatice forme ale autocunoașterii, pe care, alături de Sadoveanu și Camil Petrescu, le-a dat literatura noastră". De asemenea, este insuficientă (limitativă), pentru o operă de talia celei rebreniene (inclusiv, valorică), recunoașterea doar a *Romancierului* în sensul artistului desăvârșit, "constructorul răbdător și arhitectul subtil, ci să-i acordăm și atributul de a se (și de a ne) situa într-o zonă a raporturilor interumane care depășește rezonanța artifexului și răspunde unor adânci năzuințe ale omului modern. Melancolia tensiunii de autocunoaștere ne-a dat-o Sadoveanu. Dramatismul acestei experiențe ni l-a dat Camil Petrescu. Înfrigurarea acțiunii de autocunoaștere – Rebreanu."

În eseu despre opera eminesciană pe lângă libertatea actului critic, mobilitatea ideilor și originalitatea construcției conceptuale este remarcabilă profunzimea demersului hermeneutic. Studiul urmărește opera în dinamica ei de formare și devenire și nu într-o postură statică de operă finită. Aceasta este și premisa de la care se pornește.

Cu alte cuvinte exegetul urmărește un traseu mult mai adânc ca resurse de interpretare decât o simplă *descriere a operei* și anume geneza operei, prin identificarea elementelor interioare și de profunzime din care ea își configurează forma finită în periplul de a evidenția ființa. Pentru aceasta a fost nevoie să-și creeze un sistem conceptual, să-și fundamenteze demersul practic, hermeneutic pe o paradigmă teoretică. Ontologia ființei este esențială în opera eminesciană. Ideea ființei și a ființării în opera eminesciană nu este nouă, dar nou și original este modul în care concepe și rezolvă exegeza pe această problemă. Drumul înspre căutarea și aflarea ființei este numit *pelerinaj* tocmai pentru a se sublinia dimensiunea complexă, din care nu lipsește componenta inițiativă. "Pelerinajul spre ființă înseamnă un efort continuu de inițiere. În cea dintâi etapă, inițiatul este numit Novice, pentru a i se evidenția calitatea de începător. Îl însoțește o instanță numită Călăuza, provenită din conjunctura istorică și care îl ajută să epuizeze posibilitățile propuse de integrarea în conjunctură. În cea de-a doua etapă, inițiatul este numit Discipol, spre a i se evidenția calitatea de învățacel și de continuator. Îl ajută o instanță numită Magul, provenită din lumea ezoteriei și care îi oferă posibilitățile de a se desprinde de accidentul istoric, spre a păși în rândul puținilor deținători ai tainelor căutării. În cea de-a treia etapă, inițiatul este numit Hyperion, spre a i se sublinia calitatea deja dobândită. Instanța numită Bătrânul, care a aflat calea spre ființă, îl inițiază pe Hyperion în adevărul potrivit căruia mai fructuoasă este căutarea continuă a unui răspuns decât aflarea acestuia, care înseamnă înghețarea devenirii. Bătrânul însuși este o ilustrare a riscului."

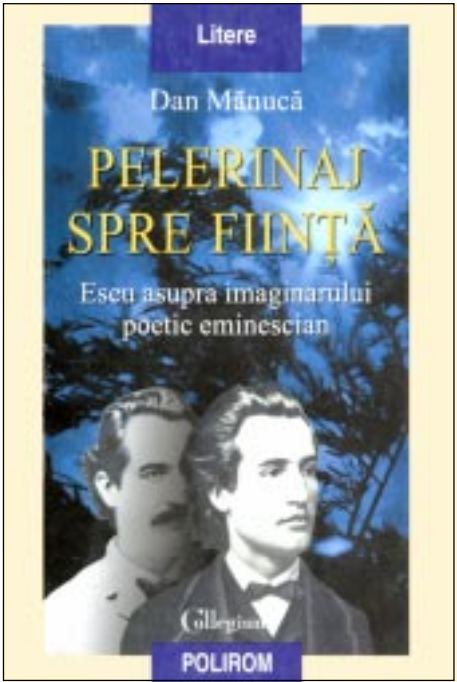
În cele trei mari capitole, *Destinul* prezintă începerea desprinderii de contingent, după ce i-au fost explorate posibilitățile, *Legenda* cuprinde desprinderea de istorie, iar *Ființa* redă construirea și închiderea într-un univers propriu, mereu problematizat în care conjuncturalul este eliminat. "Omul poetic eminescian a creat un imaginar extrem de dinamic și de grav. Totodată și solemn, pe măsură ce se apropie de ultimul cerc.

De la o etapă la alta se trece febril, cu aviditatea asumării unor experiențe-limită. Prin chiar acest caracter, ele pregătesc o evoluție înfrigurată; sau, cum scrie Eminescu însuși, *un pelerinaj din ființă-n ființă*."

Pelerinajul spre *ființă* este, de fapt, drumul unei permanente inițieri. Există diverse trepte ale inițierii, de aceea chiar și Novicele devine un inițiat, dar într-o etapă de începător. Alte poeme eminesciene plasează Novicele la un alt palier al inițierii. Astfel, în *Povestea magului călător în stele* apare imaginea Novicelui tentat de inițierea în tainele metafizicii. Pe Novice îl însoțește Călăuza, între cei doi există o indestructibilă legătură.

În cel de al doilea cerc, inițiatul este Discipolul, fiind însoțit de Mag. Argumentele criticului sunt seducătoare și ele au în atenție uneori aceleași poezii sau texte în proză, dar văzute prin problematica specifică fiecărei etape. *Memento mori*, *Mureșanu*, *Luceafărul*, *Geniu pustiu*, *Povestea magului călător în stele*, *Rugăciunea unui dac* ș.a. sunt discutate în relație cu ideile și demersul critic referitor la diverse cercuri, prin care este privit imaginarul poetic eminescian. Discipolul este încă alcătuit din stări contradictorii, atât la nivelul ființării în iubire cât și în social sau istoric. Treptele inițierii curg, dar drumul până la etapa hyperionică este îndelungat. Ființarea în asceză poate fi o treaptă de eterizare a corporalității și de apropiere de starea hyperionică. "Pierdut în suferința nimicniciei mele./ Ca frunza de pe apă, ca fulgerul în chaos/ M-am închinat ca magul la soare și la stele/ Să-ngăduie intrarea-mi în vecinul repaos // *Pierdut în suferință*!/"

Magul este personaj și simbol cunoscut în creația eminesciană. El apare frecvent în poezii mai reduse ca dimensiune. Dar și în poeme ample ca *Povestea magului călător în stele* sau *Strigoii*. Comentariul asupra imaginarului poetic eminescian fixează mai multe trăsături ale Magului: atemporalitatea, ubicuitatea, bătrânețea de care se leagă înțelepciunea, toleranța, credința. Ființarea misterioasă a Magului îl face să oscileze

între a fi muritor și imposibilitatea de a realiza experiența morții. Arald moare, dar Magul rămâne în viață, într-o postură ce amintește viața fără de moarte: "Pe jilțul lui de piatră înțepenește drept./ Cu cârja lui cea veche preotul cel bătrân./ Și veacuri înainte el șede-uitat, bătrân./ În plete-i crește mușchiul și mușchi pe al său sân./ Barba-n pământ i-ajunge și genele în piept." *Strigoii*! Magul va accepta experiența morții, dar într-un mod aparte, atunci când se va convinge că experiența sa însușită de Discipol va fi dusă mai departe. Imaginea Magului este multiplă în opera eminesciană. Ea se întrupează și în Euthanasius cel care cunoscând experiența morții și-o imaginează ca permanentă trăire în spațiul esențelor cosmice. Magul și-a inițiat Discipolul, pe Ieronim, "în taina trăirii depline și atât de intense, încât duce la pierderea corporalității." Corporalitatea și acorporalitatea sunt trăsături/configurații care întrețin posibilitatea de relaționare între Discipol și Hyperion. În cel de al treilea cerc al drumului inițiativ spre Ființă, elementele esențiale sunt Hyperion și Bătrânul.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ TIMIȘ

Săptămâna Națională a Bibliotecilor (14-18 aprilie 2008); la deschiderea oficială au vorbit: Ștefania Stegăroiu, consilier, Comisia pentru Cultură a CJT, Răzvan Hrenoschi, șeful Serviciului Relații Publice din cadrul CJT, Lucian Alexiu, scriitor, director al editurilor Hestia și Anthropolos, Paul Eugen Banciu, scriitor, director al Bibliotecii Județene Timiș.

- **Expoziția de colaj textil**, organizată la Secția de artă a BJT de prof. univ. dr. Rodica Banciu, împreună cu un grup de studenți de la Facultatea de Artă.
- **American Corner BJT**, expoziție promoțională OSIM.
- **Nichita Stănescu**, evocare realizată de Paul Eugen Banciu și Lucian Alexiu. Recital Nichita Stănescu, în cadrul căruia a fost audiată vocea poetului imprimată pe bandă de magnetofon cu ocazia unei șezători literare desfășurată la Teremia, octombrie 1983.
- **Salonul de carte Cart Vest**, ediția a XV-a. Întâlnire cu scriitorul Lucian Alexiu, directorul Editurii Hestia și cu scriitorii: Aurel Gheorghe Ardeleanu, Florin Contrea, Dana Popescu, Marcel Turcu.
- **Prezentarea volumului *Natura și animalele***, apărut în cadrul *Enciclopediei RAO*.
- **Expoziția de pictură** a Mariei Magdalena Munteanu.
- **Barbu Ștefănescu Delavrancea** – 150 de ani de la naștere.
- **Expoziția de carte** organizată cu prilejul *Zilei Europei*.
- **Simpozion – 160 de ani de la declanșarea Revoluției din 1848**. Expoziție de documente referitoare la desfășurarea acestui eveniment în Banat. Invitați: Vasile Dudaș, Ioan Rus, Ciprian Glăvan. Prezentarea expoziției: Aquilina Birăescu.
- **Expoziția de carte veche dedicată cartierului Iosefin**. Prezentarea expoziției: Aquilina Birăescu, Ioan Hațegan.

ISTORIA POVESTITĂ BĂIETILOR

ALEXANDRU BUDAC

Una dintre principalele facultăți ale minții umane, poate cea mai importantă, având în vedere că rațiunea nu mai este înțeleasă astăzi drept apanaj al unei singure specii – de la felina care-și pândeste prada în savană la PC-ul de pe birou, totul "gândește logic" – o constituie capacitatea ei de a se proiecta în trecut și în viitor, de a face analogii neașteptate ori de a asambla povești din elemente care, la prima vedere, nu pot sta alături. Atunci când această capacitate devine atât de puternică încât pare a se substitui realității, intrăm pe tărâmul imaginației autentice, singurul care ne-a mai rămas într-o lume unde spațiile virtuale ne îngurgitează timpul.

Arta asigură principalele căi și vehicule călătoriilor temporale, însă dacă un regizor, oricât de inspirat, nu se poate descurca, printre multe altele, fără un costumier excelent pentru realizarea unui film de epocă, scriitorul nu are la dispoziție decât cuvintele potrivite, preferabil magice, menite a reînvia o lume de demult ori a construi una în viitor. Literatura contemporană, ca să dau doar exemple recente, abundă în încercări izbutite de rescriere a unor evenimente și vieți din trecut, ce-și propun să ne convingă că istoria se face din povești, nu din adevăruri verificabile. E. L. Doctorow și-a imaginat, în *The Waterworks*, un alt chip al New York-ului din 1871, Orhan Pamuk s-a familiarizat, pentru *Mă numesc Roșu*, cu lumea miniaturistilor din Istanbulul veacului al XVI-lea, Thomas Pynchon, de departe cel mai ambițios, a scris despre prietenia topografilor Mason și Dixon chiar în engleza pe care ei au vorbit-o, și se pare că însuși Salman Rushdie tocmai a isprăvit o călătorie în Florența renascentistă.

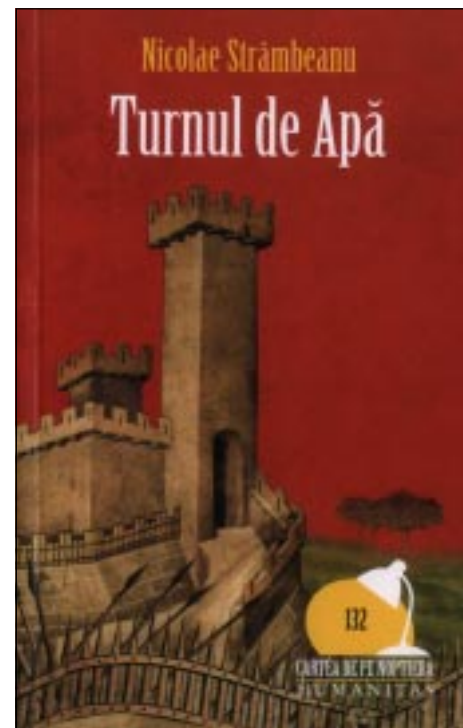
La noi, artistul de necontestat în denunțarea confruntării dintre timp și limbaj rămâne Mircea Cărtărescu, cel din *Levantul*, dar și din episoadele interbelice din *Orbitor* ori din incursiunile în fiefurile vechilor basme românești. La ce bun acest efort uriaș de a recrea o lume și de a da impresia că tu îi ești primul cronicar demn de crezare? De ce să citești, în secolul al XXI-lea, o proză cu sonorități demne de The Founding Fathers sau de Eminescu, când ai la dispoziție textele originale? Atâta timp cât o carte e scrisă doar cu intenția de a concura cu formele de expresie ale trecutului, ea rămâne un exercițiu de pedanterie filologică și nimic mai mult. Este nevoie de niște coduri ale adresării sau măcar de un semn făcut cu ochiul cititorului, așa încât el să nu aibă nici o îndoială că lumea din trecut care îi este zugrăvită vine în întâmpinarea sa cu o poveste ce-l privește direct. Anacronismele jucăușe și efigiile naționale distorsionate la Pynchon sau egomania lui Mircea, atotștiutorul ce-și propune să rescrie întreaga literatură, intră în categoria acestor coduri. Pastiaze fără ironie și documentația fără fantezie nu trec proba estetică.

În *Turnul de apă*, ultimul roman al lui Nicolae Strâmbeanu, mercenarul spaniol Antonio Represa, aflat în solda lui don Bernal Aldaña, povestește alert lupta unor creștini neînfrigați împotriva armatelor otomane venite să pună stăpânire pe cetatea căreia "ungurii îi spun Temesvár, nemții Temeschburg, turcii Demişvar sau Güldembeihar, iar Regele Roman de la Viena, Civitas Themesiensis." Nu trebuie să înaintezi prea mult cu lectura ca să-ți dai seama că Represa e unul dintre mercenarii care au supraviețuit atacului turcesc de la 1552 asupra Timișoarei. De altfel, istorisirile

sale, spuse unui camarad tăcut, supranumit Licențiatul, se încheie cu distrugerea Turnului de apă și cu încălcarea promisiunii de eliberare, făcute de cuceritori comitelui Stefan Losonczy.

Scriitura frustă, cadențele belicoase, arhaisme, peripețiile protagoniștilor înșiruite fără răgaz fac din *Turnul de apă* un roman captivant și se simte că autorului i-a făcut plăcere să-l scrie. Cartea e bine documentată – de altfel se știe, încă de la apariția *Evangheliei după Arafat*, că Nicolae Strâmbeanu dedică mult timp și multă seriozitate documentării pentru prozele sale –, conține un glosar extrem de util și scene de luptă memorabile. Denumirile vechi dau savoare textului (localități ca Orschowa sau Csanád, ambarcațiuni străvechi, grade militare exotice și multe altele), iar strecurarea unor episoade îndepărtate în timp chiar și față de protagoniști, precum înfrângerea și pedeapsa dată "răzvrătitului Dózsa", dansul pe masă al cneazului Pavel Chinezu în timp ce ținea un turc mort între dinți și alți doi sub brațe, poarta uitată deschisă la Constantinopol, întrețin atmosfera de legendă întunecată.

Documentația consistentă își arată însă și cealaltă față. În roman sunt aglomerate atâtea date și nume, atâtea fapte reale și fictive laolaltă, încât, la final, realizezi că din tot acest iureș nu ai reținut nici măcar o figură. E ca și cum ai privi de foarte sus un câmp de luptă, ai izbuti să prinzi pulsul acțiunii, dar n-ai distinge chipul nici unui erou. Cele aproape 170 de pagini nu au cum să acopere ficțiunea, evenimentele atestate istoric, personalitatea și aventurile lui Represa, plus jocurile stilistice. Se fac în roman câteva aluzii la regiunea La Mancha, de unde vin cei doi mercenari. Dacă este aici vreo trimitere la Don Quijote, e greu de spus. Mie cu siguranță mi-a scăpat, preocupat cum am fost să-mi dau seama cine cu cine se luptă în învâlmășeală și cine în slujba cui se află.

NICOLAE STRÂMBEANU

Turnul de apă

București, Editura Humanitas 2008, 179 p.

Efortul de a însufleți atmosfera prin limbajul arhaic e neplăcut umbrat de argoul redundant. Poate că Antonio Represa e un luptător încrâncenat și hârșit prin viața de secol XVI, dar se exprimă precum un derbedeu de pe străzile Timișoarei de azi, iar sporadicele lui partide de sex sunt surse de umor involuntar, căci, după denumirea neaoșă a organului genital masculin, ubicuă în frazele dârzului luptător, urmează exaltarea filosofică a pătrunderii în "adâncurile ființei, acolo unde se naște însăși viața."

Chiar dacă nu plictisește deloc și nu se irosește cu teze privitoare la adevărul istoric – e laudabil faptul că Nicolae Strâmbeanu nu procedează maniheist cu părțile beligerante, concentrându-se asupra timpului prezent al lui Represa, un timp al luptei neobosite – *Turnul de apă* dă senzația că este creația unui autor erudit care scrie romane de aventuri pentru adolescenți teribiliști.

BRITISH AND AMERICAN STUDIES – A XVIII-A EDITION

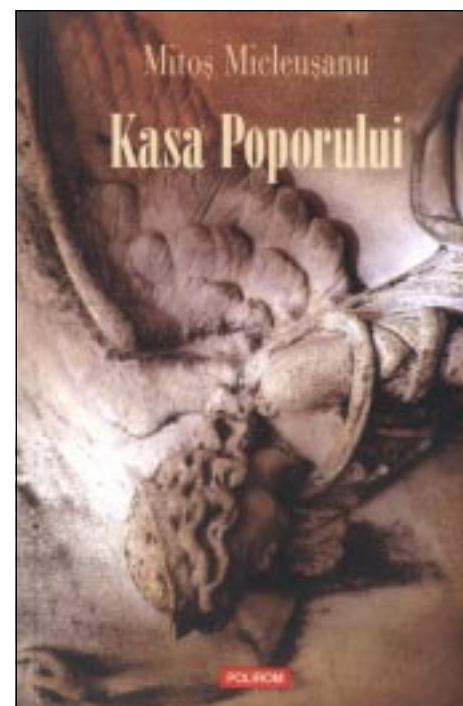
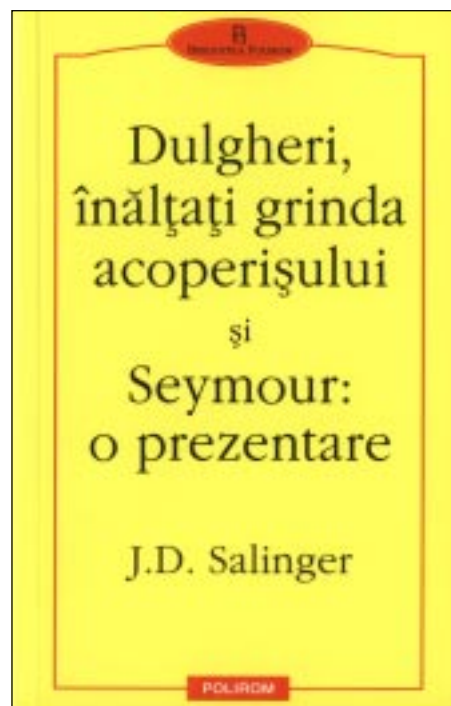
Catedra de Limba Engleză a Facultății de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest, Timișoara, a organizat între 22 și 24 mai 2008 conferința *British and American Studies*, ajunsă la cea de a XVIII-a ediție. Ca și în anii precedenți, evenimentul s-a bucurat de o largă participare națională și internațională, reunind timp de 3 zile la Timișoara peste 150 de specialiști de marcă în domeniul anglisticii și americanisticii din România, Africa de Sud, Bulgaria, Canada, Franța, India, Italia, Lituania, Marea Britanie, Republica Moldova, Olanda, Polonia, Serbia, Spania, SUA, Turcia și Ungaria.

Deschiderea a avut loc pe data de 22 mai, ora 12, în Aula Magna a Universității de Vest, prilej cu care au luat cuvântul Prof. dr. Pia Brînzeu – Prorector, Judith Moon – Public Affairs Officer, Ambasada SUA la București, Conf. dr. Reghina Dascăl – Căpitan al Facultății de Litere, Prof. dr. Ecaterina Popa – șef RSEAS, Prof. dr. Hortensia Pârlog, Lector dr. Loredana Frățilă – șef al Catedrei de Limba Engleză. Conferința s-a desfășurat pe secțiuni (literatură britanică, literatură americană, studii culturale, studii de gen, lingvistică, traductologie, metodică predării), prelegerile în plen fiind susținute de către prof. **Fernando Galván**, președinte ESSE (Universitatea din Alcalá, Madrid) și prof. **Ranko Bugarski** (Universitatea din Belgrad).

Coordonatorii ediției de anul acesta a conferinței au fost Prof. dr. Hortensia Pârlog, Conf. dr. Reghina Dascăl, Conf. dr. Luminița Frențiu, Lector dr. Loredana Frățilă, printre sponsori numărându-se Universitatea de Vest din Timișoara, Biroul pentru Relații Publice al Ambasadei SUA la București, ESSE, Catedra de Engleză a Universității de Vest, Editura Longman – România, Editura Macmillan – România, Oxford Educational Centre, Apă Minerală Perenna Premier, Revista "Timișoara. What? Where? When?".

Sâmbătă, 24 Mai 2008, poeta, prozatoarea și traducătoarea canadiană de origine română, Flavia Cosma, a prezentat noua sa carte de versuri în limba engleză, *The Season of Love*. Poeta, adeptă ferventă a multiculturalismului în literatură, a citit din opera sa atât în limba română, cât și în limba engleză. Flavia Cosma se află în România la inițiativa Ambasadei Canadei la București pentru a susține un turneu prin mai multe Universități în orașele Iași, Suceava, Oradea, Timișoara, Sibiu și București.

NOU la POLIROM

REDIVIVA

SPERANTA ÎNVIERII CELOR DREPTI

CLAUDIU T. ARIEȘAN

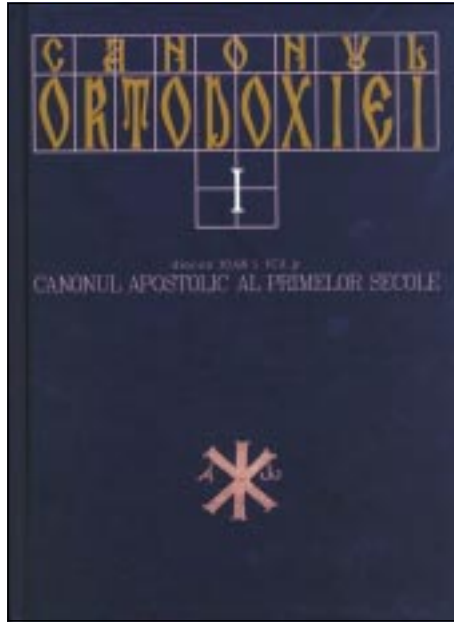
(I) Când îți trece mama la cele veșnice, știind ce credință fierbinte a condus-o toată viața, încerci să-ți reamintești ce i-a plăcut mai mult să citească și ce cărți au însuflețit-o ca dascăliță. Când măicuța Valeria a plecat să-și întâlnească iubitul Creator care a vegheat-o în durerile de război mondial, de refugiu din Ardeal, din Sighetul natal, de așteptare 15 ani a logodnicului martirizat în temnițele comuniste și apoi de domiciliu obligatoriu în Bărăgan, de căsnicie și divorț, de maternitate împlinită, dar solitară ani buni, de senectute măcinată de boli, dintre sutele de tomuri citite sau copiate în samizdat pentru coreligionarele ei dragi, "monicele", cum îi plăcea să le zică, mi s-a oprit privirea la cartea Episcopului greco-catolic martir Ioan Suciu, *Mama*, reeditată de un grup de colaboratori la Casa de Editură Viața creștină din Cluj-Napoca în 2002. O copiasă și o citise cu nesaț dintr-o variantă interbelică hărănită și pentru că mă înecaă lacrimile, nu pot decât să transcriu finalul ce a impresionat-o cel mai mult: "Mântuirea ni se arată cu degetul. Sfânta Fecioară Maria. Ea este fecunditatea desăvârșită în puritatea imaculată, căci viața, și vremelnică și veșnică, cu întreaga-i trenă de binecuvântări, răsare viguroasă, deplină și fericită numai din curăție. Leagănul vieții este țesut din corole de crini". Ca și Augustin în *Confesiunile* sale, îi rog pe toți ce străbat rândurile acestea să rostească un gând bun pentru odihna ei veșnică și, dacă nu e prea greu, o scurtă rugăciune pentru Iubirea Etern îndurătoare și iubitoare. Odihnească în pace și fie-i îngerii aproape!

(II) Cu totul impresionant și probând o calitate științifică de nivel mondial apare proiectul *Canonul Ortodoxiei* inițiat de diac. Ioan I. Ică jr. printr-un prim volum, *Canonul apostolic al primelor secole*, Editura Deisis, Stavropoleos, Sibiu, 2008, 1040 p. Conceput în anii '80 drept reper al Ortodoxiei românești care "la capătul dramatic al celui de-al doilea mileniu (...) nu dispunea încă de corpusul textelor normative pentru identificarea ei dogmatică și eclezială", lucrarea monumentală va avea la final cinci părți ce se vor un "exercițiu de memorie și de receptare/asimilare reflexivă a tradiției ortodoxe ca proces viu". Asumarea curajosului proiect a fost făcută cu sprijinul primar al parohiei bucureștene Stavropoleos, cea păstorită de harismaticul părinte Iustin Marchiș, dar și cu medierea bibliografică a numeroși intelectuali și teologi români și de pretutindeni. Rezultatul e de referință, ca și traducerea de texte vechi realizate integral de autor, care ne oferă variante noi din Părinți Apostolici sau apologeti precum Iustin Martirul, Ignatie Teoforul, Tertulian, Irineu al Lyonului, Ipolit din Roma, Meliton al Sardesului, precum și anafocale euharistice, multe în premieră pentru patristica autohtonă. De asemenea, tot respectul pentru cinstirea textului sacru și liturgic în sine ce primează la modul absolut asupra stufoaselor note de subsol ce ar fi încărcat inutil paginile atât de bogate ale minunatei cărți pe care o recomandăm aici.

(III) O monografie filosofică și patristică de înalt nivel ne-a oferit Adrian Muraru prin *Libertate și liber arbitru la Origen*, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 2006, 415 p., oarecum pe urmele lucrărilor din 1957 ale lui Hans Urs von Balthasar pe care le

evocam traduse luna trecută, în aceeași rubrică, ca semnal de revigorare a studiilor origeniste din veacul XX. Dintre chestionările ce pot fi asumate interogativ de potențialul cititor al cărții, autorul însuși enunță următoarele: "Cum este posibilă filosofia pentru un subiect al credinței, ce sens are cercetarea filosofică pentru secolele al II-lea și al III-lea p. Chr., care sunt urmele doctrinei origeniene a libertății în literatura filosofică posterioară". De fapt, marea problemă rămâne distincția dintre cele două fețe ale marelui alexandrin, una de filosof, cealaltă de teolog creștin, a căror dialectică îngemănare poate ușor tulbura apele oricărei exegeze. O remarcă și pentru stilul academic al paginilor de aici, chiar dacă numeroasele citate sunt redactate doar în originalul grec sau latin, limitând astfel drastic numărul cititorilor avizați. Este, până la urmă, opțiunea suverană a "operatorului de carte" să repudieze scrierile de popularizare, adresându-se exclusiv grupusculului de specialiști autohtoni din domeniu.

(IV) Mărturie că în domeniul umanist sintezele profesionale nu se uzează moral prea curând stă contribuția din 1913 a lui

Charles Bigg, *Creștinii platonicieni din Alexandria*, trad. Alexandru Anghel, Editura Herald, București, 2008, 317 p. Autorul schițează condițiile în care platonismul alexandrin s-a inserat în Biserica creștină, modul cum a apărut în doctrina iudeului Philon și a gnosticilor, descrie în amănunt apoi dezvoltarea sa deplină în scrierilor

marilor Părinți ecleziali Clement Alexandrinul și Origen, căutând să determine în final "acțiunea nepremeditată avută asupra religiei și filozofiei păgâne", estimând "serviciile pe care le-a putut aduce atât Bisericii cât și omenirii". Un model tipic de analitică oxfordiană ce seduce și după un veac de la apariție prin acuratețe și șarm stilistic.

FAZA CRITICĂ DIN NOU DESPRE DOUĂMIISM TUDOR CREȚU

Ștefania Mincu transcende vehement impresionismul. Există o diferență netă între nivelul interdisciplinar al demersului său și impresionismul încă definitoriu pentru mult prea mulți critici autohtoni. Aparatul teoretic al autoarei facilitează un raport generalizant între textul analizat și contextul estetic, socio-istoric etc. E, am putea spune, vorba de o maximalizare a interpretării: cu alte cuvinte, la rândul lor, criticele se deschid, alunecă înspre teoretizare. Această disponibilitate/tendință/inclinație fac(e) ca, uneori, accentul să se mute de pe textul analizat pe contextul (estetic, generațional etc) la care acesta trimite, iar demersul autoarei devine discurs asupra fenomenului de fond. Nu sunt sigur că acest lucru se întâmplă, întotdeauna, în chip asumat. Însă aspectul e arareori deranjant.

Bibliotecile parcurse, enorma lor materie culturală se manifestă ca substanță proprie (a autoarei), îmbogățită printr-o însușire creativă. Una dintre impresiile de lectură e cea de multixtext – unele pasaje sunt "texte în sine", tind spre eseistică: "Luciditatea e demonică în sine, de aceea se cere a privi lucrurile printr-o perdea de ceață". Sunt momentele culminante în care criticul nu mai scrie despre un autor, ci face mult mai mult. În care textul de la care s-a pornit (citatul, cartea analizată) sunt "depășite" în sensul cel mai fertil. Fără a deveni simple pretexte sau puncte de pornire, ele sunt percutate și asimilate, iar asimilarea lor constituie o experiență în toată regula, ce generează/revelează un adevăr de dincolo de textul analizat. Astfel, citatele generează "citabilitate".

"Se ascunde aici o altă teorie asupra sensului, o altă normă estetică, o altă teologie..." E o frază dintr-un articol despre Sociu. Însă fraza atinge, întrucâtva, și metoda interdisciplinară a autoarei. Aș descompune această sintagmă, teoria sensului, și aș spune că interdisciplinaritatea tocmai asta vizează: o abordare aptă să se ridice la înălțimea sensului unui text, adică o anvergură ce transcende, automat, impresionismul. Norma estetică, teologia fac parte din/țin de splendoarea sensului, sunt fațete, cel mai adesea tacite, ale adevărului generator care e sensul.

Sigur, teorie se poate face în marginea a orice. Ce mă interesează, la autori de acest tip, e și "harul" axiologic, resimțirea cât mai exactă a valorii versului. Anvergura și savanteria analizei se pot răsfrânge asupra versului vizat, îl pot gonfla. Am mai scris și s-a mai sesizat – piața receptării e, la noi, dezaxată: avem teoreticieni care glosează, nu o dată, savant asupra unor creații firave și, pe de altă parte, impresionisti care se bazează pe "senzații" și alte asemenea.

Ștefania Mincu e printre puținele voci echilibrate. Sigur, sub aspectul verdictului valoric, mă situez în dezacord cu nu puține

dintre opțiunile ei. În primul rând, îmi par total exagerate atribute gen *colosal* pe seama unor versuri gen "Tu te gândești acum/la mine/ca o femeie slăbită de cancer la taioarele ei verzi" (D. Sociu). Versurile sunt, pur și simplu, remarcabile. La fel de "nelalocul lui" e și cuvântul *genial* folosit în legătură cu versurile "turbo, turbo/împingi cu limba și suflă" (V. Leac). Rupte din context, versurile pot părea slabe. Nu sunt. În "ansamblul mamă", funcționează memorabil.

Întâmplător sau nu, ambele exaltări survin când e vorba de un minimalism considerat... colossal, răvășitor etc. Nu-mi dau seama dacă acesta e trendul care o entuziasmează cel mai tare pe autoare, însă slăbiciunea pentru așa ceva e pare a o imuniza la... slăbiciunea unora dintre versurile versurile citate.

Cărți precum *Amazon*, de Ștefan Manasia sau *Poemele pedagogice* ale Ruxandrei Novac sunt subevaluate. Am recitat, "cu această ocazie", debutul Ruxandrei și trebuie să spun că, deși rămâne o carte bună, ceva din entuziasmul primei lecturi s-a pierdut.

Una dintre cele mai revelatoare abordări e cea a poeziei lui Dan Sociu. Și, mai ales, a *Cântecelor eXcessive*. "Lucrurile, deși sunt reale, nu sunt niciodată ceea ce sunt, ci au un soi de paradox constitutiv, un X crucial în miezul lor. (...) În acest X, realul se dă peste cap în propria-i substanță nudă, dezvăluindu-și abisalitatea faptului accidental și intempestiv." E unul dintre fragmentele cele mai memorabile. Ca și acesta: "Realul – sau existențialul, sau lucrurile, mă rog – sunt de așa natură, încât n-au nevoie de metaforă, pentru că metafora este chiar el, realul. E un răs scurt, zen, un salt în inima prezentului".

Rostul interpretării e și acela de revela adevărul/nivelul mai înalt, transliterar care generează substanța versului, fiorul. Adică, implicit, filiațiile mistice, teologale etc. Atunci, textul critic e, aproape în felul versurilor, străbătut de o lumină proprie, interioară. E modul edificator în care criticul se dovedește apt de anabazele sau catabazele poetului, adică e la fel de creator ca și acesta.

Văd, deocamdată, trei "centri" majori de receptare/filtrare a poeziei douămiiste. Ordinea nu e ierarhică. 1. Al. Cistelean 2. Polul "euridician" format din Marin Mincu și Ștefania Plopeanu. 3. Critica tânără.

Dincolo cele câteva superlative inflamate, Ștefania Mincu dă dovadă de o generozitate constructivă: nu se sfiește să consacre texte serioase, inclusiv cantitativ, unor autori aflați la debut. Sub acest aspect, atenția acordată "noului val" e, nu o dată, exemplară. Când ești luat în serios, te iei, la rândul tău, mai în serios. E ceea ce motivează.

DESPRE ION BARBU SI LIBERTATILE DIFICILE

GERDA BARBILIAN

Stradă dintr-un cartier bucureștean liniștit. Octombrie 1983. Seară de toamnă. E ora când trebuie să intru pe poarta fostă și a poetului Dan Barbilian/Ion Barbu. Emoțiile mele se cațără pe gardul maroniu deloc înalt, se strecoară prin poarta întredeschisă. O împing ușor. Scârțâie. Sunetul aduce a mieunat de felină. Aleea. Îngustă. Prea multă liniște. Ușa casei, pe dreapta. Nu are sonerie. Sunt parcă "pe margini de seară", ca în titlul unui volum al poetului. Bat cu degetele. Interviu debutează insolit.

Gerda Barbilian: E deschis! (Vocea vine de undeva, de pe niște scări pe care se poate urca la o mansardă. Nu pare a fi etaj. Casa nu e prea mare, nu e prea înaltă.)

Veronica Balaj: *Eu sunt persoana de la radio știți, pentru interviul acela... Am convenit la telefon acum două zile.*

— Aaa, da... Dumneavoastră sunteți? (Coboară încet scările din lemn vechi. O ființă filigrană urmată de două pisici. Statura mică, oasele delicate ale doamnei o fac să semene cu o ființă obosită de ani și cu părul albit. Stau încă în holul strâmt de unde pornesc și scările. Pare că totul este desprins dintr-o scenă de film de epocă. Spațiul dintre mine și doamna Gerda atât de fragilă, se micșorează. Mă mir în treacăt cum de nu-i este teamă să stea cu ușile și poarta deschise. Dar tac. Aștept să fiu invitată pe un scaun. Camerele sunt de o parte și alta a holului. Nu sunt mari. Doamna cu alură de fetiță timidă mă privește oarecum tristă. În fine, aud invitația:)

— Vă rog, putem înregistra aici? Arată spre camera din dreapta mea.

— *Desigur, oriunde spuneți. Vă mulțumesc.* (Observ perdelele impregnate de vechime ca de un fum. Aerul are și el unduirii lente, melancolice. Doamna Gerda și eu ne așezăm la o masă rotundă, plină de reviste. Citesc titlul uneia: *Gazeta matematică*. Încerc să leg mai mult o conversație decât un interviu. Doamna are imprimat pe figură ceva asemănător renunțării. Un fel de așteptare asumată în cele mai mici detalii. Nu cred că e doar o liniște interioară. Mă cam fâstăcesc. Întrebările pe care mi le stabilisem dinainte par acum stupide. Improvizez ceva asortat cu atmosfera casei.) *Ați locuit și la adresele gazdelor despre care vorbea poetul?*

— Da, din 1925, când ne-am căsătorit, a trecut ceva vreme până ne-am construit casa aceasta... Când s-a terminat cu muncitorii și casa era bună de locuit. Dan și-a invitat prietenii. Îmi aduc aminte că Moisil, academicianul, a zis: "E o casă modestă". Lui Dan nu i-a căzut bine. Sigur că nu e o vilă, dar atunci, în vremea respectivă era printre casele acceptabile.

— *Este un loc afectiv în primul rând pentru dumneavoastră.*

— Chiar așa e. Am păstrat totul cum era când trăia Dan... (Vorbește cu un ușor accent.)

— *Mi-l imaginez venind pe această alee. Era impetuos, agil, în mers? Meditativ și lent în atitudini? Poate poezia îi extrăgea atenția dinspre cotidian spre alte sfere. Abstracte.*

— Mai adesea intra grăbit, preocupat, îl cunoșteam după vorbă și după pași, dar și după cum reacționa câinele. Mereu am avut câini. Mari, frumoși. Acum, după cum vedeți, mă mulțumesc doar cu pisicile. Dar era o prezență captivantă. Nu te puteai plictisi lângă el. Nici când scria, acolo, în camera cealaltă, nu se așternea o liniște plictisitoare. Umplea tot spațiul în jurul său. Scria culcat, dar trăirea lui era prezentă în toată casa. Eu așa mă

obișnuisem să cred.

— *Scria culcat? Nu la birou?*

— Daaa, poate că ficatul îi cerea să stea întins. Dan scria și la masă, mai ales la facultate sau la Capșa. Dar acasă prefera acest fel de refugiu. Întins pe pat.

— *Aici au stat, au vorbit, au fost oaspeți numeroși oameni de seamă ai culturii române. Care dintre ei v-au mai vizitat după ce ați rămas singură?*

— Au mai venit Moisil, foști cunoscuți de-ai lui Dan, apoi din ce în ce mai rar a mai venit cineva. Aveam un câine mare, îndrăgit de Dan, rămăsesem cu el. Apoi a murit și nu mi-am mai cumpărat altul.

— *A fost și George Călinescu aici?*

— Daaa. Pe alea din fața casei parcă-l văd pe Dan aruncând cu *Istoria literaturii române* după Călinescu. Nu-i plăcuse deloc cum l-a prezentat. Călinescu venise să-i aducă un exemplar. Nu i-a plăcut lui Dan nici că a scris că "avea ochi vegetali" și semăna cu un nomad... kurd.

— *În care cameră lucra poetul?*

— În cealaltă cameră de vis-à-vis. Vreți s-o vedeți? Haideti! (Se ridică încet. Încetineala nu se potrivește cu alura de fetiță, dar asta e. Trecem în camera cealaltă, nu are ușa închisă; e mai degrabă o cămaruță. La perete, un pat. Modest.) Vreți să vedeți colecția de ceasuri a lui Dan?

— *Desigur. Sunt cele de pe masă?*

— Pofțiți, după dumneavoastră; le-am păstrat așa cum le aranja el. Ceasurile montate în porțelan, vedeți, sunt foarte vechi. Pe unele scrie anul fabricației, pe altele se observă cum pictura este atinsă de vreme. (Ne uităm la ceasurile care arată fiecare o altă oră. Imagine derutantă pentru ritmul discuției. Ceasuri care, pornite academic, metodic sau anapoda, acum stau fixate într-un timp greu de reinventat. Predomină albul porțelanului.)

— *Nu vă supărați, aș îndrăzni o întrebare indiscretă, se zice că poetul Ion Barbu era adorat de femei. Și pentru frumusețea lui, și pentru renume. Ați fost geloasă? V-a neliniștit acest simțământ, firesc, de altfel...*

— Sigur c-am fost și geloasă, dar nu să-i fac scene. Uneori nu a fost ușor să lupt cu sentimentul ăsta. Cu timpul însă, rămâne doar ce-a fost frumos. Dar era într-adevăr un bărbat curtat oriunde își făcea apariția. Normal că atrăgând atenția, nu putea rămâne în umbră. Era vivace, ochii lui scilpitori, ah, tempi pasati. Nu era un molău, știam că trebuie să rezist. Am fost mândră de el.

— *Vă povestea despre orele petrecute la Capșa cu alți poeți, cu artiști?*

— Uneori, când se petrecea vreo scenă mai ieșită din comun. El rezolva probleme de matematică și pe șervețelele de la masă, acolo la cafenea. Am păstrat destule. Vedeți, încă lucrez pentru memoria lui. Am catalogat toate revistele *Gazeta matematică* pe care el avea însemnări. Am mult de lucru. Vedeți cum scria versuri pe marginea liberă a revistei, dar și rezolvări de probleme. Nu avea clipe de răgaz. Scria ori probleme, ori formule, probleme matematice.

— *Mă bucur să pot vedea scrisul poetului. Într-adevăr, iată, și pe marginea paginilor cu probleme tipărite sunt multe însemnări făcute cu cerneală. Nu prea ordonate. Nu erau dicte de spiritul său matematic. Mai degrabă de cel poetic, aș zice.*

— Mă străduiesc să le pun în ordine cronologică. Sunt idei matematice, astea nu se demodează. Trebuie să rămână numele său și ca matematician. Era o persoană complexă, aproape de geniu.

— *Știu că poetul v-a cunoscut în Germania. V-a fost greu să vă acomodați în București?* (Întrebarea mea rămâne suspendată în aer. Tocmai sună telefonul. Doamna Gerda răspunde. Are un alt ritm al vocii, a devenit mai agilă, ușor emoționată. Vorbește cu sora sa din Germania. Înțeleg în mare despre ce se conversează. Întrebări și răspunsuri despre sănătate, vreme, ploi, reumatisme, medicamente. Cum de a primit oare legătura telefonică? În fine, după vreo douăzeci de minute, convorbirea se încheie. Doamna Gerda are o lumină pe față, deși becul din cameră e cam chior. E bucurăsoasă.)

— Mă scuzați... Era un telefon din Germania.

— *Eu vă rog să mă scuzați, poate nu a fost chiar potrivit să fiu aici în timp ce vorbeați!*

— O, nu-i nimic. Despre ce m-ați întrebat?

— *Dacă v-ați acomodat ușor la București?*

— Dacă era Dan, aveam totul. De dragul lui, nu mi-a fost greu să învăț multe lucruri noi. Acum, am impresia că știu și matematici superioare de când mă ocup de recuperarea și catalogarea problemelor și exercițiilor din notițele lui Dan. Sper să le publice Universitatea, Facultatea de Matematică, să se intereseze cineva de ele. Ziua întreagă mă ocup de ordonarea, copierea textelor, însemnărilor matematice și tot mai am mult de lucru. Au rămas foarte multe.

— *Mergeați, desigur, cu poetul la diverse întâlniri mondene ale Bucureștiului. Cum era primit?*

— Am fost la diverse momente festive. Astfel, înainte de război, aveam prietene și ne întâlneam la sărbători, la spectacole. Acum n-am mai ieșit în oraș demult. Mă dor picioarele, autobuzele pornesc brusc, nu mă pot urca. A propoz, cum e prin oraș?

— *Agitație. Nu e Bucureștiul acela liniștit pe care-l aveți în amintire. Lumea aleargă de colo-colo cu treburi, parcă nu mai are nici un iz poetic. Dar poetul, întrebam, cum era primit la sindrofiile unde mergeați?*

— Dan era atât de șarmant, plin de viață, intra în atenția tuturor imediat. Îl acceptau cu plăcere în compania lor, fiindcă nu

mergeam unde n-ar fi fost simpatizat.

— *Era conștient de valoarea lui fără îndoială. Rivaliza cu Arghezi, pe care-l "încondeia". Ținea să-și sublinieze valoarea?*

— Dan era orgolios. Reacționa impulsiv în orice situație. Era liber în reacții. Și eu mi-am explicat asta foarte bine! Structura lui umană voia libertatea interioară, ziceam, cred că l-am înțeles exact. Dacă și în poezie aspira la spațiul "dificilei libertăți"... Eu nu l-am îngăduit niciodată în ceea ce voia să facă.

— *Dumneavoastră ați fost diplomată.*

— Pentru echilibru, era normal așa.

— *Sunteți foarte puternică și curajoasă.*

Vă mulțumesc pentru această întâlnire.

— Drăguță, te rog, dacă nu te superi, să ștergi acolo unde ai înregistrat vârsta mea... M-am gândit că nu e bine... Să nu fiu cumva compătimită.

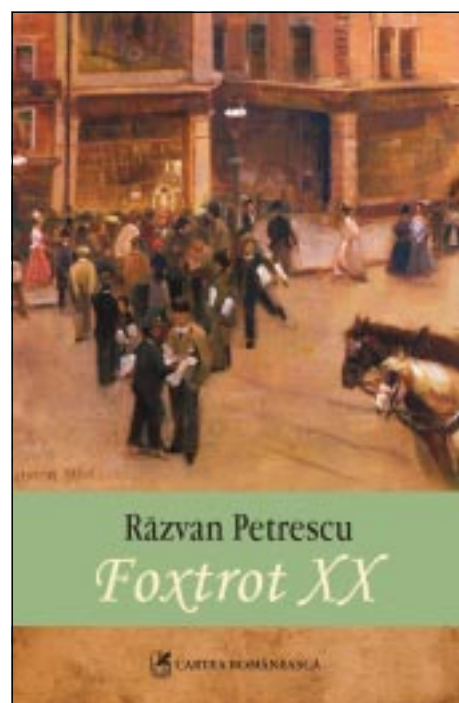
— *Vă promit că șterg. Vă doresc putere de muncă și lumină pe chip!*

— Bine, ce bine-ar fi!

Interviu realizat de
VERONICA BALAJ

București, octombrie, 1983

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

AI CARTE, AI PARTE

DANA CHETRINESCU

Nu mică mi-a fost mirarea să aflu că românii sunt în top într-o statistică pozitivă. De când mă știu, am văzut nenumărate liste și sondaje în care ai noștri erau primii la capitole dintre cele mai sinistre. Cele mai recente includ: numărul 1 la taxe și impozite, în top 5 la corupție, violență domestică, mortalitate infantilă sau zgârcenie în utilizarea săpunului și detergenților. Iată că acum, în sfârșit, s-ar părea că stăm bine la ceva: suntem cu aproape trei procente mai sus decât media europeană la citit. Dacă cetățenii din vest frunzăresc ceasloave în proporție de 15,8%, românii – s-a constatat recent – par să iubească lectura ceva mai mult.

Buun... O întrebare de cârcotaș, însă, nu-mi permite ca, măcar de data aceasta, să răsuflu ușurată și să mă împăunez, fredonând un imn de slavă închinat neamului atotecititor – sau, mă rog, cititor parțial, în proporție de 18%. Întrebarea este legată de metoda de cercetare folosită de cei care au realizat sondajul, mai precis de modul în care statisticienii și-au definit materialul de lucru. Ce anume a fost luat în considerare la categoria "carte"? Fiindcă aici orizontul se deschide mai mult decât se poate cuprinde cu ochiul liber. O listă interminabilă se poate așterne pe hârtie fără a sta prea mult pe gânduri, de la cărți de vizită la cartea verde sau galbenă.

S-au dus până și vremurile proaspăt post-revoluționare, când noilor îmbogățiți li s-a năzărit că le stă bine cu spatele – și cu un aer competent – la un raft de cărți. Arhitectul le spusese, pesemne, că design-ul de pe cotoarul volumelor Encyclopaedia-ei Britannica s-ar potrivi cu interiorul proaspăt lambrizat al biroului. Acum, într-o civilizație mult mai dinamică ca cea a mileniului III, e mai convenabilă achiziția în leasing a unui jeep, la bordul căruia vizibilitatea personajului ajuns este oricum mai mare decât dintre acarienii enciclopedici, știuți doar de cei ai casei.

S-au dus, o dată cu aceste vremuri, și librăriile din oraș. Atunci când, cu câțiva ani în urmă, se deschidea o a doua librărie umanitas, mulți au părut să nu mai aibă loc de atâtea cărți. Ce să mai caute o librărie de același fel două străzi mai încolo? Precis o să dea faliment cât ai zice pește. Am încercat să le amintesc îngrijoraților că librării nu mai există, oricum, decât în centrul orașului. Cu câțiva ani în urmă, mai agonizau micile librării de cartier, în care, e adevărat, nu găseai piatra filosofală, dar erau măcar ticsite de manuale, lecturi școlare obligatorii, cărți de povești și vreo două-trei romane rătăcite. Acum, ele și-au dat obștescul sfârșit. Unele și-au înjumătățit spațiul, împărțindu-l cu câte un centru ultramodern de self-banking, altele s-au evaporat de tot, în locul lor ridicându-se câte un restaurant fast-food sau vreun birt neaș, fără pretenții globalizante, ori al un milion patru sute douăzeci și șaptelea mic magazin alimentar din colț, alias butic, categorie din care parcă niciodată nu sunt destule exemplare, în setea nestinsă a cetățeanului comunitar de Coca-Cola.

Aceiași preocupați de problema supra-aglomerării spațiilor comerciale ultracentrale cu librării mi-au amintit că românul nu-și permite să-și cumpere cărți din leafă. Desigur, le-aș fi putut spune, există bibliotecile.

Dar nu le-am mai spus asta, pentru că volumele împrumutate în ultima vreme de la Biblioteca Județeană ar putea încăpea într-un sertar de noptieră. Cât despre bibliotecile universitare, ce să mai vorbim. De curând, am fost rugată de un student din anul al treilea (pentru cei încă nefamiliarizați cu mult prea celebra Convenție de la Bologna, un student din anul III este, în același timp, un proaspăt absolvent de facultate) să-l ajut să completeze o fișă de bibliotecă. "Bine, bine", am replicat eu, învățată cu greul, "dar dacă tot mai ai așa de puțin până termini școala, la ce-ți mai trebuie să împrumuți cărți?"

Unul din lucrurile care nu mi-au plăcut niciodată la Convenția de la Bologna a fost că le-a răpit studenților șansa de a afla, în anul al IV-lea, cum se completează un buletin de cerere la biblioteca universității. Nu e nevoie să vă mai spun că sălile de lectură ale acelorași instituții academice sunt goale de mult, de când cu concurența neloială făcută de tehnologia xerox-ului. Astăzi se poate fotocopia orice, oricât și în orice format, cel mai căutat fiind cel intitulat – sugestiv și apetisant de să le lase gura apă tuturor învățăceilor – "fișuică". Un curs de 14 săptămâni, a – să zicem – opt pagini fiecare, la rândul lui fotocopiât după notițele luate de cei maxim șase studenți care frecventează un curs de an (sau curs de amfiteatru, cum doriți să-i spuneți), poate încăpea pe câteva fâșii de hârtie tip semn de carte, tăiate profesional, la milimetru, în același laborator în care s-a produs și fotocopiarea sa. O "fișuică" poate costa aproximativ de trei ori cât o copie xerox obișnuită, pe format A4 (pentru informații suplimentare, vă stă la dispoziție tot complexul studențesc).

Așadar, despre ce cărți să fi fost vorba în statistica cea atât de măgulitoare pentru noi, românii, din ultimii 60 de ani? Se prea poate să fi fost vorba de cărți de credit și de debit, din care avem cu toții din belșug, doar nici la luat cu împrumut nu ne întrece nimeni. Oriunde în lume îți poți lua în rate o casă, o mașină sau o combină frigorifică, dar numai în România s-a pomenit să-ți iei în rate un creion dermatograf. Poate să mai fi fost vorba și despre cărți de telefon, dar numai pentru cei care locuiesc în zone fără acoperire în rețeaua de telefonie mobilă. În rest, cine mai vorbește la telefonul fix sau, Doamne-păzește, la telefonul public? Până și copiii de grădiniță au celular cu mp3 încorporat, cameră video, GPS și antenă de TV prin cablu. Sau oare să se fi gândit cineva la cartea de bucate? Favorita mea este una intitulată "Cum să gătești numai delicatose cu doar 38.000 lei" (o carte, evident, de pe vremea răposatului Leu vechi). Nu cred că vreunul din meniurile propuse acolo se încadrează în preț, chiar dacă ar fi fost conceput înainte de creșterea inflației în anii 90. În afară, poate, de celebra ștevie a lui Mircea Dinescu. În fine, poate că statisticienii se refereau la cărțile de joc. Da, cred că astea trebuie să fi fost. Cărțile de joc conțin cea mai mare concentrare de text simbolic dintre toate, se parcurg cel mai rapid, atât de la cap la coadă cât și de la coadă la cap, și sunt ilustrarea perfectă a proverbului strămoșesc: ai carte (cu jolly joker), ai parte de cât nu au alții la ușă.

LEOPARDUL LUI LEOPARDI

CIPRIAN VALCAN

"O statistică recentă a Uniunii Europene arată că, în medie, doar 15,8% din cetățenii comunitari mai citesc cărți la ora actuală. România pare să stea ceva mai bine la acest capitol, cu 18% din populație amatoare de carte." Așa suna o notiță optimistă publicată înainte de Paște în *Gândul*. Manelele par să fi fost uitate, Gigi Becali nu mai există, defilăm triumfători în fruntea clasamentului european, citind de la nepot la bunic și de la netot la președintele Academiei Române, îndopându-ne cu tom după tom, bătfînd noi și noi recorduri de erudiție. În vreme ce francezii care au gențile burdușite cu cărți doar se prefac că întorc paginile cărților pe care le iau cu ei în metrou, dedîndu-se, de fapt, unor nesfîrșite sesiuni de reverii erotice, în vreme ce nemții din biblioteci simulează interesul pentru Kant ori Nietzsche, însă sînt cu gîndul numai la Heidi Klum, românii harnici și drepti folosesc orice prilej pentru a înghiți alte și alte volume. Pădurarii pretind că se ocupă de recensămîntul copacilor bolnavi ori de hrana unor veverițe importate din diverse desene animate, însă, de fapt, citesc în exclusivitate Lucrețiu. Fetele de la filaturile de bumbac din Moldova se bat pentru George Sand ori Jane Austen, punînd în pericol supraviețuirea discotecilor din zonă, rămase toate fără clienți. Tractoriștii de lîngă Reghin au proclamat anul 2008 anul cărții, angajîndu-se solemn în fața bătrînilor satului să citească măcar o carte pe săptămîină. În cantonamentul echipei naționale de fotbal nu mai există decît valize cu cărți, iar Mutu, Chivu și Lobonț se pregătesc să înfrunte echipele adverse citind *Arta războiului* și *Principele*. Stripteuzele din Ucraina ajunse la București sau Cluj se integrează tot mai mult în nobila atmosferă culturală a locului, învătfînd limba română grație unor traduceri din Benjamin Constant și Chateaubriand ori bătfîndu-se pentru cîte un exemplar din Cioran sau Cărtărescu. Pînă și parlamentarii se străduiesc să dea un exemplu, citind săptămînal trei cărți de colorat și alte trei cărți cu poze donate de Fundația Alice in Wonderland. Pensionarii își aruncă televizoarele pe geam, renunță la bîrfele cu vecinii ori la supravegherea intrărilor din blocuri, convinși că trebuie să-și dedice sfîrșitul vieții studierii unor autori precum Platon, Seneca sau Toma d'Aquino. Caii de la circul Globus din București nu-și mai dovedesc inteligența prin ghicirea rezultatului unor adunări ori împărțiri, nu bea bere din sticlă și nici nu cîntă la pian, ci încearcă să-i convingă pe spectatori că sînt în stare să citească în olandeză. Căldărarii citesc Boetius, argintarii se delectează cu Thomas Mann, plasatoarele rîd la poantele lui Haöek, iar croitoresele își dezbracă noile cliente recitîndu-le pasaje întregi din Henry Miller.

Grație acestei formidabile înclinații pentru lectură manifestată de către bolîndul și ospitalierul popor român, guvernul condus de premierul Tăriceanu va încerca să elaboreze o nouă ofertă turistică, țintind mai ales potențialii clienți din nordul Europei. Iar pentru că problema brandului de țară e încă una nerezolvată, un expert britanic a propus să se mizeze tocmai pe nesecata dorință de cunoaștere a românilor, gata oricînd să renunțe la un meci de fotbal sau la o pastramă de capră pentru a putea să citească două-trei pagini din Hegel sau cinci-șase pagini din Pascal. În consecință, s-a decis folosirea unui fragment din Lichtenberg, care de acum înainte va fi regăsit pe toate materialele promoționale despre România: "Zdravăna poftă de mîncare a înaintașilor noștri pare să se fi transformat acum într-o poftă nu tot atît de zdravănă de a citi și așa cum odinioară spaniolii se buluceau să vadă pe nemți mîncînd, așa vin acum străinii la noi să ne vadă studiînd".

CE NE FACEM CU CALUL NEGRU?

GABRIEL LIICEANU

Timișoara, 9 aprilie, ora 16
Universitatea de Vest, Aula Magna

Mircea Mihăieș: Bună ziua și bine ați venit la cea de a douăzeci și patra ediție a conferințelor *Microsoft*. Nu voi insista asupra scopurilor acestor conferințe; prezența dumneavoastră aici îmi arată că știți despre ce este vorba. Ne încapătânăm să nu schimbăm formatul, așa că vreau să îi salut de la bun început pe cei care au făcut posibilă această întâlnire între unul dintre cei mai străluciți intelectuali români de astăzi și dumneavoastră: d-na Paula Apreutesei, sufletul și creierul conferințelor *Microsoft*, și dl. Silviu Hotăran, care vă va spune imediat câteva cuvinte. Îl voi ruga pe dl. Rector al Universității noastre, Ioan Talpoș, să facă necesara trecere, în calitate de gazdă principală.

Ioan Talpoș: Sunt foarte bucuros să văd Aula Magna atât de primenită și de neîncăpătoare. Sunt convins că va fi un festin intelectual, așa cum am și sperat în momentul în care dl. profesor Mircea Mihăieș mi-a prezentat intenția de a organiza aici această conferință. Împreună cu d-na profesor Adriana Babeți, dânsul este principalul organizator din partea Universității al acestei conferințe. Între *Microsoft* și cultură există o conexiune inedită. Văzându-vă, îmi dau seama ce înseamnă forța personalității omului de cultură, a intelectualului prezent în mijlocul nostru, Gabriel Liiceanu. Îi mulțumim pentru că și-a manifestat dorința de a veni la Timișoara, pentru că Universitatea de Vest are privilegiul și deosebita onoare de a-l găzdui. Personal, mulțumesc tuturor celor de față pentru a fi populat atât de bine această frumoasă Aula Magna.

M.M.: Îl invit pe Silviu Hotăran, manager general al *Microsoft* România, să spună câteva cuvinte mult mai aplicate. Spre deosebire de noi, care suntem foarte emoționați. Silviu e un killer rece al conceptelor și *business*-ului. Ca de fiecare dată, va face trecerea spre conferința *Microsoft*.

S.H.: Îi mulțumesc lui Mircea, care știe că nu sunt un killer. Dimpotrivă, sunt foarte emoționat văzându-vă atât de mulți. Una dintre cele mai importante caracteristici care m-au impresionat adânc de fiecare dată au constituit-o interesul și participarea dumneavoastră. Mi-e greu să cred că au trecut aproape patru ani și jumătate de când am început seria conferințelor. Este a 24-a conferință și suntem, totuși, împreună. Acest "împreună" reprezintă foarte mult pentru mine și pentru Paula: trăim experiențe absolut deosebite. Domnul Rector spunea că legătura dintre *Microsoft* și cultură este inedită. La început încercam să explic, vorbind despre motivele pentru care *Microsoft* se implică în asemenea demersuri. Important e că acest dialog este motivat continuu. Încercăm să dăm o nouă dimensiune implicării noastre ca o corporație, dar și ca oameni. Ni s-au pus întrebări de genul: ce primiți în schimbul investiției făcute într-un asemenea proiect? Din punctul nostru de vedere, răspunsul nu este complicat. Nu facem aceste investiții ca să creștem cifra de afaceri a *Microsoft*, cum ar crede poate

unii. E adevărat, încercăm să maximizăm impactul pe care împreună - noi ca oameni și *Microsoft* -, îl producem în lumea din jur. Cred însă că vom continua acest demers și când nu vom mai lucra pentru *Microsoft*, pentru că acest 'împreună' e dincolo de apartenența la o anumită companie. E un crez, un mesaj consistent, coerent pe care încercăm să îl transmitem în primul rând ca oameni, nu ca reprezentanți ai unei entități de afaceri.

Rezultatele acestor conferințe se pot cuantifica altfel. În urma lor, cărți de mare succes au apărut la diferite edituri. Ele ne-au bucurat enorm pe toți cei care am contribuit într-un fel sau altul la apariția lor. De fiecare dată există mai multe subiecte de discuție, iar pasiunea și motivația cu care participăm la aceste discuții cresc, demonstrând semnificația aceluia "împreună" de aproape patru ani și jumătate. Interesul nostru s-a îndreptat de la bun început în primul rând către dumneavoastră, tână generație, și toți cei care pot contribui la educarea ei. Tehnologia informației, spațiul virtual au constituit subiecte foarte dezbătute.

Care este impactul mutării existenței noastre din spațiul fizic în spațiul virtual? Ar trebui să abordăm proactiv consecințele potențiale asupra vieții noastre. Ne mutăm cu bune și cu rele; aspectul pe care acestea îl pot căpăta este de foarte multe ori neașteptat. Pregătirea pentru neașteptat trebuie să facă parte din atitudinea noastră față de ce se întâmplă astăzi în jurul nostru. Am discutat foarte mult despre tână generație, despre dumneavoastră. E bine sau rău ce vi se întâmplă, având în vedere că schimbările majore, din fericire sau nefericire, se produc în ritm tot mai accelerat, iar rolul tehnologiei informației, în special al *software*-ului, crește?

Educația reprezintă aspectul comun în toate aceste subiecte. La *Microsoft* vorbim despre inițiative care se integrează într-un grup intitulat *Unlimited Potential*. Scopul pe termen lung este identificarea metodelor prin care noi, ca ființe umane, ne putem explora și finaliza potențialul ca ființe umane. Bill Gates vorbește despre un capitalism cu o puternică dimensiune de responsabilitate socială. Un asemenea demers presupune crearea unor piețe, dar și investiții enorme pentru ca lumea să treacă în spațiul virtual *in corpore*, nu doar pe bucatele. Pentru un demers sustenabil, trebuie să creăm un cerc virtuos: educație - inovație - creștere economică - creare de noi locuri de muncă - iarăși educație. Totul pleacă de la educație.

De ce joacă tehnologia informației un rol atât de important în educație? În primul rând, ne ajută să trăim într-o lume conectată. Putem avea acces la calitate indiferent de zona geografică pentru că, așa cum spune Friedman, trăim într-o lume tot mai plată. Nu contează unde există capacitatea de a inova sau crea, ci cantitatea sau dimensiunea acestei capacități. Într-o eră în care am trecut de industrializare și automatizare, capacitatea de a inova, a crea sau a adăuga valoare este factorul-cheie pentru succes în viitor. Educația reprezintă deci un domeniu foarte important. Și mie, și Paulei ne-a fost tot timpul aproape acest subiect. În viitorul

nostru personal, dar și ca angajați ai *Microsoft*, apropierea de educație va crește.

La *Microsoft* a apărut un centru-suport care oferă posibilități de a face internship. Ele vor fi organizate de trei ori pe an, pentru serii de câte douăzeci de studenți. Timp de o lună sau două li se va permite să intre în contact direct cu lumea foarte pragmatică a mediului de business în tehnologia informației. Diseminarea calității la scară largă este unul dintre factorii cei mai importanți ai tehnologiei informației astăzi. Din fericire, România are o poziție privilegiată. Există companii vizibile pe plan internațional, cu ambiții regionale sau chiar globale, care se ocupă foarte mult de educație. Vă invit să profitați de această stare de fapt. Cred că maniera pozitivă de a gândi este un alt factor-cheie pentru succesul tinerei generații. Vă doresc să vă bucurați de conferință, de Gabriel Liiceanu și mult succes în tot ce veți întreprinde.

M.M.: Urmează partea imprevizibilă a acestui eveniment. Gabriel Liiceanu are obiceiul persistent de a se juca cu nervii noștri. Conferința a avut zeci de formule și, cu toată sinceritatea, nu știu despre ce va vorbi acest strălucit editor și profesor. Îl voi invita să vă vorbească și veți vedea la urmă dacă acest lucru corespunde sau nu așteptărilor dvs.

Gabriel Liiceanu: Bună seara, doamnelor și domnilor. Cred că e a patra oară când mă aflu în această Aulă și nu e ușor. Azi dimineață, pe aeroportul din București, i-am întrebat pe Paula și Silviu dacă își dau seama la ce ne supun când ne cer să vorbim în fața dvs. Le-am evocat situația de anormalitate extremă în care se află un conferențiar. Specia umană nu s-a născut ca atare; în fondul ei primar nu existau vorbitori în fața a zeci sau sute de oameni. Se vorbea cu cei din jur, dar nu existau situații psihologice în care un om vorbea în fața a sute, mii de persoane. Încercam să explic cât stres este în a te arăta singur-singurel în fața multor oameni care te privesc în ochi și așteaptă ceva de la tine.

Pesemne în urma conferințelor,

subconștientul meu a fost atât de afectat încât am ajuns să visez. Vă voi povesti un vis legat de conferințele *Microsoft*. În frumosul cartier din București în care m-am născut și am trăit mai toată viața, Cotroceni, la 5 după-amiaza, trebuia să mă duc să susțin un concert. Urma să apar pe scenă și să cânt *Don Giovanni* de la cap la coadă. Am o slăbiciune pentru *Don Giovanni* al lui Mozart, l-am ascultat de atâtea sute de ori încât visul l-a selectat. Lumea venea din toate părțile. Am ajuns acolo, ei s-au așezat pe scaune, eu m-am urcat pe scenă și am spus: "De fapt, eu nu știu notele. Nu știu nici să cânt. Vă rog să mă iertați, dar dacă îmi dați voie, am să vă țin o conferință în schimb". V-am spus asta ca să vedeți până unde poate să meargă teroarea unor conferențieri. Din cele douăzeci și patru de conferințe *Microsoft*, aproape o treime au trecut prin nervii mei. Și într-adevăr, după această performanță, tot nu știu care e motivul care a declanșat în creierul corporatist al *Microsoftului* acest scenariu cultural.

Legăturile le știu, le-am simțit pe pielea mea. Le spun atât prietenilor mei de la *Microsoft*: datorită provocărilor primite am scos câteva cărți pe teme inițial abordate în conferințe de acest gen. Am vorbit împreună cu Andrei Pleșu despre îngeri, am vorbit despre ce înseamnă a iubi, despre minciună sau ură. Aș vrea să știți cum își alege un om o temă sau cum mi-o aleg eu. Până pe la 25-30 de ani temele fac parte dintr-un scenariu cultural, dintr-o educație academică: un profesor sugerează studentului/ doctorandului/ masterandului o temă, iar acesta și-o asumă. Este o comandă exterioară de a face acei pași așa cum crede profesorul. Odată ce masterandul sau doctorandul încheie această primă parte a cursei, începe să își aleagă singur temele despre care scrie - pe criterii culturale. Trebuie să dea opuri convingătoare, să arate în comunitatea științifică în care trăiește că e capabil de performanță, că știe carte, că are ceva de spus.

După 50 de ani, temele se aleg altfel.

E și felul în care mi-am ales temele conferințelor *Microsoft*. M-am gândit de ce am trăit eu și de ce trăiți dumneavoastră. M-am gândit la problemele care mă ard pe mine, dar și pe dumneavoastră. Mi-am zis că e imposibil să nu vă intereseze ce înseamnă a iubi. Când am venit cu prietenul Pleșu, am fost convinși că e imposibil să nu vă intereseze dacă putem să ne vedem mai bine într-o altă lume. M-am gândit apoi că toată viața noastră e așezată pe minciună, că o conștiință a minciunii a apărut în urmă cu 2500 de ani. E o istorie ce ne interesează pe toți. Am vorbit despre ură pentru că mi-am dat seama că societatea în care trăim și ființa care suntem sunt așezate și pe ură.

M-am întrebat și de această dată ce mă arde pe mine, ce vă arde și pe dumneavoastră. E ceva despre care nu avem curajul să vorbim, deși ne arde? Acum două săptămâni mi-a venit ideea și am schimbat titlul inițial: *De ce venim la facultate?* Nu voi vorbi despre ce am anunțat, deși e o temă pasionantă și, sub urgența cererii, am crezut că voi vorbi despre importanța ei. Mi-am dat însă seama că în viață există și lucruri mai importante, așa că am decis să vorbesc despre *Ce ne facem cu calul negru?*

Povestea pentru care ne-am strâns azi după-amiază aici nu debutează pe pământ, ci în cer sau, mai degrabă, într-o regiune pe care Platon o numește "locul supraceresc", pentru a marca "topografic" faptul că spectrul existenței este cu mult mai vast decât ceea ce trăim noi "aici", pe pământ. Asemeni miturilor din multe religii, mitul platonician pune în joc o strategie pentru a explica lumea noastră făcând recurs la un termen exterior ei. Aș numi-o "strategia corelatului imaginar perfect": se pleacă de la lumea în care ne aflăm și de la neîmplinirile ei, se creează – eliminându-se defectele (suferința, moartea, cunoașterea înșelătoare) – corelatul ei imaginar perfect (un tip anume de paradis), care apoi, devenind model, este folosit atât ca termen primordial în explicarea lumii de aici, cât și ca punct de absorbție constant al tuturor năzuințelor noastre.

Ce anume distinge atât de radical lumea aceea "de sus", de care vorbește Platon, față de lumea în care trăim noi? Aș spune că o componentă gastronomică: personajele din acea lume au la dispoziție un tip de hrană care le prieste de minune aripilor. Căci *totul va depinde*, după cum vom vedea, *de aripi*. Dar despre ce aripi este vorba? Aici începe propriu-zis mitul.

ATELAJUL ÎNARIPAT ȘI CADEREA

Orice aripă, având ca funcție zborul, pune în joc un principiu al înălțării și al menținerii "sus". De aceea, Platon imaginează entitățile care populează partea de "sus" a universului – zeii și alte feluri de "spirite" sau "suflete" (*psychai*) – sub forma unui atelaj *înaripat* (carul și caii înhămați la el) și a vizitiului său. Deosebirea dintre sufletele divine și "celelalte suflete" provine din calitatea vizitiului și a cailor, mai ales rasa cailor și arta strunirii lor urmând să decidă calitatea aripilor. În cazul zeilor, "atât caii, cât și vizitiul sunt cu toții buni și de viță nobilă" și conducerea unui asemenea atelaj este o plăcere. În cazul "celorlalte suflete", din care în curând, prin *cădere*, se vor recolta "muritorii" care suntem, "cât privește caii, unul e un bidiviu adevărat,

frumos și de soi ales, pe când celălalt e rău și de neam prost". Descrierea pe care o face Platon celor doi cai este impresionantă, drept care am s-o reproduc în întregime:

"Acela dintre cai care-i de-un soi mai bun are statura dreaptă, trupul bine tăiat, grumazul falnic, botul arcuit, ochi negri, iar culoarea lui e albă; e dornic de onoruri, dar totodată cumpătat și rușinos; iubește părerea cea adevărată; când îl mâni, biciul nu-și are rostul, pentru că ascultă numai de îndemn și vorbă. Celălalt cal, dimpotrivă, e șui și greoi, clădit fără nici o noimă, cu grumazul țeapăn, cu gâtul scurt, cu bot turtit; trupul tot e negru, ochii alburii și injectați de sânge; e nesățios și îngâmfat; urechile le are împăroșate și abia de mai aude; și doar cu lovituri de bici și îmboldiri ce îl mai poți mâna."

În acest caz, zice Platon, "să mâni carul nu este desigur nici ușor și nici plăcut". Ar mai trebui spus că nu este foarte limpede unde anume, în povestea lui Platon, sunt situate aripile: pe grumazurile cailor, pe roțile carului sau pe umerii vizitiului. Dar lucrul ăsta nu e deosebit de important. Platon vorbește, distribuind aripile global și indistinct, de "sufletul desăvârșit și bine înaripat" al zeilor.

Problema, cu toate aceste vietăți înaripate, este că zilnic trebuie să meargă să mănânce. În acest punct povestea capătă, cum spuneam, o turnură gastronomică, în măsura în care importantă este sănătatea aripii, deci a mijlocului de înălțare și de rămânere "sus". Cu ce anume trebuie să se hrănească sufletul înaripat pentru a asigura sănătatea aripii și, astfel, rămânerea "sus"? Răspunsul: cu o mâncare care se află numai în acel "loc supraceresc", în speță pe o "pășune" pe care Platon o numește "câmpia adevărului". (Asta ne va aduce aminte, desigur, de diferite alimente – salate din Grădina Ursului, rodii miraculoase sau mere de aur, de pildă – care, în basme, se află în locuri greu accesibile sau bine păzite, și pe care Făt-Frumos, plasat la rândul lui într-un scenariu inițiat, are a le aduce sau păzi ca o condiție a dobândirii unui obiect dezirabil.)

Așadar, zeii și cetele lor (alcătuite din "celelalte suflete") își părăsesc zilnic sălașul (palatul aflat în Olimp) și pornesc în expediție "către culmea bolții care susține cerul" (e vorba de un urcuș dificil), pentru a merge să se ospăteze cu priveliștea "ființei pure" aflate în "câmpia adevărului". Pentru toți cei porniți la drum către această pășune ideală (să observăm că "păscutul" se petrece cu ochii și că, astfel, el ia forma unui spectacol), important este să iasă deasupra bolții, să se instaleze pe ea și să poată contempla, pe parcursul unei rotiri a ei, priveliștea cerului alcătuită din valorile dreptății, adevărului, binelui și frumosului în sine, toate acestea fiind numite de Platon "ființa cea adevărată", nesupusă devenirii și corupției. Sufletul care e în stare de isprava asta se hrănește cu realitatea Ideilor absolute și dobândește "știința pură". Cărmaciul carului, care mănâncă zilnic cu ochii acest tip de hrană, asigură aripilor sale o sănătate perfectă și, astfel, posibilitatea înălțării zilnice la locul dietei divine. (Să observăm aici cercul vicios. Fără hrana oferită zilnic ochilor de contemplarea "câmpiei adevărului", aripilor încep să le cadă penele și își pierd treptat forța. Fără aripi viguroase și bine hrănite, sufletul nu poate ajunge deasupra bolții

cerești și nu se poate hrăni cu singura mâncare ce dă vigoare aripii).

Am spus că succesul ascensiunii depinde până la urmă de calitatea vehiculului, mai precis de calitatea cailor care trag carul. În cazul atelajelor divine, în care caii, carul și vizitiul sunt de prima mână, totul merge strună. Carele zeilor ajung ușor deasupra bolții și cărmacii lor pot să privească nestingheriți și pe îndestulate spectacolul ființei pure din "câmpia adevărului". În schimb, în cazul "celorlalte suflete", unul dintre cai fiind "de soi prost", conducerea carului pe potecile abrupte și înguste ale urcușului, străpungerea bolții cerului și menținerea deasupra ei, în vederea contemplării liniștite a Ideilor pure, sunt extrem de dificile. Calul acesta greu de strunit fie face imposibilă menținerea deasupra bolții și concentrarea privirii, fie, zmucindu-se și trăgând în toate părțile, prăvălește carul pe parcursul urcării. Fiind astfel împiedicată hrănirea adecvată, aripile sufletului dotat cu un echipaj de tracțiune inferior încep să cadă și sufletul, pierzându-și forța de propulsie, termină prin a ajunge "jos", pe pământ, unde își ia deîndată ca adăpost un "corp de pământ".

Calul negru, după cum vedem, nelăsându-se strunit, e cel care ne duce la pierzanie. Și o va face, după cum vom afla în curând, în două rânduri. Acum, ca urmare a căderii pe care a provocat-o, el ne condamnă la o hrană-surogat: căci, pe de o parte, ceea ce vede sufletul pe pământ este o realitate de mână a doua (în locul Ideilor incoruptibile, el are de-a face cu lucruri trecătoare și instabile, supuse corupției și morții), pe de altă parte, spiritul nostru este în permanență perturbat de percepțiile tulburi și dispozițiile schimbătoare pe care le aduce cu sine nou dobânditul trup pământesc. Locul privirii serene a sufletelor care se desfătau zilnic cu priveliștea de pe "câmpia adevărului" îl ia acum privirea tulbure proprie sufletelor căzute, confruntate cu imagini care se succed brambura și care nu sunt altceva decât copii degradate ale unor forme perfecte. Sufletul căzut schimbă cadența măreață a spectacolului Ființei cu balamucul provocat de lumea devenirii. Păstrând metafora gastronomică, atât hrana, cât și papilele gustative sunt, acum, mediocre. Urmarea acestei căderi, în care se trece de la icre negre la terci, este că memoria icrelor negre dispare și terciul este luat drept o mâncare rafinată, dacă nu chiar mâncarea însăși. Trăim încon-

jurați de copii promiscue ale Ideilor absolute și credem că aceste copii sunt absolutul însuși. Arestați în trupul nostru de pământ, uităm spectacolul supracelest. Datorită calului negru cădem, de fapt, în uitare.

Și totuși, și totuși... Nu disperați, pare să spună Platon, căci nu totul este pierdut. E drept, totul începe rău, cu o cădere și cu o uitare, dar poate sfârși și bine, cu o aducere aminte și cu o re-înălțare. Există o șansă să vă reamintiți de lumea din care ați venit, să vă redobândiți aripile și să reajungeți acolo unde se află hrana care vă asigură nemurirea.

ÎNDRĂGOSTIREA. SUNTEM RE-PROPULSAȚI CĂTRE LOCUL DIN CARE AM CAZUT

Dar cum e cu puțină un asemenea lucru de vreme ce sufletul căzut a fost despărțit tocmai de sursa de hrană care ținea aripile în viață? Există oare, în lumea căderii noastre, urme și resturi ale mâncării divine? O fărâmă, măcar, din mâncarea aflată doar în "câmpia adevărului"? Un lucru este sigur: există posibilitatea ca, prin "ceva" aflat în lumea de aici, să rupem vâlul uitării compacte care s-a așezat peste noi odată ajunși pe Pământ. Există posibilitatea reamintirii banchetului ontologic și, astfel, posibilitatea de a năzui spre el din nou. Un asemenea miracol, care aduce cu sine și înmugurirea aripilor, se produce *prin îndrăgostire*.

De câte ori citesc mitul îndrăgostirii din *Phaidros* am senzația că un bijutier de geniu a montat o piatră prețioasă în giuvaerul unui mit. Exprimându-mă atât de "prețios", vreau să spun că, prin această poveste, iubirea intră într-un scenariu atât de vast încât semnificațiile ei sunt împinse până dincolo de raza privirii noastre. Și totuși – de aici și paradoxul acestui mit –, nimeni nu s-a căznit atât de mult ca Platon să ne convingă că paradisul ne este accesibil, că, *grație iubirii*, paradisul poate fi reintegrat chiar și de pe pozițiile căderii.

În lumea asta degradată, în care toate urmele lumii "de sus" par să se fi șters, în care locul aripilor pierdute s-a netezit, iar sufletele întrupate într-un "corp de pământ" par să fi uitat pentru totdeauna ceea ce au apucat să vadă cândva, în lumea asta în care totul pare că începe și se termină "aici", există totuși, pentru fiecare dintre noi, o ființă a cărei frumusețe devine *memento*-ul lumii divine din care am căzut. Atunci are loc *un coup de foudre*, cum zic atât de bine

Continuare în pagina 18

Urmare în pagina 17

francezii, o scurtcircuitare a existenței, un trăznet care ne despică viața într-un "înainte" și un "de-acum încolo" și care ne mută pe altă orbită a ei. Apare cineva a cărui frumusețe ne dă un brânci către lumea de "dincolo", cineva prin a cărui aparență noi stră-vedem ceva din strălucirea originală a "departelui" pierdut. Chipul de care ne îndrăgostim devine aluzia vehementă la spectacolul Ființei în toată plenitudinea ei.

Iată, așadar, ce este îndrăgostirea: recunoașterea într-un chip pământesc a unei forme divine și, astfel, declanșarea procesului de creștere la loc a aripilor pierdute la cădere. Re-înăpărire. Dar să vedem cum arată ea în cuvintele lui Platon:

"Cel care a contemplat mulțime din lucrurile de odinioară, când vede un chip care aduce cu cel zeiesc, desprins parcă din chipul frumuseții înseși, sau un trup asemenea alcătuit, se simte mai întâi cuprins de o înfiorare și ceva nedeslușit, din temerile ce-l prindeau odinioară, vine să-l stăpânească iar. [...] Privindu-l, el este cuprins când de fiori de ghiță, când de o sudoare și o fierbințeală fără seamăn. De îndată ce prin mijlocirea ochilor a primit emanția frumuseții, el se învăpăiază, iar raza aceasta a frumuseții dă aripilor sale o nouă viață. Căldura înmoaie locul unde aripa stă s-apară, locul acesta care, înghiocit de-atâta vreme în sine din pricina învățării, nu mai putea rodi. Hrana adusă de efluviul frumuseții umflă lăstarul aripilor și-l mână să crească din rădăcină, din tainețele înseși ale ființei sufletești, care odinioară era cu totul înaripată. Deci, în tot acest răstimp, el fierbe și tresaltă în toată ființa lui; suferința îi e aidoma cu aceea pe care o simt copiii când le ies dinții; când dau să crească, în jurul lor se naște o mâncărime și o durere, și același lucru îl simte și sufletul în clipa în care aripile vor să iasă. Și în tot timpul cât aripile îi cresc, el fierbe și îl doare și se simte furnicat. Când, așadar, sufletul acesta își poartă ochii înspre frumusețea tânărului, un val de pulberi nevăzute se desprinde de aici și curge către el [...]. De îndată ce simte atingerea lui, sufletul prinde putere și e cuprins de căldură, durerea îl părăsește și bucuria vine să-i ia locul. Iar când rămâne singur și-l prinde uscăciunea, gurile porilor prin care aripa încearcă să iasă se usucă toate și, închizându-se, împiedică mugurul aripii să mai crească; iară acesta, ținut laolaltă cu dorul în tainita sufletului, se zbate ca o inimă zvâcnindă, înțepă rând pe rând fiece cale de ieșire, astfel încât, împuns jur-împrejur, sufletul freamătă tot încins de dureri; însă, în același timp, frumosul tânăr a cărui imagine îi reapare îl umple iar de bucurie. Prins în aceste două simțiri învălmășite, sufletul e covârșit de nefirescul stării sale și e cuprins de furia de-a nu putea scăpa de ea. Îneebunit cum e, noaptea nu poate închide ochii, iar ziua nu ar sta locului o clipă, ci, ars de dorință, el aleargă într-acolo unde gândește că l-ar vedea pe stăpînul acelei frumuseți. O dată ce l-a zărit și valul dorinței lui a găsit iar calea pe care s-o apuce, el trece să desfacă ce mai înainte era pecetluit; și-a regăsit suflarea, împunsăturile și tot ce era durere au dispărut, și-acum el nu culege decât rodul celei mai dulci plăceri. Cum s-ar putea desface de bunăvoie de aici, de vreme ce nimeni nu poate sta mai presus de această întruchipare a frumuseții? Mamă și frați și prieteni au fost dați cu toții uitării; dacă,

din nepăsare, își risipește averea, el nu se sinchisește cîtuși de puțin; fireștile obiceiuri și buna-cuviință cu care mai înainte se fălea sunt privite, toate, acum, cu dispreț; și iată-l și gata să se facă sclav, să doarmă unde i se îngăduie, dar cât mai aproape de cel ce i-a stârmit dorința. Și nu-i ajunge să-l venerateze pe stăpînul frumuseții, ci în acesta, și în nimeni altul, el l-a găsit pe cel care să-l vindece de mult prea multa-i suferință. Starea aceasta, frumosul meu băiat, căruia cuvântarea îi este adresată, oamenii o numesc iubire."

Important este să reținem, din tot acest pasaj, că orice chip de care ne îndrăgostim, chiar dacă este pământean, deschide către o lume care nu e "de aici". Mai mult, el pare "trimis", pare că a sosit aici anume pentru noi, pentru a aduce cu el zvonul altei lumi. Și că acum ni se propune o călătorie, marea călătorie a vieții noastre pe care, dacă o ratăm, ne ratăm nemurirea. Orice dragoste și îndrăgostire seamănă cu un rapt și cu un transport divin. Cei doi, chiar dacă, fizic, rămân în lumea de aici, sunt luați din ea, pleacă din ea, o părăsesc. Și o părăsesc mai întâi în măsura în care contururile ei de până atunci se schimbă. Cei doi, îndrăgostindu-se, au senzația că lumea a devenit *vrăjită*, că e alta, cu totul diferită de lumea în care ceilalți se mișcă zi de zi. "Ceilalți", la rândul lor, încep să-i privească pe îndrăgostiți ca persoane care "au luat-o razna", care nu mai fac parte din "lumea normală", lumea lor. Ei se constituie, pentru ceilalți, ca un corp străin. Îndrăgostirea este, la Platon, o "resursare", o ocazie de repunere în contact cu lumea care a fost, dar nu mai e a noastră. O reîmproprietăre divină. Ni se reamintește acum că ascendența noastră e nobilă, că noi venim de pe "câmpia adevărului" și că suflul nostru poartă în el blazonul Ființei pure.

Splendoarea mitului lui Platon vine din aceea că "psihologia iubirii" este tradusă în termenii unei metafore – aripile care cresc din nou – prinse la rândul ei în substanța mitică a "sufletului înaripat" care cade spre a fi repropulsat către locul din care a căzut; că "psihologia" aceasta nu este un episod izolat din viața unui muritor de rând, ci parte din scenariul unei bătălii ontologice, bătălia pentru ființa eternă. Platon a sesizat aici sub forma unui mit ontologic faptul că orice iubire este o aluzie la eternitate sau, altfel spus, porția de nemurire la îndemâna muritorilor. Timpul obișnuit și comun este abolit de *continuitatea unui extaz*.

DESPRE EXTAZ ȘI CONTRATIMP

Ce sublim pare totul! Dar să ne ocupăm acum puțin de extaz. După cum numele o spune, extazul reprezintă o ieșire din tine și o instalare în afara ta: *ek-stasis*. Tocmai în măsura în care ies din ei, în măsura în care ies din timpul celorlalți care, până să se îndrăgostească, era și timpul fiecăruia dintre ei – îndrăgostiții cunosc extazul. Acum, prin această ieșire în afara din timpul comun, ei se autopropulsează într-un timp al lor și numai al lor, un timp *à deux*, care e timpul specific îndrăgostirii.

Numai că de aici începe drama. Tocmai extazul, care este condiția iubirii, aduce cu sine și moartea ei. Orice iubire durează cât extazul ei, cât rămânerea celor doi într-un "loc" situat în afara lor – și în afara celorlalți – și care îi cuprinde și-i conține pe amândoi. Dar cum orice ek-stază, orice "situație în

afara ta însuși" și orice suspendare a respirației proprii sunt limitate, orice iubire obosește în propria ei externalizare sau expropriere (*Ausmeinigkeit*).

Aici vom face o nouă haltă pentru vă spune o altă poveste, de astă dată a unui gânditor din vremea noastră, care a făcut o interpretare a mitului celor doi îndrăgostiți celebri ai culturii europene, Romeo și Julieta. Pe gânditor îl cheamă Jacques Derrida și povestea interpretării lui, intitulată *Aforismul în contratimp*, se află într-un caiet de spectacol publicat cu ocazia montării piesei lui Shakespeare, în 1986, la teatrul Gérard Philippe din Saint Denis.

Derrida începe cu o etimologie. Ce însemna "aforism", înainte ca acest cuvânt să ajungă să desemneze un gen concentrat literar la maximum, o pilulă retorică? *Apo-horizo*, care a dat "a afurisi" în română, înseamnă "delimitez desprinzând", dau hotare unui lucru alungând dincolo de aceste hotare tot ce nu este el. ("Afurisindu-te", te scot din ograda mea, te alung din ființa mea.) Fiecare dintre noi intră în lume ca "aforism", ca prizonier al conturului său inconfundabil de ființă. Iar consacrarea individualității care suntem se face prin *nume*, prin acel cuvânt care ne îmbracă ființa, care-i pune vestmântul unei de-finiții, delimitându-ne de toți ceilalți indivizi de pe lume. Aforismul e numele, e reflexul onomastic al conturului nostru de ființă indiviză. Așa cum aforismul retoric, stilistic, sortește separației fiecăre frază, închizând-o în personalitatea ei inconfundabilă (orice aforism se înalță vertical și sfidător în câmpul de cuvinte al lumii), aforismul care suntem ne închide, cum spune frumos Derrida, "în singurătatea propriei noastre durate", în acea "serie temporară" unică, care este viața fiecăruia dintre noi.

Când ne îndrăgostim, noi încercăm imposibilul: vrem să ne așezăm, cu seria temporală a vieții noastre, asemeni unei palme care se așază peste cealaltă, peste seria temporală a altei vieți, uitând că "timpul celui alt nu va fi niciodată timpul meu", că această suprapunere perfectă, această co-incidență, această "cădere-temporală-laolaltă" care e sincronicitatea nu e cu puțință. Fiecare îndrăgostire este o tentativă eșuată de a induce aceeași vibrație temporară în două monade umane aflate în contratimp. *Romeo și Julieta* pune de fapt în scenă, sub forma unui contratimp punctual între viața și moartea a doi îndrăgostiți ("ei trăiesc *rând pe rând* moartea celui alt", spune Derrida), imposibila sincronizare între aforismele a

două vieți izolate în propria lor serie temporală. Orice îndrăgostire începe ca promisiune a unei contopiri și sfârșește cu exhibarea, uneori monstruoasă, a unei anacronii de principiu.

De aceea, orice iubire (divină în principiul ei) trebuie să se termine cu o moarte (pământească în realizarea ei). Cei doi sunt trași înapoi, în condiția lor terestră, fie de către ceilalți, fie, dacă aceștia îi lasă în pace, de propriul lor contratimp, de imposibilitatea perfecte suprapunerii de ritmuri a ființei fiecăruia. (Despre orice cuplu de tineri căsătoriți se poate spune: "lăsați-i să moară în contratimpul lor!") Pentru că și ei fac parte, în cele din urmă, din lumea de aici, pentru că ei nu-și pot ține la nesfârșit respirația în spațiul propriei lor iubiri decât atâta timp cât durează îmbrățișarea lor (adică exact cât durează abolirea contratimpului), îndrăgostiții trebuie să moară înainte de a-și ucide iubirea. Pentru a o împlini cu adevărat, ei trebuie să moară de *dragul ei*. Doar murind, ei pot salva acel "lucru" extraordinar care s-a născut prin ei, dar care, tot prin ei, prin neputința lor de a-i duce în spate "dulcea povară", urmează să piară. Cele două personaje shakespeareiene s-au gravat în mintea noastră tocmai pentru că opera iubirii pe care au construit-o în doi a fost salvată, în toată puritatea ei, de la dezastrul la care tot ei ar fi dus-o, prin împingerea ei dincolo de propria-i măsură. (Căci Julieta ar fi ajuns în mod fatal, asemenea Natașei, odată căsătorită cu Pierre Bezuhov, grasă și cicălitoare.) Tocmai pentru că re-împroprietărea divină este o expropriere pământească, ea aduce cu sine zvonul morții. Pentru a se adevăra în ordine divină, îndrăgostiții trebuie să moară în ordine pământească. Ei trebuie să plece de aici. Iubirea lor se înalță de la bun început pe premisele morții și vizează de la bun început, pentru a trăi, moartea lor.

Asemeni filozofului care, de dragul eliberării spiritului din lanțul materiei și al corpului, trebuie să învețe să moară, îndrăgostiții platonicieni trebuie să învețe în final să-și ucidă trupurile pentru a-și reînăpăra sufletele. Tocmai trupul, carnea, aparența frumoasă care a aprins în ei scânteia, sunt cele care trebuie în cele din urmă sacrificate. Creșterea aripilor echivalează cu o dez-povărare de trup. Căci trupul platonician este doar prilejul îndrăgostirii, iar nu țelul ei. Calul negru, care persistă în logica frumosului *întrupat* și reclamă accesul neîngrădit la trup, trebuie domolit, înfrânt, educat. Această domolire, ca preț ce trebuie

conferințele microsoft

plătit pentru posibilitatea unei excursii transcendente, este sensul "dragostei platonice" care a traversat secolele. Căci dragostea care începe carnal nu este la Platon decât un truc, o mică diversiune de debut, un cârlig pentru nemurire, brânciul către fanta care se deschide odată cu ea. Când îndrăgostiților, luați de "valul de dor", le scapă piciorul în teritoriul calului negru, lucrul nu se petrece spre lauda lor. În filozofia lui Platon, calului negru i se rezervă un rol mizerabil: după ce ne-a târât o dată în jos, aici, pe pământ, el e în stare oricând să ne facă să ratăm paradisul, să ne împiedice să revenim sus. După ce că penele aripilor ne-au căzut din cauza lui, blocarea creșterii lor la loc, odată înmugurite, poate fi pricinuită tot de el. Concupiscent și nesățios, el angajază sufletul pe panta plăcerilor trupești și ne propune o haltă indefinită pe teritoriul cârnii, al uitării și al morții.

Dacă ne gândim bine, ceva uluitor se petrece aici: după ce descrie îndrăgostirea în termenii pe care i-am văzut, Platon condamnă teritoriul de senzualitate în care ea a luat naștere și care, totodată, reprezintă debușeul ei. Trupul simbolizat de calul negru, trupul ca depozit pulsional al ființei noastre, ca sediu al instinctelor și ca izvor al dorințelor și fantasmelor noastre sexuale, are de fapt la Platon o enormă ambiguitate: pe de o parte, ca "aparență frumoasă", el e scânteia care aprinde un incendiu divin, e treapta care lansează racheta. Dar, pe de altă parte, orice întârziere prelungită în preliminariile lui devine primejdioasă, pentru că ne leagă mai strâns de locul de care noi trebuie să ne desfacem urgent. Chipul și trupul de care inițial ne îndrăgostim, "aparența frumoasă" inițială, reprezintă doar declanșatorul și propulsorul, doar treapta care trebuie să iasă neîntârziat din ecuație, premisă a unei combustii din care ea nu mai face parte. Dacă nu devine trans-lucid, dacă nu e rapid străbătut și lăsat în urmă ca simplu prilej pentru stră-vederea frumuseții, trupul devine cu vremea opac, gravitațional, sursă de concupiscentă și de rămânere "jos". Drept care, la Platon, îndrăgostirea, după ce presupune câteva victorii pasagere ale calului negru – care "mitocan, măgar și lipsit de maniere" (cum îl descrie Caragiale pe bărbatul român), îl face pe îndrăgostit să dea buzna peste ființa îndrăgătită, "fără să-i pese de îmboldituri sau de biciul vizitiului", și să o facă să cunoască "dulceața trupeiștilor plăceri" – îndrăgostirea, spuneam, sfârșește ca lecție de înțelepciune și pudoare: calul alb, "plin de sfială și mânat de chibzuință, unindu-se cu vizitiul, stă împotriva acestei fapte", adică a consumării carnale a amorului. Mitul îndrăgostirii se termină de-a dreptul pios, ceea ce înseamnă cu aripile crescute la loc:

"Dacă biruitor iese ce e mai bun în cuget, ducându-i pe cei doi la o existență bine rânduită și la iubirea de înțelepciune, viața lor de aci se scurge fericită și e numai înțelegere; stăpâni pe ei înșiși și plini de cumpătate, ei au zăvorât partea de unde izvora necurătenia din suflet, slobozind-o pe aceea din care naște virtutea lui. Iar când se săvârșesc din viață, purtați de aripi și liberați de povara pământescă, iată-i ieșind învingători..."

MONOGAMIA, CALUL NEGRU ȘI MAREA IPOCRIZIE

Am mers noi oare pe drumul deschis de Platon? Dacă avem în vedere creștinismul,

răspunsul este "da". Creștinismul a încercat un lucru fără precedent: domesticirea calului negru prin trasarea unui teritoriu redus la maximum în care acesta poate evolua. Teritoriul s-a numit monogamie și, ca *sacramentum*, el a fost consfințit în fața lui Dumnezeu. Creștinismul a abolit astfel *pe cale instituțională* atât concupiscenta cârnii, cât și contratimpul aforismelor. Un singur bărbat și o singură femeie se află față în față, pentru întreaga viață, consumând senzualitatea cu moderație maximă și sub supravegherea Bisericii. (Jacques Attali, *Amours. Histoire des relations entre les hommes et les femmes*, Fayard, 2008, p. 110)

Descendența platoniciană a Sfântului Pavel este din acest punct de vedere totală. Pentru acest om care a fixat creștinismul și l-a instituționalizat ca Biserică, orice iubire în afară de cea pentru Dumnezeu – singura ființă cu care putem avea un dialog afectiv coerent – este manifestarea unei dezordini, e de-a dreptul o boală, iar activitatea sexuală un scandal. Câtă vreme "trupurile voastre sunt mădulare ale lui Cristos" (I *Corintieni*, 6, 15) și "trupul vostru este templul Duhului Sfânt" (6, 19), este firesc ca "bărbatul să nu se atingă de femeie" (7,1). Căsnicia este un *faute de mieux*, o instituție care se naște pe de o parte "din pricina curviei", *dia tas porneias, propter fornicationem* (7, 2), pe de alta pentru a da un cadru convenabil procreării. Altminteri, spune el, "celor neînsurați [...] le spun că este bine pentru ei să rămână ca mine" (7, 8). Fecioarelor le spune că "e bine pentru fiecare să rămână așa cum este" (7, 26). Concluzia e că oricum fiecare ar trebui să rămână așa cum e: "Ești legat de o nevastă? Nu căuta să fii dezlegat. Nu ești legat de o nevastă? Nu căuta nevastă." (7, 27) Iar dacă ne gândim că "timpul lumii acesteia trece" (7, 31), atunci, chiar și pentru cei ce au neveste e bine "să fie ca și cum n-ar avea" (7, 29). Și: "cine a hotărât în inima lui să-și păstreze pe fiica sa fecioară, face bine. Astfel, cine își mărită fata, bine face, și cine n-o mărită, mai bine face." (7, 37-38). Concluzia e clară: căsătoria stă mai prejos decât virginitatea, dar, odată făcută, ea rămâne de nedesfăcut. Una peste alta, nici o formă de iubire nu poate concura iubirea pentru Dumnezeu și tot ce e închinat lumii de aici ne deturneză de la slujirea adevăratei împărății.

Dar poate fi calul negru definitiv domesticit? Se poate renunța la galopul său? Și poate contratimpul seriilor temporale care sunt viețile noastre să fie abolit prin decretarea căsniciei indisolubile? Poate fi așezată viața sexuală pe un contract monogam extins la scara întregii vieți? Istoria civilizației europene și a formidabilului ei document care este literatura europeană ne spun că "nu". Dar atunci înseamnă că, dincolo de idealul propus (și impus), în ordine reală a fost consfințită instituțional *ipocrizia sexuală*. Una acoperită cu vâlul monogamiei și con-sacrată, dar nu mai puțin ipocrizie. Și încă una inconvertibilă.

De ce nu a putut fi evitată ipocrizia generată de prezența în noi a calului negru? De ce, dimpotrivă, în cei 2000 de ani de istorie creștină, Europa a consacrat ipocrizia sexuală ca *necesară*? De ce acest joc obscen – nedemn deopotrivă de noi și de zeul care ne veghează – între onorabilitatea expusă și promiscuitatea ascunsă? De ce, în fond, a fost nevoie să-l târâm pe Dumnezeu într-

un război pe care noi i L-am impus și pe care El nu-l putea câștiga? De ce a trebuit El să caționeze, printr-un *sacramentum* imposibil de onorat în toată gravitatea lui, travestiul pulsuniilor noastre rău gospodărite? Sau de ce, ca să-l eliberăm pe El, a trebuit să ne torturăm moral și să sugerăm că am căzut, cu tot ce în noi e voluptate sau bucurie simplă, pe mâna Diavolului? De ce a trebuit să construim o societate a cărei istorie s-a transformat într-o lungă cronică a salvării aparențelor?

De ce ipocrizia, așadar? Pentru că ea a fost singurul răspuns pe care l-a putut livra o societate strivită în permanență de spectrul a două pericole: cel al indivizilor frustrați și al sentimentelor avortate sau ucise de rigoarea norme etice sau cel al normelor de conviețuire aruncate în aer de dezlănțuirea fondului pulsional al animalului uman. Toată viața Europei monogame s-a instalat pe această uriașă ipocrizie, pe jocul de măști al unei onorabilități imposibile și al unei promiscuități prost ascunse. Cât de departe a mers ipocrizia care a însoțit imposibila domesticire a calului negru s-a văzut abia atunci când ea a pătruns în locul privilegiat al înfrânării specializate: în mănăstire. De la călugării și călugărițele lui Boccaccio și până la părintele Serghi al lui Tolstoi, ipocrizia subîntinde însăși istoria locului în care cârnii i s-au retras toate drepturile. Iar dacă e să ne gândim la filozofi, eu unul nu știu vreun exemplu de înțelept, nici gândindu-mă la viețile înțelepților celebri, nici la cei pe care i-am cunoscut, care să fi rezolvat într-o manieră convenabilă problema calului negru. Pascal și Kant s-au instalat de la bun început în statutul de îngeri, fără să știm, desigur, ce preț au plătit pentru asta. Fac de asemenea abstracție de Socrate însuși. În *Banchetul*, unde Socrate rămâne de gheață de-a lungul unei nopți pe care și-o petrece în același așternut cu Alcibiade, cel mai superb efeb al Atenei, el nu face decât să illustreze teza lui Platon expusă în *Phaidros*. Ceea ce știu în mod sigur este doar că, după ce a încercat cu disperare o vreme reglajul paulin, societatea modernă a acceptat, ca unică soluție posibilă la această problemă, așa cum spuneam, *ipocrizia*. Dar – repet – putea ea oare să facă altfel, atâta vreme cât, lăsat liber pe fondul instituției monogamice consacrate, calul negru ar fi făcut ravagii și coabitarea socială ar fi devenit imposibilă? Vă aduceți aminte de formidabila scenă din *Parfumul* lui Süskind, când mireasma pe care o răspândește Grenouille în drum către eșafod eliberează fondul pulsional al zecilor de mii de oameni veniți să asiste la execuție și,

într-o clipă, piața orașului Grasse devine scena unei uriașe orgii? Ceea ce se destramă cât ai bate din palme sunt structurile milenare ale societății și etica ei așezată pe căsnicia monogamă. "Căsnicia, spune Hegel, și esențial monogamia, este unul din principiile absolute pe care se reazămă etica unei comunități." (*Filozofia dreptului*, § 167) Și totuși, în fiecare pliu al societății, în fiecare clipă, cu fiecare îmbrățișare neîngăduită, "etica unei comunități" este grav lezată. Scena din Süskind, ca și aceea din primul volum al romanului *Orbitor* al lui Cărtărescu, în care un sat întreg din sudul Dunării se destramă sub efectul afrodisiac pe care îl au semințele de mac lăsate sătenilor în dar de către niște țigani care trecuseră pe acolo, ne arată, sub forma unor hiperbole erotice, ce ravagii poate face calul negru căruia i s-au scos frâul și zăbala. Îngrozită de perspectiva unor atari transgresiuni, societatea a preferat să sacrifice, tot cu vorbele lui Hegel, "caracterul *infini particular*" al simțirii care "lasă loc accidentalității sub toate raporturile" și care, ca simțire "care își afirmă pretențiile", devine "principiu subiectiv al lumii moderne" (*Ibid.*, §161 –§163). Dar tocmai pentru că acest "principiu subiectiv" al sentimentului nu poate fi nicicând extirpat, el fiind asemeni flăcării infinite care, stinse într-un loc, se aprinde într-altul, societatea modernă este obligată să se cufunde tot mai adânc în ipocrizie: la lumina zilei nu apare decât "etica unei comunități", în vreme ce calul negru galopează ascuns în faldurile nopții. Discursul public nu înregistrează prezența lui, iar de apărut el nu apare, asemeni ființelor fabuloase din basme, decât în poveștile oamenilor mari spuse la colțul străzii, în *bârfă*. El este fiara pe care fiecare o vizitează, tăcut și clandestin, în încăperea aflată "în spatele ușii interzise" și în care este depozitat intimul fiecăruia dintre noi. Tăcut și clandestin, dar și în deplină promiscuitate, tocmai pentru că în aceste vizite nu suntem cu adevărat liberi, ci, de fiecare dată, târâm după noi *umbra culpei*.

CE SE VA ÎNTÂMPLA CU CALUL NEGRU?

Nu știu care este rezolvarea acestui conflict și nu știu cum va ieși societatea europeană de pe terenul pe care evoluează de sute de ani, cel al ipocriziei. Conflict care, pentru naturile etice puternice, cum este cea a profesorului Aschenbach al lui Thomas Mann din *Moarte la Veneția*, se sfârșește cu moartea. Vargas Llosa a venit cu ideea că cele mai teribile fantasme sexuale

Continuare în pagina 20

Urmare în pagina 19

trebuie să se împlinescă în literatură, deci în plan ficțional, pentru a nu risca să evadeze în real. Nu cred că e o soluție realistă. Știu, în schimb, că fără tensiunea pe care, de atâta amar de vreme, o induce în noi, spirite căzute într-un corp de pământ, prezența calului negru într-o lume vegheată de reguli, legi și coduri de tot soiul, nu s-ar fi născut proza modernă, vreau să spun proza care în Europa începe odată cu Boccaccio. Spre deosebire de Kundera, care, la începutul *Testamentelor trădate*, afirmă că arta romanului este legată de invenția umorului în modernitate și că lucrul acesta se întâmplă odată cu Rabelais, eu cred că literatura modernă este posibilă din clipa în care conflictul dintre constituția pulsională a ființei umane și codul moral așezat pe un sol religios punitiv și având în centrul său un contract monogam pe durata întregii vieți – devine atât de dramatic încât este obligat să se exprime, să-și găsească expresia artistică.

Ceea ce sociologii, psihologii și alți hermeneuți ai ființei umane întrevăd pentru viitor în privința calului negru, al prezenței sale fabuloase, bine ascunse în noi și născătoare de ipocrizii, pleacă în genere de la statistici îngrijorătoare în privința a ceea ce Hegel numea "iubirea juridic-etică" (*rechtlich-sittliche Liebe*), căsnicia adică. Este tot mai mare numărul cuplurilor care nu se căsătoresc, iar o căsătorie din trei sfârșește astăzi în lume cu un divorț. Un studiu american publicat în 2 august 2007 indica 237 de motive de a face amor. Pe locul întâi, în cazul ambelor sexe, a ieșit învingător calul negru, căci motivul indicat a fost atracția fizică, în timp ce nevoia de iubire a ieșit pe locul al patrulea, iar dorința de procreere pe locul 55, pe alte locuri, în continuare, apărând plictiseala, migrena sau nevoia de a se simți mai aproape de Dumnezeu... Hermeneuții de care vorbeam imaginează ceea au numit – pe modelul lui *networking* – un *netloving*, o rețea în care multiplicarea relațiilor dintre sexe se face la lumină. Iată cum este descrisă această utopie de Jacques Attali:

"În Occident, ca și în alte părți ale lumii, dreptul de a face ce vrei va fi contrabalansat de obligația de a fi «transparent». Nimeni nu va mai putea ascunde ce anume iubește și nici pe cei pe care îi iubește. Acest lucru va provoca repunerea în cauză a ipocriziei relațiilor clandestine, acceptarea realității vieților multiple, masculine și feminine. Fiecare va forma în viața sa un număr din ce în ce mai mare de cupluri. Indisolubilitatea familiei monogame va fi denunțată ca un anacronism, ca iluzie a societății feudale; fidelitatea va fi luată în răs ca impostură, ca o convenție artificială și cvasibarbară; divorțul nu va mai fi trăit ca un eșec. Bărbații își vor revendica dreptul de a refuza femeilor libertatea de a avea copii fără acordul lor. Multiparentalitatea se va generaliza." Și: "Bărbații, ca și femeile, vor putea avea relații sentimentale și / sau sexuale simultane, transparente și contractuale, cu mai mulți parteneri care, la rândul lor, vor avea mai mulți parteneri, care nu vor fi în mod necesar aceia ai primului." (*Op. cit.*, pp. 223-224 și pp. 225-226)

S-ar putea să fie așa. Ar însemna atunci că portretul pe care Platon i-l face calului negru să trebuiască modificat. S-ar putea ca, în locul acelei fiare "cu ochii alburii și injectați de sânge", să avem un cal manierat,

bine crescut, nu chiar din cale-afară de sfios, de reticent precum calul alb. O corcitură, poate, între cei doi, în orice caz un gentleman viguros, întreprinzător și plin de bun simț.

Va fi această sublimă creatură și total străină de *gelozie*? Calul negru, devenit un gentleman roib peste noapte, va putea oare elimina din el acel reziduu de absolut pe care fiecare dintre noi, ființe căzute din paradisul Ființei, îl purtăm în noi după cădere? Căci noua ipocrizie care stă la pândă în acest caz nu este oare legată de prezumția că absolutul întrupat într-un "chip frumos" ar putea fi împărțit cu altul? Poate fi intimul multiplicat, pus în rețea? Cum va arăta Shakespeare-le viitorului, cel care va scrie *Romeo and Juliet in netloving*?

Numai că această aruncare biologică suportă o re-aruncare într-un cod social în care relațiile sexuale sunt sistematizate. În funcție de societatea în care m-am născut, adică în funcție de locul geografic și de epoca istorică a aruncării mele, aruncarea mea sexuală suportă o supra-determinare. Și tu și eu am fost aruncați ca băieți în Europa secolului al 20-lea, și anume, cel puțin o parte din viața noastră, într-o societate comunistă, ceea ce, vom vedea, pentru aruncarea noastră sexuală înseamnă mai multe lucruri. Așa cum înseamnă și faptul că ne-am născut într-o societate matrimonială de tradiție creștină. Ceea ce înseamnă, deopotrivă, că ne-am născut într-un anumit tip de morală.

Cam astea, puse în rezezeală laolaltă, sunt aruncările în care aruncarea noastră sexuală urmează să se realizeze așa zicând în mod liber, deci la nivelul proiectului sexual al fiecărui ins în parte. Înăuntrul acestor "figuri impuse" ale aruncării mele sexuale eu îmi trăiesc libertatea sexuală alegându-mi partenerul sexual, durata relației cu el, felul concret în care aplic codul sexual al societății în care mă aflu.

Cuvântul pe care l-am pus în paranteză nu există în limba germană. L-am construit în pereche cu alt cuvânt, care de asemenea nu există în germană, dar pe care, având nevoie de el, Heidegger l-a creat în *Ființă și timp: Jemeinigkeit*. Ce înseamnă el? Este un cuvânt compus din adverbul *je*, "de fiecare dată" și *meinig*, "al meu". *Das Meinige* este ceea ce îmi aparține, bunul meu, averea mea, dar, într-un sens larg, tot ceea ce ține de mine, ceea ce este al meu și numai al meu și nu poate aparține nimănui altcuiva, în cele din urmă eu însumi ca sumă a "proprietăților" mele, eu însumi în nedislocabilul meu, în ireductibilul meu. Heidegger a creat acest termen – *Jemeinigkeit* –, pentru a indica suprema proprietate a omului: aceea de a-și aparține, cu toate ale lui, secundă de secundă (trupul meu, cu aspectul lui, cu plăcerile și durerile lui, "eul" meu cu nevoile lui și stările lui de spirit). E vorba de mine însumi ca de acel ceva de care n-am cum să mă debarsez tocmai pentru că sunt, mereu și mereu, eu însumi. Eu, ca supremă proprietate a mea, ca "arestat" permanent în mine, ca loc al imposibilei mele evadări. *Jemeinigkeit*, faptul de a (-ți) fi de fiecare al tău, exprimat negativ, este faptul de a nu putea niciodată să scapi de tine. *Jemeinigkeit* este nucleul nedelegabil al ființei tale. Nu poți să-ți delegi durerea de dinți, după cum nu poți să-ți delegi indignarea, sila sau bucuria și, cu atât mai mult, propria moarte. Toate se țin scai de tine.

Numai că în iubire se petrece un miracol. Nu unul care merge până acolo încât, atunci

când, îndrăgostit fiind, durea de dinți a iubitei devine automat și a ta, dar totuși unul în care, cum spune atât de frumos Heidegger, "noi ajungem să ne transformăm în ceea ce iubim, rămânând totuși noi înșine".

Rămânem noi înșine, așadar *Jemeinigkeit* este incontestabil. Dar totodată ne transformăm în ceea ce iubim, ieșim din noi înșine, ne dez-proprietărim, ajungem la *Ausmeinigkeit*. Întrebarea este cât timp anume poate funcționa acest *Ausmeinigkeit*, ieșirea dintre hotarele propriului și proprietății mele, suspendarea mea în spațiul comun pentru doi al iubirii, pe fundalul lui *Jemeinigkeit*, a ceea ce este ireductibilul meu? Cât timp poate funcționa invenția unui plămân cu care se respiră în doi?

Mircea Mihăieș: Vă mulțumim, domnule Liiceanu. "Herghelia" dumneavoastră m-a lăsat cu niște frustrări, așa că îmi voi permite să adresez prima întrebare: totuși, de ce venim la Facultate?

GL: Pentru a răspunde ar trebui să luăm o pauză și să facem a doua conferință. Nu mă voi lăsa provocat. Am să vă spun totuși într-o propoziție ce ar fi însemnat cealaltă conferință. "De ce venim la școală?" este una dintre întrebările esențiale ale vieții noastre pe care nu ni le mai punem pentru că răspunsurile sunt subînțelese. Este greșala cea mai mare: tot ce e subînțeles trebuie să cadă mereu sub semnul întrebării. Întrebarea "de ce venim la școală" nu cade sub acest semn. Dacă am începe să discutăm acest subiect ați vedea că nu aveți răspuns. Aveți, desigur, unul de genul "pentru că m-a trimis mama", "pentru că așa se face", "pentru că școala era la colț și era aproape", "pentru că vreau să mă fac inginer/medic", "pentru că toată lumea se duce la școală". Niciunul nu dă răspunsul la întrebarea – "de ce mergem la școală"?

Unde trebuie el căutat? În ceva foarte îndepărtat, care ține de felul în care un tigr, să zicem, își învață copilul cum se vânează. Niciun animal nu învață de capul lui; se trec niște lucruri de la individul matur către cel tânăr. În cazul speciei animale, această transmisie ia forma unor reflexe. În specia umană, ea nu se face cu ajutorul unor gesturi. Avem un alt mijloc: limbajul. Acest ustensil uluitor face ca specia umană să poată depozita o cantitate uriașă de lucruri asimilate într-un timp optimal. În timp ce speciile animale nu pot evolua și ceea ce se învață este mereu un set finit de gesturi, în cazul speciei umane, datorită acestui ustensil, puterea de depozitare a informațiilor câștigate de indivizi de-a lungul existenței poate fi

transmisă. Veți spune: și ce dacă? De ce trebuie să primesc ce au strâns alții în viața lor? Pot beneficia perfect sub forma tehnicii: voi folosi televizorul, frigiderul, computerul fără să merg la școală.

Învățământul la care mă gândeam, cel care se referă la oameni ca oameni (umanist), are alt sens. Prin limbaj, de-a lungul ultimelor mii de ani s-au depozitat soluții de viață, seturi de valori ale fiecărei generații. Când vin la școală aștept de la profesor să mă pună pe piața valorilor și opțiunilor de viață făcute de generațiile anterioare. Să zicem că predau un curs despre Kant, Heidegger sau Platon. Nu o fac cu gândul de a vă pune să învățați ca să veniți să răspundeți la examen, ci vă pun în față opțiunile pe care omenirea le-a făcut în multiple generații, păstrându-le pentru ca eu, la rândul meu, să pot, scotocind în această piață de soluții de viață, să știu voi face cu viața mea.

La școală și la facultate venim ca să aflăm ce sensuri de existență au descoperit oamenii înainte de a ne naște. Un bun profesor nu îmi va spune "acestea sunt soluțiile, iar tu o alegi pe aceasta. E cea mai bună, dacă nu o alegi te pic la examen". Un bun profesor va spune "acestea sunt soluțiile. Eu am făcut tot ce am putut ca să ți le spun cât mai adevărat, clar, frumos. **Tu** vei alege. **Tu** vei vedea ce îți convine, ce vrei să faci cu viața ta după ce ai aflat cum alții, foarte mari, și-au bătut capul să afle ce e de făcut cu viața lor".

Cel mai mare subînțeles, pe care ne e frică să îl punem pe masa de discuții, este "ce facem cu viața noastră?" Asta a aflat prima oară Socrate. Că întrebarea cea mai mare, care poate face obiectul unei întâlniri între generații este – "ce fac eu cu viața mea?" Asta nu îți indică un profesor. El îți spune "Iată ce au făcut oamenii de-a lungul secolelor cu viața lor. Iată ce au propus Platon, Socrate, Shakespeare etc." A trece prin istoria culturii nu înseamnă a fi cult, ci a îți umple buzunarele cu cât mai multe soluții de viață. La vârsta mea nu mă poate epata nimeni cu ce știe. Nu pentru că știu mai mult, ci pentru că nu mă interesează dacă știe ca un computer care a acumulat lucruri. Erudiția goală mă lasă rece. Ceea ce mă interesează este să știu în ce măsură a aflat ce să facă cu viața lui în urma lucrurilor aflate de la alții.

A avea facultăți bune înseamnă a avea profesori care pot să deschidă celorlalți poarta înspre viața lor. Criza cea mare în care se află învățământul în România tranziționistă derivă dintr-o balmăjeală uriașă. Copiii vin la școală fără să știe că sunt în căutarea

CONFERINȚELE MICROSOFT

conferințele microsoft

acestui lucru, iar oamenii mari, care ar trebui să știe, nu le arată ce caută și le dau cu totul altceva: acel terci din mitul căderii. În locul soluțiilor de viață le dau terciul divertismentului, al televiziunilor. Aceea e școala vieții. Și atunci arătăm așa, substanța noastră este aceasta, iar sensul unora ca noi este din ce în ce mai subțire și nu mai știm ce căutăm pe lume. Fără dumneavoastră, nu avem sens. Sensul meu nu este să vă trec soluțiile mele de viață, ci să vă spun ce s-a gândit. De asta venim la facultate. Ca să ne ajute cineva să răspundem la întrebarea "ce fac eu cu viața mea" și să putem exclama - "în asta mă recunosc".

Întrebare: Am ascultat cu plăcere parabola dvs. Ce a determinat ca timp de două mii de ani această teo-filosofie iudeo-creștină să realizeze la nivelul mentalului și socialului în Europa ipocrizia despre care vorbeați? Ce determină de la Voltaire încoace mentalul european să își destrame această chestiune?

G.L.: Nu am fost insensibil la gândul că, aruncând în discuție o asemenea temă, cădem într-un subiect delicat, a cărui discuție publică nu știu cât de departe poate merge. Nu cred că aș fi fost în stare să discut despre așa ceva acum douăzeci de ani. Acum sunt, pentru că am trăit foarte mult această ipocrizie. De la un moment dat am început să îmi pun acut întrebarea care mă macină în continuare: care e soluția, fiind alcătuiți așa cum suntem? Toate societățile lumii, de la cele mai primitive la cele mai înaintate, au trebuit să regleze această problemă. Revenind la întrebare: problema este pusă astfel de Sfântul Pavel dinăuntrul religiei creștine. Vine pe un teren în care lucrurile, deși reglate, nu cunoșteau rigoarea contractului monogam unic și etern, pe viață. Cerința Sfântului Pavel a fost extremă, a pus omenirea creștină sub o presiune la care nu a făcut față niciodată: nici la începuturile creștinismului, nici în Evul Mediu. Ce s-a petrecut în modernitate, în secolul XIX, a fost pur și simplu darea pe față a unei realități de multe ori pusă sub preș. Dacă numim ,modern' tot ce e anti-ipocrit și are curajul ca, eliberându-se de o anumită gândire dogmatică, să pună în discuție, să detabuizeze, modernitatea începe cu Boccaccio. Citindu-l aveți senzația că citiți un autor care a scris ieri. Nu îl deosebește nimic de noi. Îndrăzneala, balamucul erotic din *Decameronul* te lasă cu gura căscată.

Modernitatea aduce deschis în discuție aceste probleme. Totul începe de la Nietzsche, care a mers cel mai departe, cu un curaj pe care nu e ușor să îl ai: cel de a se rupe de puterea enormă a Bisericii și a spune că Sfântul Pavel nu a făcut decât să închidă animalul uman într-o cușcă și să îl transforme într-un animal dogmatic. Drama pe care o trăim în continuare, mult mai mică decât cea a părinților sau străbunicilor noștri (societatea devenind permisivă), este că nu avem soluție la această ipocrizie. Felul în care am fost construiți de marele computer universal nu dă rezultate. Soluția pe care o descrie Platon suferă de o nouă ipocrizie. Pe de o parte, există în noi setea de ideal. Tabloul lui, acel "net-loving", este valabil dacă din instinctul uman se extirpă setea de absolut. Orice adolescent devine matur odată cu revelația că a cunoscut absolutul în chipul cuiva. Dacă lucrul acesta dispare din specia umană, avem de a face cu un alt tip, auto- sau de-construit.

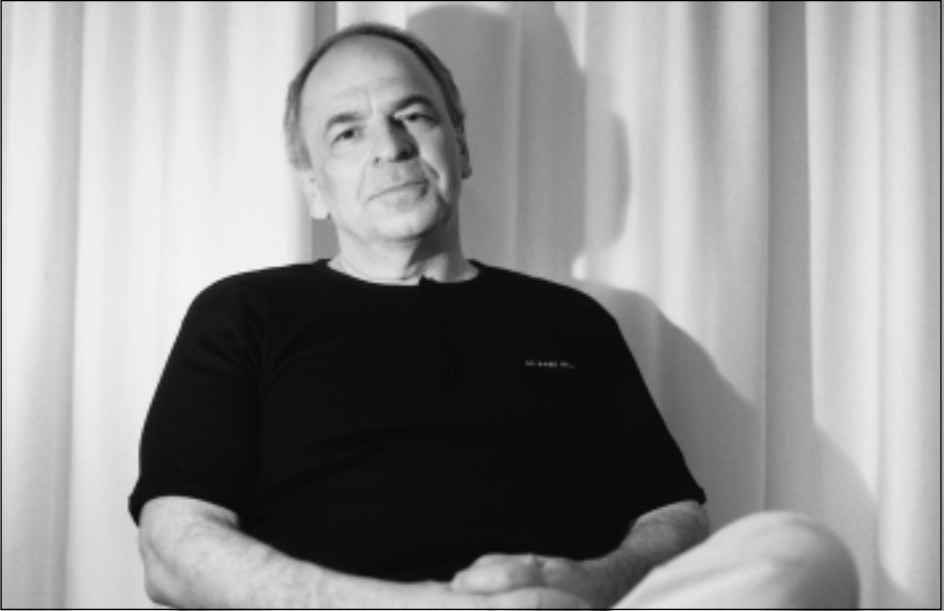
Mă îndoiesc însă că setea de ideal va dispărea, chiar din cea mai cinică societate. Câtă vreme va exista, "net-loving"-ul devine imposibil. Setea de absolut nu merge mână în mână cu împărțirea, cu "sharing"-ul partenerului. Și gelozia face parte din structura calului negru, nu doar impetusul poftei, al dorinței. Și atunci frumoasa rețea care răspunde calului negru din noi toți și contratimpului în care trăim ca ființe muritoare face să nu se poată cupla latura ideală cu pragmatica calului negru. Din acest clinci nu se poate ieși. Dacă dispare, vor dispărea și arta, și literatura, sau se va scrie o literatură pentru acest nou tip de personaje. Există deja, ca parte a unei utopii, a unei societăți în care nu există iubire, ci doar pulsioni. Acest lucru nu cred că merge.

Întrebare: Domnul Liiceanu a vorbit în câteva cuvinte despre oamenii foarte puțini care au încercat a struni calul negru, și despre cei care se lasă conduși. Ce părere aveți despre cei care au reușit să-l strunească, despre caracterul lor?

G.L.: Este vorba despre cei care au extirpat fondul pulsionar al ființei și cei care se luptă cu constituția noastră a tuturor. Eu nu am voie să fac judecăți de valoare. Nu voi spune că mă simt un mizerabil pentru că nu sunt sfânt. Nimeni nu poate fi acuzat că nu a obținut sfințenia pentru că nu a reușit să extirpe din constituția lui fondul pulsionar. Mitul lui Platon pe care l-ați auzit este o propunere, este năzuința. Una este natura din mine, alta - ce fac din mine. Problema este ce face fiecare cu natura lui. Dacă e bine să te întorci asupra naturii tale în direcția platoniciană, cea a poziției sfinte de gen Pavel sau nu, e o chestiune de vocație. Aș vrea să îl menționez pe Răzvan, fiul lui Constantin Noica: de la 16 ani a știut că va deveni călugăr.

Pentru că nu sunt în pielea lui nu știu în ce măsură forța spiritului lui e cea care a lucrat în primul rând, sau ajutorul pe care i l-a dat natura. Nu știu dacă în opțiunile de acest tip fiecare venim cu zestrea proprie, dar e limpede că dramele pe care am încercat să le descriu veneau de la oameni care credeau că au dus proba până la capăt și cad în ultima clipă. Există o proporție între cât de mult te ajută natura să mergi către un ideal și cât nu. Nu toată lumea care vrea să cânte la vioară o face. Unii au un auz bun, alții - doar dorința. Sfântul Pavel avea pesemne o constituție care l-a ajutat să propună asemenea idealuri. Isus Christos nu a spus același lucru. Nu întâmplător am spus că instituționalizarea creștinismului s-a făcut printr-un om care a cerut asta de la noi. Straniu e fanatismul care îl apropie de părintele lui teoretic, Platon.

Există studii ale circulației platonismului printre Părinții Bisericii. Nu se știe dacă Sfântul Pavel era adeptul lui Platon. Dar Platon este cel mai fanatic personaj care pledează pe această temă și inventează acest mit tocmai pentru a spune "*voi nu sunteți ceea ce sunteți, sau dacă sunteți, încercați repede să nu mai fiți*". Nu mi-am propus niciodată să mă lupt cu viața în direcția sugerată de Platon. În schimb, am văzut oameni care afișează această năzuință cu vehemență enormă, dar sunt departe de ideal și de vehemența cu care îl proclamă. Aici este ipocrizia. Îmi e foarte frică de valul neo-creștin de la noi, care dă celor care se duc ca practicanți duminica la biserică sau citesc seara din Sfinții Părinți credința că

au un certificat în alb de bună purtare. Pe mine nu mă interesează nici ce declară, nici ce citesc, ci cum se poartă. Am văzut oameni în care pâlpâie flacăra scepticismului, care spun "nu știu ce să fac, nu am avut grația în mine", dar sunt extraordinari ca oameni. După cum, am văzut oameni care stau cu Dumnezeu în brațe de dimineața până seara și sunt mari ticăloși.

Întrebare: S-a discutat despre Părinții Bisericii, ipocrizie, Platon. Aș susține totuși că Părinții Bisericii nu merg pe ipocrizie. Să ne reamintim rugăciunile bisericii, începând cu Psalmii lui David (personaj cu trăiri din cele mai diverse, de la erotism total, prin căderea sa, până la o înălțare extraordinară) sau Canoanele, care se citesc în Post. Sfântul Antonie cel Mare spune în Pateric că se roagă lui Dumnezeu să înțeleagă iubirea. Îi vede toate cursele, toate mișcările calului negru și îl întreabă pe Dumnezeu ce se poate face, realizând că nu se poate face nimic. Răspunsul pe care îl primește este: smerenia. Biserica nu merge neapărat pe ipocrizie, pe ideea că omul este pur și sfințenia ar însemna încă de la început puritate, ci invers.

Ne putem gândi la un alt caz, în care pe patul de moarte vin frații la un Sfânt Părinte și îi spun "părinte, toată viața ai trăit-o în virtute și în rugăciune, înseamnă că vei ajunge în rai". Părintele spune: "...nici nu am început pocăința", adică nici nu am început transformarea de la starea în care predomină calul negru la cea în care predomină calul alb. Mi se pare că teologia orientală, cel puțin, merge pe ideea ontologică că omul este plin de patimi și singura forță care îl poate despătimi este cea dinaintea clipei morții. Cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, "cei ce au venit în ceasul al doisprezecelea să vină la ospățul învierii căci vițelul este gras". Perioada patristică, cu rădăcinile în religiile orientale, cea iudeo-creștină și civilizația greacă, vine să răspundă exact acestei probleme a post-modernismului și întregii culturii moderne. Ea arată absolut toate posibilitățile de manifestare a calului negru, fără ascundere sau nesinceritate. Ți se spune că singura modalitate este pocăința. Rafail Noica, mergând pe linia părintelui Stăniloae, spune că pocăința nu este altceva decât ridicarea din cădere, dinspre calul negru înspre calul alb. Deci pocăința este doar dorința. Singurul lucru pe care omul îl poate face este dorească să vină de la întuneric la lumină, să își vadă tot întunericul de care e capabil. Se pune problema alegerii și a sincerității. Nu te poți scăpa de calul negru dacă vrei asta până nu îl înveți întâi pe calul negru și îl opui într-un fel calului alb. Un

teolog francez are ideea că de fapt ortodoxia nu anulează sexualitatea, nu este împotriva lui, ci îl împlinește. Călugărul nu este un om care a renunțat la sexualitate, ci și-a împlinit-o în erosul divin. Despre asta e vorba în filocalie și în întreaga teologie a icoanei.

G.L.: Când mi-am formulat discursul în felul în care am făcut-o m-am gândit să nu dau naștere la confuzii, să se înțeleagă că aș pleda pentru ceva. Singurul lucru la care țin este să vă conving că istoria civilizației europene stă pe o ipocrizie. Într-adevăr, nu înseamnă că în Părinții Bisericii există întodeauna o foarte fătășă ipocrizie. Problema este privirea în față a calului negru și lupta cu el. Acolo nu încap ipocrizii. Ipocrizia intervine abia în clipa în care calul negru este condamnat a priori de către un om care, ducând lupta asta, cere obligativitatea de a duce această luptă pentru toată lumea în mod egal, dacă se poate până la sfințenie. Este vorba de un anumit dispreț față de cei care nu au reușit să meargă prea departe. În nici un caz nu intră în discuție oamenii de mare ținută care i-au iubit pe semenii lor chinuți și de calul negru. Gravă e condamnarea. Isus nu condamna. A cerut prin exemplu propriu sau prin descrierea unei alternative, unei variante infinit mai frumoase. A spus "veniți cu mine, faceți ca mine", nu "nu discut cu tine pentru că..." Nu a venit cu sabia.

Ați vorbit de întuneric. Întunericul e o realitate pe care nu o poți schimba. Că te lupti cu el - e una; că ai putea vreodată să trăiești în lumină absolută - e greu de imaginat. De aici începe ipocrizia: de la ideea că suntem cu toții onorabili, apți să stăm în lumină cu toate actele vieții noastre, de dimineața până seara. Nu spun că nu există asemenea oameni care, când aud un astfel de discurs, se simt lezați. M-a uimit când, într-o carte de dialoguri făcută de Mircea Ciobanu, Regele Mihai a spus "eu aș fi putut să locuiesc într-o casă cu pereții de sticlă". E sublim să poți face asta; e foarte incomod să nu fie așa. Tragi după tine umbra propriei constituții, care îți îngreunează viața. Onorabilitatea afișată ca unica și ultima realitate, asta face să intervină ipocrizia. Nu lupta unui Părinte al Bisericii cu demonii din el.

M.M.: O întâlnire reușită este cea în care plecăm spre casă cu câteva întrebări în plus. Aici s-au dat și răspunsuri. Vă mulțumim pentru răbdare, mulțumim lui Gabriel Liiceanu și sperăm să ne revedem cât de curând la o nouă întâlnire.

Transcrierea discuțiilor:
CRISTINA CHEREȘAN

BRODICE

OTILIA HEDEȘAN

Deși, dacă stau bine să socotesc, e atât de aproape, în sensul că din satele de pe partea românească a Clisurii nu sunt decât câteva vâslituri bune de barcă și, apoi, o drumeție pe poteci de munte până acolo, Brodice e un sat în care ajungi cu greu. Personal am mers cu trenul din Timișoara până la Beograd, apoi am luat autobuzul și m-am întors aproape la fel de mult către sud-est, am trecut de Poștarevac, mica așezare despre care Emil Petrovici nota prin anii '30 din secolul trecut că localnicii îi spun pur și simplu Orașul, ca singurei așezări urbane cunoscute; apoi am mai rulat o vreme pe o șosea care urmărea Clisura pe la sud de Dunăre, am coborât la un picior de munte și am luat-o pe jos, pe singurul drum care părea că există, cale de vreo doi kilometri.

Nici nu am stimulat și nici nu am ponderat conversația singurei localnice care coborâse și se dovedea că are aceeași destinație. Am răspuns în doi peri că "da, merg la lucru", iar ea mi-a povestit din proprie inițiativă că așa putea găsi locuri la *meană*, care va sa zică la cârciumă, că nu se câștiga tocmai rău acolo, ci, dacă erai vrednic, puteai spera și la două sute de euro pe lună, dar treaba era complicată și neplăcută, căci la Brodice bărbații erau *bezobraznicii*, adică "fără obraz", adică "obraznici"...

Vreun ceas mai târziu, la *meană* concurentă celei care îmi fusese recomandată spre angajare, cea știută drept *meană lu' Andriana*, bărbații s-au dovedit extrem de 'obraznici', ca să folosesc cuvântul ipotetic și local corect, în sensul că n-au sărit nici o clipă peste cal, tratându-mă în același timp ca pe o doamnă care merită să fie menajată prin evitarea necuviințelor și ca pe un bărbat simbolic cu care, la o adică, poți purta o discuție adevărată, fie ea și pe o terasă. Nu e mai puțin adevărat că, în tot acest timp, autoritatea difuză însă incontestabilă de femeie în țara bărbaților a Andrianei, cea care pornise din Drăgănești-Olt să cucerească lumea și deocamdată ajunsese doar la acest capăt de drum unde dobândise pat de odihnă, pult de vânzare și nițel chef de viață a plutit sistematic și asupra mea.

În timp ce eu mă străduiam să îi descos, la început pe un moșneag nițel cherchelit, apoi pe un al doilea bărbat ceva mai tânăr, un pic mai coerent în explicații și mai fluent în românește, însă substanțial mai turmentat, despre diferite lucruri legate de sat, de oamenii care locuiesc acolo, de relațiile de rudenie dintre ei și despre locurile pe unde se subînțelegea, deja, chiar și de către o străină ca mine, care apucase doar să zărească locuințele, că muncesc și trăiesc aiurea, Andriana se foia prin pridvorul impunător al *meanei*. Dădea indicații unor tineri pe unde să mai curețe, ce să mai vopsească și îi sfătuia în general, în chestiuni din care îmi ajungeau la ureche doar frânturi pe care aș fi putut să le relaționez, eventual, dacă m-aș fi ambiționat să descopăr desenul de dincolo de piesele unui *puzzle* ale cărui structuri îmi propusesem, pe moment, să le ignor. Vreau să spun că întâlnirile mele cu bărbații de la *meană* s-au desfășurat sub ochiul vigilant al Andrianei, așa că e greu de spus cât din succesul inserării mele în lumea de la Brodice venea din disponibilitatea de a povesti a localnicilor,

cât se datora bunei mele științe de a descoperi cel mai acceptabil rol de jucat și cât era rezultatul dorinței Andrianei de a institui o rânduială pe care o învățase de multă vreme, acasă la ea, în perimetrul altfel restrâns însă prestigios al cârciumii pe care o conducea. Pe măsură ce trece timpul sunt tentată să dau acestui al treilea resort al intrării mele în Brodice tot mai multă importanță.

Ideea este că, în anul 2005, când am cunoscut-o, Andriana era deja venită la Brodice de câțiva ani buni. Speriată de disponibilizările din vechile platforme industriale de la Drăgășani, pornise în lume. Fără bani, fără să aibă idee cum stau lucrurile aiurea, dar mai ales fără vreun plan anume, acceptase primul post mai acătării. Iar, după ce locuise o vreme în orașelul apropiat, la Veliko Gradište, lucrând noaptea ca barmaniță și ziua ca muncitoare agricolă, să fie managera și cârciumăreasa și contabilă și femeia de serviciu și, la nevoie, responsabilul cu menținerea ordinii și liniștii publice la *meană* din Brodice i se păruse ceva acceptabil. Nu era simplu, dar deasupra cârciumii patronul, ambițios, înjghebase câteva camere așa-zicând de hotel și cum, cu excepția mea, vreme de cinci ani nu locuise nimeni acolo, rezultă limpede că femeia putea să se aciuze noaptea târziu ca și când s-ar fi retras pentru o scurtă călătorie de plăcere.

La Brodice, Andriana își dobândise numele. De fapt, o chema pur și simplu Adriana, dar cum localnicii se hlizeau la auzul cuvântului, declarând cu obstinație că nu-l pot rosti, acceptase să i se spună așa cum se putea, cu această nazalizare ciudată și obositoare. Cum își construise prestigiul, asta era mai greu de restituit. Dincolo de personalitatea sa puternică, dincolo de faptul că, știind să citească și să calculeze reușea să facă lucruri la care majoritatea dintre localnici nu puteau nici măcar să aspire, Andriana ajunsese prin destin mai mult decât prin efort propriu un gen de pilon al românilor migrați să muncească. Fiindcă se stabilise în sat printre cei dintâi, fiindcă făcuse față la o slujbă cu autoritate, fiindcă se dovedise, în timp, de încredere, poate și fiindcă nu mai era chiar la prima tinerețe, fără să fi ajuns încă bătrână, foarte probabil și fiindcă avea prestanță și impunea respect, arătând ca o doamnă într-o lume în care nu trăiau decât țărani, Andriana ajunsese un adevărat reper la Brodice.

Cei nou veniți la muncă aflau de la ea o poveste a suferinței care, dusă până la capăt, putea să se convertească dacă nu neapărat în bucurie, măcar într-o viață suportabilă. Tot ea comunica și cine mai are nevoie de ajutor, cine solicitase forță de muncă, cine era dispus să dea o cameră în chirie și pentru ce servicii. Soră mai mare, mamă, prietenă mai cu experiență și, până la urma urmei, ministru onorific al României la Brodice, cam astea erau misiile Andrianei în timpul său liber, dacă mai rămânea așa ceva după ce bifa tot ce era de bifat la *meană*.

Este evident, însă, că până la sosirea mea la Brodice Andriana nu trebuise niciodată să reflecteze decât la aspectele organizatorice ale rolului său de leader informal dar incontestabil al imigranților români. Să nu rămână prea mulți oameni și pentru prea multă vreme fără nimic de

muncă, să nu aibă loc jafuri ori crime, să nu fie supărați localnicii, să nu se abuzeze în nici un fel de aceștia, și cam atât. Între înfrânarea comunității de săraci muncitori dar sperați, veniți de acasă și respectarea comunității de bogați, leneși, însă inculți găsite acolo, Andriana se repositiona clipă de clipă, ca să mențină echilibrul.

Prezența mea răsturna, însă, multe din datele acceptate ale relațiilor dintre cele două grupuri de la Brodice. Venită din România, nu eram nici disperată și, după rigorile de la Brodice, nici săracă. Deși, de fapt, discuțiile mele cu oamenii erau muncă, nu aveam nevoie de bunăvoința nimănui ca să-mi fac rost de o slujbă oricât de grea pentru oricât de puțini euro. Și, până la urma urmei, doar concetățenii mei, cei care știau de la școală și de la televiziune cam cum se muncește ca antropolog înțelegeau că eu, de fapt, muncesc la Brodice. Pentru localnici, pasiunea mea pentru discuții interminabile și pentru vizite nesfârșite era petrecere pură, lucru pe care doar cei mai înstăriți dintre ei și-l puteau permite.

În competiția pentru avere, putere și prestigiu de la Brodice, apariția mea a perturbat echilibrul precar pe care îl găsisem și pe care Andriana însăși îl instaurase. Eram venetică, la fel cu unii și bogați și nesilită să muncesc fizic, la fel ca ceilalți. Andriana a înțeles prima, iar după ea, rând pe rând, ca într-un joc de domino, au înțeles-o și

ceilalți imigranți: eu veneam dintr-o lume care trăia reflectând la lucruri ideale, evanescente, imponderabile... Or la Brodice nimeni nu trăia astfel. Până și șamanitele care cădeau la date anume ca să călătorească pe nebănuitele poteci către lumea de dincolo, când reveneau iar la viață se ocupau cu ferve de treburi cât se poate de materiale.

Era un model care trebuia reliefat. Astfel că, începând cu Andriana care mi-a purtat discret de grijă și terminând cu tinereii care mă zăreau doar în trecere, toți imigranții români de la Brodice au devenit un gen de asistenți – antropologi, încercând să se muleze, în fața localnicilor, pe tiparul celui care, dacă nu poate trăi pe tărâmul rece al gândului, totuși îl înțelege pe deplin și își face o datorie de onoare din a-l respecta.

Indirect, asta a însemnat că, într-un fel, la Brodice am simțit prima dată fiorul aprig al antropologului din lumea colonială: armata sa îl sprijină, îl protejează și chiar îl cocoloșește ca să-și justifice propria prezență acolo. Însă, fiindcă imigranții români nu erau, propriu-zis, o trupă de dominare, ci mai degrabă dominată, tot la Brodice am simțit cel mai intens și această comuniune clară și directă cu cei mai oropsiți oameni ai poporului meu, fericiți că fac ceea ce fac și pentru ei. Amândouă săgețile dure, simțite în spate atunci mă urmăresc și astăzi.

AM CHIPUIT, AM PINGĂLIT, AM SNIMUIT...

În 21 mai, la orele 18, la parterul Centrului Comercial *Iulius Mall* din Timișoara a avut loc vernisajul expoziției *Am chipuit, am pingălit, am snimuit...*, care cuprinde fotografii realizate în timpul stagiilor de teren din anii 2006 și 2007 într-o serie de sate în care locuiesc români din Ungaria și Ucraina (Bucovina și Transcarpatia).

Organizată de Catedra de Literatură Română și Comparată din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie de la Universitatea de Vest din Timișoara în colaborare cu Muzeul Național al Țăranului Român din București, expoziția este o etapă într-un proiect mai amplu dedicat cercetării populațiilor istorice românești din afara granițelor, proiect susținut de Ministerul Afacerilor Externe al României, prin Departamentul pentru Românii de Pretutindeni.

La vernisajul moderat de Daniel Vighi au vorbit cei câțiva masteranzi care au participat la proiect, Nicoleta Mușat, Corina Popa, Monica Vlad și Vlad Riteș, precum și coordonatoarea cercetărilor, Otilia Hedeșan.

PICĂTURA DE CUCUTĂ

picătura de cucută

DUBLA PREZENȚĂ

PAUL EUGEN BANCIU

O stare crepusculară, între vis și trezire. Starea neliniștitoare a unei duble prezențe. Starea stranie a parcurgerii unui spațiu paralel, abstras acestui timp. Scos din timp, omul trăiește o cumplită singurătate. Scos din timp, omul continuă să existe și material și spațial. Contagiunea e o stare limpede, de paradoxală existență într-un interstițiu, unde toate i se comunică prin revelație, spre a constitui baza încrederii în existența unei forțe clare ce se adresează eului la persoana a doua.

O cădere într-un abis colorat, viu, mișcător, cu prezența exactă a tuturor celor pe care sau față de care ai păcătuit în ziua aceea. În timp nu, pentru că acesta, în afara ideii de succesiune a imaginilor, a vorbelor vocii, a culorilor și stărilor grave cărora li se supune sufletul, nu există. Un sentiment de abis al ființei, de trăire într-un spațiu unde i se pot comunica mesaje. Ale cui? Cine poate să strălumineze atât de exact fiecare umbră a păcatului mărunț și să-l transforme într-o acuzare sau sfat? Cine poate să lege atât de limpede mesajele unul de altul în acea plasă a neantului: va fi... te vei... de ce nu te-ai?... O dură judecată, ca după o trezire din moartea somnului. Cumplit de exactă.

Rățiunea, asocierea și disocierea știutelor, pământeasca fire reprezintă doar a zecea parte și poate chiar mai puțin din acest tumult care este omul. Numele este timp. Ființa pământească este spațiu. Dincolo de acest mic procent căruia îi spunem realitate, este un amestec de timp și spațiu, dar aflate pe coordonate neimaginabile, într-o altfel de realitate, la fel de imediată, dar care-și arată fața doar prin simțuri, într-un ansamblu polimorf de sentimente și senzații care dau o stare. E punctul de contact dintre două lumi.

E cablul prin care comunică într-un fel de "aici" și un fel de "nicăieri" din proximitatea ființei, a conștiinței ei. Un nicăieri plin de o ființă dispersată holografic în miriade de "aici". Fiecare e conștient de propria lui existență dublă. Un corp trecut din faza fizic solidă, în aceea de dispersie într-un neant imediat, care te ia ca mediator pe tine bun-nebunul, văzut ca un stigmatizat de cei de pe fața acestui pământ pentru că ești unul dintre cei cărora li se comunică deocamdată mesaje simple, ca stări, să fii făcut convins de existența la fel de concretă a unui dublu al lumii, al unui cerc, al unui Dumnezeu.

Atât de puțin putem exprima din ceea ce simțim! Atât de mult ne îndepărtăm de adevăr explicându-l. Vorba e făcută pentru comunicare pe pământ. Scrisul e stigmatul acestei cumplite erori, care trebuie să devină capăt de inițiere pentru alții. Nu se poate face inițiere decât apelând la acel mărunț procent al raționalității care, până în cele din urmă, poate fi abolită. Cum să comunicăm altfel decât prin gesturi, prin fapte, prin cuvinte, prin minuni?

Cum să comunicăm altfel decât prin acțiunea directă când și cuvântul, și culoarea, și sunetul nu sunt capabile să dea mărturie decât parțial, eronat, sărac despre starea de revelație. A explica ansamblul unor cuvinte, unor culori, unor sunete este o coborâre pe pământ cu totul, de aducere în derizoriu a unui fapt cu pecete divină. Creația e la

jumătatea drumului, într-un spațiu interstițial. Teoria creației e jos, pe pământ, laolaltă cu cursul valutar și sindromul erotic al perpetuului incest trăit în night cluburi de maturi ce poftesc fecioare păcătoase. Lumea e un imens păcat și poate de aceea bucuria sa cea mare este a conștiinței limitelor.

Dar orice prag naște voința de evadare. Evadarea lumii e spre înăuntrul ei, în acel puțin al imediatului. Conștiința limitelor și fuga spre interior, falsa evaziune, căci fără depășirea limitei (graniței) evadarea e inutilă. Dar iată că nici în acel netimp și nespațiu al stării de revelație nu apare decât sentimentul unei libertăți controlate de o forță supremă. E un pas într-o cumplită inițiere. Desăvârșirea urmând a se petrece la un necapăt, unde însăși percepția sau ceea ce credem noi a fi revelația ca percepere a imperceptibilului devine o stare de continuă comunicare prin revelație. Până atunci urmează treptele de inițiere a desprinderii de pământ.

Sihastrul din fiecare trăiește în plin ev mediu și o primitivitate a vieții dusă între două lumi paralele, pe orizontala timpului și spațiului pământesc.

Nu este o evadare, de vreme ce nu trăiește un sentiment al eliberării, satisfacția unei libertăți câștigate, ci mai degrabă teama unei înfățișări, alta decât cele conceptibile.

Limitarea presupune dimensiune în timp și spațiu. Eliberarea în concept pământesc presupune trecerea într-o altă dimensiune, limitată în timp și spațiu. O colivie mai mare. Or revelația este contactul cu altceva. Pentru navigator, oceanul nu are limitele pe care un satelit le încadrează printr-o simplă scanare. Pentru beduin, deșertul e nemărginit, dar nu și pentru pilotul de mare altitudine.

Teama de păcat, permanenta frică de a nu greși, de a nu supăra, de a nu fi prezent, la urma urmelor, pentru că simpla prezență e deja o vină. Scos din câmpul dimensiunilor de spațiu și timp complexul vină-teamă luat în sine se dispersează în simple litere ce constituie două cuvinte. Norii sunt coagulări ale existentului vizibil. Revelația este coagularea într-o stare intraductibilă în cuvinte, culori, sunete, a existentului invizibil. Or tot ce facem este spre a da formă imaginii existentului invizibil.

Ce nu se vede e preaplinul, iar ce se vede e golul, umbra (Platon). Peștera lui Platon poate fi oricare dintre oameni — un întuneric compact, iluminat indirect. Când și când, niște ființe-obiecte au proprietatea, imposibilă altfel, de a lumina și de a-și proiecta umbrele pe pereții întunericului. De a fi colorate și transparente, deopotrivă, de a nu putea fi nici tăcute, nici sunătoare și imposibil de cuprins în cuvinte. Acolo e și binele și răul. Și recele și cald.

Lumea aceasta e firescul ce ține de suprafața apei, unde lichidul e transparent, iar culoarea mării e verzuie de la alge, ține de logica imediatului, necesarului, pe când revelația e o ușă ce dă spre mâine, spre altcândva, iar omul se sperie când realizează că dintr-o dată aceasta devine translucidă și osmotică, permițându-i să treacă înainte și înapoi.

Aștept să înțeleg fără să pun în față absurdul: "de ce?", și limitativele "cum, când, cât?" dacă aceasta nu e cumva un fel de "Judecată dinainte".

NEDUMERIRE

PIA BRINZEU

Ce pot să mai scriu despre corp? Anatomia ne oferă nelimitate șanse de a cugeta la perfecțiunea organizării noastre fiziologice, la activitățile nevăzute ale organelor interne, la felul cum percepem lumea prin simțuri sau cum se reflectă trupul în oglindă. Și totuși...

Stau și mă uit în jur, căutând ideea salvatoare. Am în fața mea, pe masă, romanul lui Rose Tremain, *Țara sacră*. Este povestea unei transsexuale, Mary Ward, care, nemulțumită de condiția ei de femeie și devenită bărbat în urma unor intervenții chirurgicale, este respinsă de cei din jur, incapabili să o perceapă ca pe un «el». Silită în cele din urmă să părăsească Anglia, își va duce nefericirile cu sine, spre alte continente. Corpul, în această carte, este descris ca un tărâm sacru, unde nu îți poți face de cap fără să plătești. Și el, și țara în care te naști trebuie iubite așa cum ți s-au dat, ca un spațiu al compozițiilor magice unde orice amestec este fatal. Dacă nu respecti regula impusă de destin și îți părăsești corpul, trebuie, inevitabil, să renunți și la centrul sacru al geografiei de origine.

Mai am pe masă cartea Juliei Kristeva, *Dorința în limbaj*, în care se analizează, printre altele, cuvântul obscen, obscen nu prin sensuri și conotații, ci prin fonetică, prin legătura sa cu limbajul corporal, cu instinctele și freemătul fizic a corpului. Forța nepermisului, a represiei, declanșează o jubilație comparabilă adeseori cu efectele catartice, orgasmice chiar, ale spectacolelor teatrale. Teoriile lingvistice, arată Kristeva, nu acordă suficientă atenție nici valențelor instinctuale al cuvântului, nici ritmului impus vorbirii de către subconștient și nici perversiunilor provocate de plămâni, mai ales atunci când ne năpustim asupra unei vorbe interzise. Nu știm, de fapt, cum ne ajută încărcătura instinctuală a limbajului să ne descotorosim, în gând sau faptă, de răul din noi și nici cum am putea, prin vorbire, să ne curățăm făptura de porniri conflictuale.

Sunt, de asemenea, tentată să întind mîna după cartea lui Werner Heisenberg despre parte și întreg. E jurnalul devenirii științifice și spirituale a fizicianului care a dezvoltat mecanica cuantică, revoluționând cunoașterea secolului al XX-lea. Pentru el e evident că oricât de mică ar fi partea și oricât de mare întregul, ele sunt identice. Reprezentarea materiei ca alternativ corpusculară și ondulatorie, electronii fiind simultan și particulă și undă în funcție de poziția observatorului, ne duce cu gândul la o anatomie a nedeterminărilor, a complementarităților, a yin și yang-urilor de tot felul.

Mai am în față o carte despre haiga, pictura japoneză care unește imaginea, poezia și caligrafia. Dacă imagini avem și noi berechet în vestul sălbatic și nici cu poeziile scurte nu stăm chiar foarte rău, suntem totuși puțini cei care știu să le unească, folosind pensula pentru a scrie poezii și pentru a-și trasa starea de spirit în linii și coduri grafice. Doar dacă ești și poet și pictor poți surprinde respirația mâinii prin mișcarea pensulei și obține un aranjament subtil al gândirii, în care și pagina albă să aibă ceva de spus. Doar atunci îți coordonezi capul și mâna astfel încât să imprimi literelor, după dorință, nervozitate sau cumpănire, putere sau delicatețe, imaginație sau sobrietate.

În fine, îmi cad ochii pe două istorii ale literaturii engleze. Să mă las atrasă de corpul medieval, microcosmic, colectiv-simbolic al unor scriitori ca Malory sau Chaucer, de corpul catastrofic shakespearian, de cel grotesc, obscen, puternic sexualizat al secolului al XVIII-lea sau de cel epidermic, deschis, globalizat, al postmodernității? Ce să aleg?

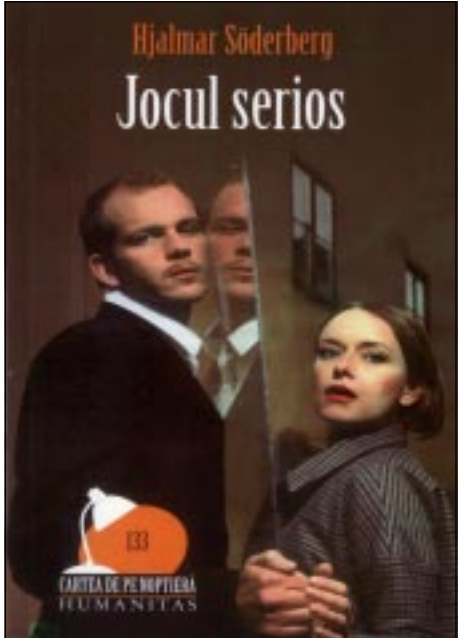
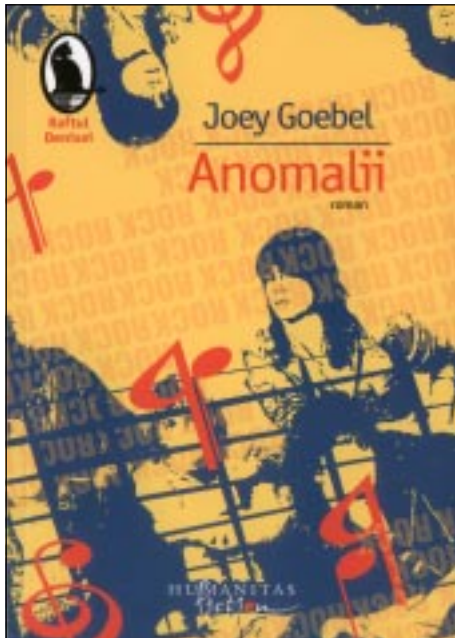
KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Treceau o femeie frumoasă, o zi: sângele ieșea împleticindu-se din inimi, ca un bețiv din bufete îndepărtate, să-și golească buzunarele de ochii păsărilor sătule, adormite în zbor, după-amiaza, lângă șanțurile unde zăpada începea să se îngrijească de moartea de apoi. Noaptea năștea o fetiță din gard viu; o lua de mână și intrau împreună, printr-o rochie goală, părăsită, cu decolteul zimțat de cărămizi cenușii, încă tari, să-i arate viața: sufrageria arsă de lumina televizorului, dormitorul cu dulapuri din tutun lustruit; iar fetița creștea repede, singură: dimineată într-o pisică roșcată ce începea să pândască din nou.

NOU

la HUMANITAS

VIATA LA CINEMA EXCELSIOR DANIEL VIGHI

Îi plăteau biletul lui Ilie ca să le citească subtitrarea, se pricepea mai bine și nu se chinuia ca ei să silabisească toate cuvintele. De cele mai multe ori se întâmpla că veneau multe cuvinte, mai ales când cei de pe ecran erau supărați, strigau tare, spuneau tot felul, ca tot omul la supărare. Alteori încercau să explice de ce anume nu sînt vinovați de ceva, pistolul era îndreptat fix spre capul lor, era trîntit jos, legat cu mîinile de brațele scaunului sau de piciorul unei mese din fier într-un atelier auto, bătut zdravăn, cu obrazii mînjiți de sînge, cu buzele zdrelite de pumni și normal că îi umbla gura ca să explice situația, să-i convingă pe barosanii care l-au găbjit, era foarte important să se știe, să afle toți pînă nu o mierlea ceea ce se întâmpla mai ales după ce spunea tot, cînd nu mai era nimic de aflat, atunci șefu' mare făcea ușor din cap: dă-i drumul, e destul, nu mai avem nevoie de el, e vremea să nu mai faci degeaba umbră pămîntului și gata, mi ți-l trăznea barosanu' plătit direct în cap. În piept. Și el se chircea, ăla care trăgea nici nu-i păsa, mesteca gumă și-l trăsnea în cap cu glonțul. Sau în piept și nenorocitul se chircea, apoi dădea din picioare ca o găină pe care o cumpără maika Gripa de la piață și-i taie grumazul și ea bate din picioare și-și lungeste grumazul scurtat de cap după aer. Așa era și cu ăla, se chircea, "aah", mai apuca să zică și gata. "L-or terminat, Ilie", zicea Poligrad și barosanii urcă repede în mașina luxoasă și dau colțul, ies din hală, din hangar, din atelier, pe unde își găseau ei locurile potrivite ca să execute trădătorul care nu merita să trăiască. De fiecare dată cînd se termina filmul Ilie trebuia să mai explice o dată ce s-a întîmplat. Explica toate încurcăturile, și Ilie dădea din cap și scotea bani și mai lua un rînd de bilete ca să vadă exact cum anume s-a petrecut treaba. De fiecare dată Ilie avea aceleași obligații de care se achita întocmai. Era plătit pentru asta. Interesul lui era mare de cînd familia sa a aflat. Mama lui Ilie era profesor universitar, iar tata funcționar superior la externe. Diplomat. Notele lui Ilie erau mici de tot. L-au mutat de la reală, la umană în speranța că va merge mai bine fără matematică. Nu a mers. Ba mai mult, au aflat despre absențele nemotivate. Tot mai multe. Nici nu putea fi altfel deoarece în fiecare după masă, la ora 16 sau 17, venea un țigan cu țigancă lui și îl luau nu se știe unde. Au aflat și diriginta și colegii de clasă că drumul lor ducea drept la cinematograful Excelsior din cartier. Acolo își petreceau veacul și nimeni nu a știut treaba asta multă vreme. S-a aflat pînă la urmă. Au început scandalurile în familie. Conflictul între generații, rușinea părinților, oameni cu stare socială terfelită de unicul lor copil. Au încercat toate metodele. Degeaba. I-au tăiat subvențiile. Degeaba. Au anunțat miliția. Nu avea ce-i face. Nu poți pedepsi un tînăr care merge la cinematograful, chiar dacă în gașcă deocheată cu țigani gabori, atîta vreme cît nu fac nimic ilegal. Adesori colegii diplomați ai tatălui lui Ilie se lăudau cu odraslele, fiecare mai dihai una ca alta. Al tău cum merge. Ce-i place, l-a întrebat șeful

direct și răspunsul i-a lăsat pe toți cu gura căscată: "îi place să meargă la film", le-a spus și toți au luat-o ca pe glumă, cum adică să-ți placă treaba asta, cui nu-i place să meargă la film, numai că asta e pentru recreație. Să te simți bine o oră și jumătate, nu mai mult. "Ce-ar fi spus, draga mea", i-a spus diplomatul soției sale, "colegii mei dacă le-aș fi spus că nu merge la orice fel de cinema, ci la un cinematograful puchinos de cartier cu țigani gabori cărora le citește replicile contra cost". "Ce-i de făcut", l-a întrebat soția ridicîndu-și ochii de pe lucrările studențești pe care tocmai le corecta pe biroul mare din bibliotecă. În ciuda acestor discuții interminabile viața de liceean a lui Ilie a decurs netulburat, cu Poligrad și Căpșunica, mai apoi cu prietena lui căreia i-a spus Cipiripi după numele unei reclame de mare succes de la televiziunea sîrbă și pe care a cunoscut-o la cinematograful Excelsior. O idilă care s-a iscat cum e și normal în hol, în așteptarea intrării în sala de proiecție, pentru a evolua treptat ca să sfîrșească la balcon, acolo unde îndrăgostiții se pot săruta în voie. Mai apoi a venit catastrofa care va pecetlui relația lui Ilie cu propriii părinți. S-a petrecut asta într-o duminică după masa, prin luna mai, pe cînd era Ilie în ultimul an de liceu și se pregătea fără tragere de inimă pentru examenul de bacalaureat – "examenul de maturitate", cum îi spunea cu vorbe vechi tatăl său, îngrijorat altfel pentru viitorul lui Ilie despre care nu știa mai nimic, nu pricepea ce ar vrea odrasla lui să "ajungă în viață", cum se spune de obicei. O întrebare de toată ziua care se petrecea cu anume sastiseală în toată vremea copilăriei, cînd îl întreba prieteni sau cunoștințe ale părinților săi, altfel perfect indiferenți și cît se poate de convențional, "ia, spune tu, puștiule, ce vrei să ajungi cînd vei fi mare" și el zice invariabil profesor, deși i se rupea de foarte de mic de treaba asta, spunea și el ceva, ca să răspundă acelor întrebări perfect inutile, de altfel. De fiecare dată tatăl său, diplomatul, spunea aceeași istorioară nesărată cum că, mic fiind Ilie, de doar patru ani, și-ar fi manifestat dorința să devină popă-mecanic, o combinație care împletea cele mai spectaculoase meserii pe care apucase să le vadă la etatea respectivă: popă la biserica Adormirii Maicii Domnului unde se rătăcise din întîmplare, așa cum ajunsese și la depoul de locomotive cu turnurile de apă care alimentau mașinile uriașe, cu pistoane care pufăiau spăimos învăluite în abur și în fumul negru care se repezea în aer sub forma unui nor negru. Rîdeau invitații plictisiți și cu asta numărul lui Ilie se termina, era lăsat în pace să-și vadă de ale lui. Scandalul a izbucnit în momentul în care le-a mărturisit părinților că dorința lui cea mai mare este să devină casier la cinematograful Excelsior. "Cum casier", l-a întrebat tatăl său, și mama lui Ilie a ridicat ochii de pe maldărul de lucrări ale studenților pe care tocmai le corecta la biroul uriaș din bibliotecă. A apucat să spună doar atît: "te rog să nu te prostesti", atît i-a spus.

(fragment de roman)

FISE PENTRU PROZA URMATOARE VIOREL MARINEASA

"Era numai scoica de mine", adică: simțeam eu că sunt o scoică goală.

"La Megie erau, prin anii treizeci, trei mari negustori: Berwanger, Căpușă și Wollarek." (Megie=Mehadia) Ca să scurteze drumul, tinerii mergeau, pe băjbăite, prin cele două tunele. Veneau la Mehadia pentru a se distra. Fiind linie principală, trenurile treceau des. Trebuia să te lipești de pereții tunelului. Într-un rând, s-a dus cu trenul bej, de-abia cumpărat de M. de la Orșova. L-a compromis, umplându-l de căneală, de funingine. A fost nevoit să-l ascundă de ochii lui M., care insista să-l ia la purtare. Până la urmă a aflat.

"UN ABONAT DIN VOLINTIRI. - E blenoragie. O tratați la medic dacă aveți posibilitatea sau prin spălături cu Rivanol Bayer și intern Urococina Laleuf."

"Weisser Fluss/ POALA ALBĂ/ Feher Folyas/ scurgeri vaginale cronice, rebele, menstruațiune dureroasă neregulată, miros, sudoare, vindecă sigur numai GYNEK, la Drogherii și Farmacii. Recomandat de somitățile medicale." ("Gazeta medicală. Mare ziar de medicină pe înțelesul tuturor", nr.29, seria IV, anul XIX, 15 iulie 1930)

"Pentru îndeplinirea postului de învățător la școala confesională ort. română din Gladna-Română, protopresbiteratul Făgetului, se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare în "Foaia Diecezană"/ Emolumentele:/ 1. Salar cu bani gata 1000 lei, iar restul întregire dela stat./ 2. Pausal scripturistic 50 lei./ 3. Pentru adunarea generală și conferințe dacă va lua parte 36 lei./ 4. Dela înmormântări 2 lei./ Cortel în natură cu grădină de 0,5 juger./ Alesul învățător este îndatorat a cerceta însuși regulat s. biserică, a purta cantoratul în și afară de biserică, a compune socoțile bisericești, școlare și fundationale." ("Foaia Diecezană", nr.37/1920)

Cu dl Livius Ciocărlie – trecem prin Globurău, satul străbunicilor săi, aflat între Plugova și Cornereva, pe drumul către Bogăltin, nu oprim mașina, câțiva moși ne privesc de pe bănci, avem impresia că am pătruns, pentru câteva clipe, în alt timp, în interbelic, poate.

Privindu-și mâinile numai os: "Astea mai îs mâini de om?"

"Îl fascina și felul ei, gros, de a face dragoste: guița ca o scroafă căreia i s-a împlântat cuțitul în grumaji."

"Iară beau și iar mă-mbăt/ Iar mă freacă cu oțat" (Mătu Stoian).

Își lua cafeaua în fiecare dimineață pe insula Ada-Kaleh. Avea cinci kilometri, îi făcea în 20 de minute cu bicicleta Durkopf; turcul îl trecea cu barca. Își consuma tabietul și își prelua slujba la timp. Moara Graf și Moara Băcilă. Pamfil Șeicaru, director la ziarul Curentul, se îndrăgostise de doamna Graf, o nemțoaică plină de nuri. În ziua de Florii a apărut Nicolae Iorga în Jupalnic, stătea în picioare, într-un Chevrolet deschis, defila prin fața ferestrelor date în lături, soba (camera) mare i se înfățișa încărcată de procoviți (scoarțe, pături) și de perne, savantul dicta întruna celor doi secretari, care stenografiau cu sârg. Șeicaru a ridicat pe deal o mânăstire. Cică prin aceste locuri era cât pe-acți să moară în primul război mondial. Patriarhia ar fi refuzat să sfințească lăcașul, deoarece mai înainte Șeicaru ar fi tras un chef de pomină acolo împreună cu amicii. Pe timpul comunismului au transformat clădirea în tabără de copii, apoi în crâșmă. Astăzi, mânăstirea Sfânta Ana are o anexă ce găzduiește documente despre Pamfil Șeicaru, donate de familie. La loc de cinste, fotocopia articolului din Scănteia în care Silviu Brucan cere condamnarea la moarte a "gazetarilor fasciști". Iată ce scrie un basarabean, Alexei Marinat, în revista Limba Română (nr.10-12/2007) din Chișinău: "Era prin 1942, la Valea Hoțului, în fosta republică autonomă, ce intra în componența Ucrainei sovietice, veneau de la București ziarele Universul și Curentul. Am dat odată de un articol al lui Pamfil Șeicaru, directorul ziarului Curentul, și am rămas cucerit totalmente... (...) scria atât de liber și de profund, că-mi ziceam: O să-i trântescă nemții o bombă asupra redacției... (...) Mă îndrăgosteam astfel de limba română, cultă și corectă (...). Pamfil Șeicaru gândea independent și scria ca și cum România nici nu intra în blocul țărilor Axei..."

"Hai cu mine-n șpais/ Să mâncăm melșpais" (hai în cămară, ca să halim prăjitură). Invitație ambiguă, cu conotații erotice.

Discuție în troleibuz: "Îl cheamă Răpciugă, nume curat românesc."

Am siviu (CV), că încă-s viu.

Papagalul de la Episcopie spune Tatăl nostru și "Doamne, miluiește". A învățat de la măicuțe. Următorul pas: să deprindă logica gepidă și sintaxa pecenegă.

Primul ins din Orșova ucis în cel de-al doilea război mondial a fost un evreu, proprietar al unui mic magazin. Glonțul a venit de pe celălalt mal al Dunării, de la Tekia, unde sârbii se băteau cu nemții.

LIBERTATE, TE IUBIM!

ROBERT ȘERBAN

"Amice, mi-a șoptit un prieten, vezi că am aflat de pe surse că nu-i corect politic să recomanzi cititorilor *La țigănci*. E mai european să le spui... *La Doamnele Rome*, de Mircea Eliade. Ascultă-mă..." Ce să mai zic, omul îmi voia binele. Riscul să se umfle aorta vreunui ONG specializat în vânătoria de "rasiști" și să mă trezesc întins pe masa de disecție a consiliului discriminării – sau cum i-o zice – e uite așa de mare! Au pățit-o destui care nu erau șefi de stat. În plus, n-ai cum să nu ții seama de contextul european și mondial. Lumea s-a schimbat, iar asta nouă, în care supraviețuim, nu prea te mai lasă să le spui cărciumilor după "faima" lor – "La mătu' chior", "Căteaua leșinată", "Pisica cu opt țâțe", "La ursu' mormăit" –, fiindcă te află amicii doamnei B. Bardot și pun protecția animalelor să te hăituiască prin cartier. Nu te mai poți lăuda că ai băut o bere rece la "Ultimu' leu", fiindcă bagi în vibrații și Banca Națională a României (atenței la demnitatea și stabilitatea monedei naționale), dar și Asociația Apărătorilor de Feline Africane, cu sediul central la Vințu de Sus, fiindcă subminezi monarhia leonină. Să-i spui nițel-pântecoasei flori galbene – de care sunt câmpurile pline primăvara – "bășina porcului"? Doamne ferește și păzește! Organizația Exportatorilor de Caltaboși și Tobă din satul Hodivoaia, comuna Putineiu, județul Giurgiu, va sesiza instantaneu forurile internaționale că atenței la pudoarea purtătorilor de rât, iar Comunitatea Culegătorilor de Mușțel și Romaniță din Boroaia te va da în judecată că denigrezi nevinovata floare și o pui într-o situație extrem de delicată. Cât despre "afirmarea" de bancuri cu politicieni, blonde, olteni, popi, polițiști, șoferi, extraterestri și alte categorii... umoristice, nici nu-mi vine să-mi mai dezlipesc buzele. Ne vor aștepta ani grei de pușcărie dacă vechile apucături de a spune "una bună" se vor manifesta în altă parte decât în fața oglinzii din baia de serviciu, acolo unde cu greu încapi de unul singur. Singur, dar liber!

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

NESIMȚIRE SERVITI?

(PRIMA PARTE)

RADU PAVEL GHĖO

(În ciuda caracterului său promoțional – sau mai degrabă antipromoțional –, textul de mai jos reprezintă o percepție pur personală asupra domeniului serviciilor din inima civilizată a Banatului: municipiul Timișoara. El nu beneficiază de nici un sponsor oficial sau neoficial. Ar fi fost prea de tot...)

Îmi place foarte mult Timișoara. Îmi place atât de mult, încât atunci când ne vin în vizită prieteni din alte orașe, încerc să-i conving că aici e cel mai minunat loc din România. Gestul e atât de evident, încât – în ciuda autoironiei pe care o folosesc când și când, ca să mai tai din impresia de patriotism local orb – simt că depășesc sistematic pragul ridicolului. Din fericire, o fac cu prieteni, așa că ei mă privesc înțelegător și mă aprobă cu convingerea cu care aprobi un nebul pașnic și oarecum simpatic.

Doar că mi s-a întâmplat în dese rânduri să dau chix exact acolo unde mă așteptam să fie cel mai ușor. Nu-i vorba, orașul e frumos, se renovează clădirile vechi, s-au asfaltat străzi, de dărâmat s-a dărâmat mult mai puțin (mult-mulț mai puțin!) decât în alte orașe mari, iar parcurile din Timișoara, deși patima imobiliară a mușcat și din ele, rămân mai întinse decât în alte părți. În Timișoara încă se mai poate respira. În schimb, când ne-am oprit cu amicii noștri netimișoreni la câte o terasă sau la câte un local, de foarte multe ori am avut parte de o servire jalnică, execrabilă sau chiar de accese de nesimțire evidentă. Și, pe lângă furia neputincioasă ce mă cuprindea, mai înghițeam și comentariile amuzate ale amicilor. "Ia uite, bănațenii cei civilizați!" "Voi sînteți ăia care nu vreți să vă amestecați cu Regatul?" "Vai de capul vostru, v-ați miticizat!" Apoi ironiile continuau – și probabil că mai continuă și acum...

Aș fi răspuns, aș fi contraatacat, aș fi ironizat și eu, dar nu prea aveam cum. Singurul lucru pe care l-am încercat a fost să evit locurile în care o pășisem deja, pentru a micșora șansele de a face orașul de băcănie. Mai ales că o mare parte din invitații noștri erau scriitori, artiști în general, ONG-iști sau angajați de multinaționale. Așadar, șansele să propage o imagine proastă a orașului exact în sferele sociale în care se creează curente de opinie erau mai mari. Așa că de fiecare dată când intru cu ei pe undeva, mă gîndesc bine și tot tai localuri de pe o listă imaginară.

De exemplu, tare i-aș fi dus pe oricare din ei la o gelaterie minunată, chiar dacă nu foarte aproape de centru, unde se servește una din cele mai gustoase și mai elaborate înghețate din oraș. Da, numai că, numai că... Am fost odată, într-o seară de vară, cu Alina, care poftea o înghețată cu frișcă și cu napolitane – un ansamblu impresionant și gustos. Mai ales din pricina napolitanelor. Combinația e extrem de reușită.

E drept, era seară, era înghesuală, a trecut ceva vreme pînă să ne observe cineva, dar în cele din urmă am dat comanda. Și apoi, într-un pahar îmbrobonat și rece, vine și minunea de înghețată. Dar, ghinion, fără napolitane. O întreb pe fetișcana care servea ce s-a întâmplat. "E, nu mai avem napolitane. S-au terminat. Ce să fac?" ne zice ea senină. Așa-i, ce să-i faci? (În paranteză trebuie să spun că prețul produsului era oricum același, cu tot cu napolitanele virtuale.)

După un minut, cînd Alina se apucă dezamăgită de înghețată, picolița trece pe lângă noi cu o altă tavă, tot cu înghețată – și cu *napolitane*. "Mă scuzați", întreb eu politicos, "dar ce s-a întâmplat? Parcă spuneai că nu mai aveți napolitane". "Nu mai avem", îmi răspunde fata. "Dar alea?" arăt spre comanda proaspăt adusă. "A, alea? Da, sînt napolitane. Tocmai ni s-au adus." Și pleacă. Strig, ușor rușinat, după ea: "Alo, nu vă supărați? Nu s-ar putea... știți... și nouă?" Clar nemulțumită, tipa dă din cap că da și după vreo cîteva minute vine cu două napolitane pe un șervețel. Le lasă pe masă și pleacă. Mă uit lung, nu zic nimic, dar tai localul de pe lista mea imaginară.

În sfîrșit, termină Alina înghețata – cu tot cu buclucașele napolitane –, cerem și nota, cafea suc înghețată total 17,2 lei... Eu întind 20 de lei. "Dar să știți că n-am să vă dau doi lei rest", aud vocea suavă a picoliței. Adică 2,8, calculez eu repede, dar îmi dau seama că fata rotunjise din reflex, calculînd o bucată de bacșiș pe care, în condițiile date, nu-l justifică nimic. "OK, aștept pînă schimbați", am spus îndîrjit. Și, de curiozitate, am așteptat vreun sfert de oră. După care ne-am ridicat și am plecat.

Așadar, gelateria a picat de pe listă. Adică eu pot să mai trec pe-acolo: sînt de-aici și m-am obișnuit. Dar străinilor nu vreau să le stric impresiile plăcute printr-un accident nefericit, cum va fi fost al nostru. Și totuși în sinea mea regret. Fiindcă altfel locul ar fi tare plăcut. Și înghețata – cu napolitane.

CENTRE
CULTUR
EL-FRAN
CAI-STI
MISOARA

EXPOZITIA "VIDEOFRESNOY, Production // Projection"

23.05 – 16.06 2008, Muzeul de Artă Timișoara

Centrul Cultural Francez în parteneriat cu Muzeul de Artă din Timișoara prezintă expoziția itinerantă "VidéoFresnoy, Production//Projection", o producție semnată de Le Fresnoy, Studio National des Arts Contemporains (Tourcoing - Franța).

Expoziția "VidéoFresnoy, Production//Projection" oferă o programare video și cinema concepută de 12 artiști care trăiesc în Franța, deschizând un spațiu de descoperire și de reflecție asupra culturii contemporane a imaginii, integrând noul cinema și arta contemporană.

"VidéoFresnoy, Production//Projection" propune depășirea limitelor tradiționale între diferitele discipline artistice și artele media și, de asemenea, acordă interes formelor intermediare: cinema-ul, televiziunea, artele media și artele plastice.

Filmul, artele video și audio, instalațiile, performance-ul, muzica, etc. se apropie și se întrepătrund într-o mare varietate de propuneri franceze.

EPICUL SALVEAZĂ POEZIA

MIRUNA VLADA

— **Miruna Vlada, cum ți-a plăcut în Timișoara, la Studentfest? Ce nu ți-a plăcut?**

— Timișoara m-a vrăjit. M-a făcut să simt un aer vienez boem. Pot spune că m-am îndrăgostit de locuri, dar și de oameni. Am simțit multă căldură în jur. Eu de Studentfest știam ca de un festival de artă unic în România. Am fost încântată de mobilizarea echipei de organizare care a pus pe picioare onorabil un eveniment de o asemenea amploare. Sunt lucruri care nu mi-au plăcut dar care sunt inerente unor evenimente așa mari, ce reunesc oameni așa diferiți. Secțiunea de literatură mi s-a părut oricum la înălțime. Poate selecția participanților trebuia făcută mai sistematic. A existat la un moment dat o ruptură de comunicare între scriitori și ei, din ce am sesizat eu. Dar acestea sunt lucruri care se perfecționează de la an la an.

— **La lansarea cărții tale la librăria Cărturești, Octavian Soviany vorbea despre o poezie torențială, notă dominantă în volumul tău de debut, *Poemextrauterine*, din 2004, și observa, în noul tău volum, *Pauza dintre vene*, o schimbare de registru. Vorbea despre existența unor nuclee epice în jurul cărora s-ar structura poemele. Aceeași idee, despre reorientarea discursului tău poetic, o regăsim și în postfața pe care Octavian Soviany o semnează la *cvasiantologia de poezie douămiistă, La Neagra*, Arad, 2007, carte editată în urma taberei de creație de la Săvârșin. Împărtășești această opinie?**

— În mare parte, da. Și oricum nu ai voie să contrazici un critic care mai e și poet. Dacă în primul volum lăsam imaginile și sintagmele să curgă în propriul lor ritm, creând efecte puternice cititorului și, în ciuda a ceea ce au acuzat anumiți critici la acea carte, nu eram deloc programatică, în *Pauza dintre vene*, viziunile mele poetice cuprind mai mult decât fragmente, cuprind adevărate scenarii pe care încerc să le explorez în tot ce au mai profund. Simt că acum poezia nu mai joacă "Fața-ascunselea" cu mine, și mă lasă să o ating și să o înțeleg. Și un adevăr este cert: epicul e venit în zilele noastre să salveze poezia de la patetism și redundanță.

— **Același Octavian Soviany, în *Cuvântul înainte* la prima ta carte, făcea observația: "... candoarea coexistă cu turpitudinea, puroul și zăpada iradiază aceeași putere de fascinație, auto-supliciu poate căpăta frisonări orgasmice, în timp de oroarea de sordid devine voluptate a maculării". Ar putea fi aici vorba – până la un punct – de o artă poetică? De o estetică a urâtului gen Baudelaire sau – mai aproape de noi – Arghezi?**

— Poate într-un anumit sens de o estetică a urâtului, dar nu aș îndrăzni nici o clipă să afirm că aș veni în descendența lui Baudelaire sau Arghezi. Tematicile diferă în mod fundamental. Mă simt mai profund legată de un Bacovia, de exemplu. Sadomasochismul estetic ce îmi caracterizează mai ales prima fază a poeziei cred că are drept miză limitele corporalității și tristețea și mizeria survenite dintr-o condiție feminină neasumată și revoltată. În acest sens am și publicat în revista "Paradigma" la un an după debutul meu *Manifestul Extrauterin*, în care am încercat să schitez o intenționalitate teoretică a acestui demers estetic demolator.

— **Care sunt – dacă sunt – afinitățile pe care le resimți cu poezia colegilor tăi de generație? Se vorbește despre un al doilea val al acesteia (generația 2000). Și cum "vezi" aceste împărțiri pe generații ale scriitorilor?**

— Simt numeroase afinități cu distinșii mei colegi de generație față de care sunt foarte recunoscătoare. Lectura textelor lor m-a ajutat să îmi găsesc relativ repede propriul timbru poetic. Nu am înțeles niciodată de ce trebuie să ne hulim unii pe alții fiindcă am fi puși

de critici în același borcan. Căci treaba asta cu generațiile este ca un borcan pe care o gospodină pune o etichetă ca să se descurce mai bine în camera plină de zacuscă și dulcețuri. Afinitățile sunt cu atât mai mari față de poeții alături de care m-am format în cenaclul Euridice aproape 5 ani de zile. Însă adevărate revelații am avut și de îndată ce am început să mă apropiez de poezia tânără a celorlalte orașe. Un șoc am avut citind-o pe poeta clujeancă Olga Ștefan (debutată anul trecut la editura Vinea cu volumul *Toate ceasurile*), având o puternică impresie de similaritate a poeziilor noastre – tematică și estetică – dar acest lucru m-a bucurat și m-a făcut să doresc să o cunosc mai bine pe poetă. Invidia de breaslă nu e deloc o stare creatoare, dimpotrivă.

— **Care crezi că sunt "punctele" slabe, vulnerabile în asumarea și scrierea poeziei de către poetele din generația 2000? Dar în cazul propriei tale poezii?... Unii critici vorbesc despre o supralicitare a temei sexualității, a limbajului nud.**

— *Poeetele din generația 2000* este un termen foarte vag. Căci punctele vulnerabile ale Ruxandrei Novac nu sunt aceleași cu ale Elenei Vlădăreanu și nici cu ale Liviei Roșca. Eu apreciez individualitățile și nu îmi pot asuma un discurs critic suficient de rafinat astfel încât să vorbesc în generalități. Pot spune că de la un punct încolo, să zicem începând cu Diana Geacăr, tema sexualității mi s-a părut într-un anume sens gratuită, lipsită de orice substanță. E ca și când după ce Duchamp a pus WC-ul în expoziție au început să mai pună și alți artiști chiar dacă în alte poziții, impactul nefiind decât unul de déjà-vu. Consider că tema sexualității și asperitățile limbajului ce survin de aici este un punct slab în momentul în care nu are nici o finalitate estetică sau morală. Consider că ajungerea la o anumită formă de conștiință sexuală și dorința de trecere către un dincolo salvează poezia indiferent de limbajul folosit. Am simțit și eu în acest sens, pe alocuri, că spun ce s-a mai spus. Dar cred că am găsit un dincolo care m-a salvat. Sper să-l simtă și cititorii, acest lucru e foarte important.

— **Succesul pe care l-ai avut cu cartea de debut dar, iată, și cu *Pauza dintre vene* – premii, cronici, aprecieri la superlativ din**

partea unor critici și scriitori importanți – nu te-a copleșit? (mă gândesc la titlul unui volum al lui Petre Stoica: *Copleșit de glorie*).

— Nu este cazul. Pe lângă aprecieri am primit și multe critici violente, menite să jignească persoana, nu textul, ceea ce a atenuat mult din bruma de glorie dobândită. Dar sunt mulțumită și recunoscătoare pentru încurajările primite și sper să rămân la înălțimea lor.

— **S-a vorbit în legătură cu poezia ta despre o gravitate "ce pare să ascundă un nou expresionism"... Se pliază această interpretare pe chiar miza poeziei tale?**

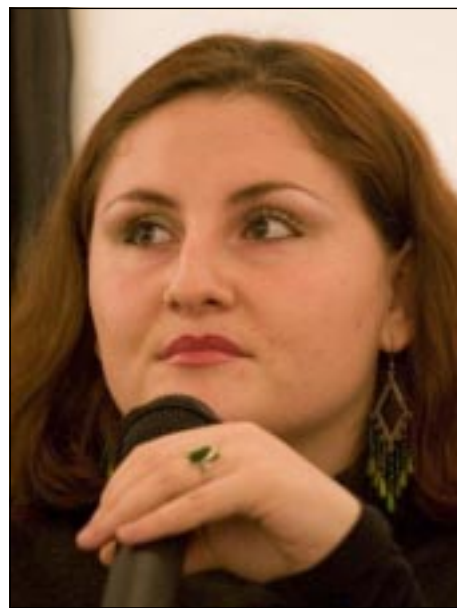
— Da, o formă de expresionism există și mi se pare că dă o latură, deși poate puțin demodată, dar mai umană poeziei contemporane, mai aproape de sentiment, chiar dacă trece prin mizeria corporalității.

— **Cum percepi din dialogurile tale cu cititorii de pe blog... percepția lor asupra poeziei tale?**

— Este o percepție vie, chiar dacă neprofesionistă. Ei spun frust dacă un poem le transmite ceva sau nu. Nu le iau ca pe un punct de reper maxim, dar aceste impresii îmi dau o viziune asupra clarității și mizei textelor. Consider acest dialog unul constructiv. M-a abordat de exemplu o fată de liceu care mi-a spus că ce fac eu e o infamie la adresa poeziei și mi-i cita pe Shelley și Byron. Nu citise deloc literatură contemporană, nici măcar a jumătății de secol XX. Și după un dialog lung și sinuos am început să o determin să se informeze și să afle mai multe despre autorii tineri. Mi-a spus în continuare că o astfel de poezie nu e pe gustul ei, dar o făcea mult mai argumentat, nu doar așa, impresionist. Acel dialog am simțit că m-a ajutat și pe mine să prezint cauza, dar și pe ea să se definească drept instanță de receptare cu un anumit fel de sensibilitate. Oricum trebuie să accept că astfel de dialoguri sunt rare. Majoritatea rămân la suprafață. Blogul e doar un instrument de comunicare, nu trebuie privit ca un scop în sine. Îl poate perverti pe autor, îl poate face dependent de succesul la public.

— **Care sunt poeții din generația 2000, dar nu numai, pe care îi apreciezi în mod deosebit?**

— Poeții pe care îi apreciez în mod deose-

bit sunt Angela Marinescu, Mariana Marin, Nora Iuga, Virgil Mazilescu, Ion Caraion, Octavian Soviany, Ioan Es. Pop, Dan Sociu, Dan Coman, Teodor Dună, Ștefan Manasia, Elena Vlădăreanu, Ruxandra Novac, Rita Chirian, Olga Ștefan.

— **Cum te-ai simțit în compania colegilor tăi de generație de la Pavel Dan? Cum ți s-a părut poezia lor?**

— Poezia lor mi s-a părut foarte diferită de ceea am auzit la, să-i spunem, noul val din generația 2000, reprezentat să zicem de Gabi Eftimie sau Florin Partene. Mi-a plăcut latura crudă a textelor lor și mai ales cea mistică. Cel mai mult m-a impresionat Monica Stănilă. Are o forță extraordinară.

— **Ar putea fi o întrebare convențională, dar chiar nu e. Când crezi că vei publica următoarea carte?**

— Momentan o cvasi-carte de poeme este cam 90% scrisă. Este o carte scrisă în doi. Nu ne-am decis încă să o publicăm. Dar cred că într-un an, doi, va apărea. Se numește *Aproape de Mayerling*.

— **"Mă sprijin de această filă ca de o cârjă nesinceră/care-mi mutilează moartea cu poeme..." Recunoști versurile?**

— Da, le recunosc și culmea e că le consider niște versuri foarte bune. Sunt din *Poemextrauterine*.

Interviu realizat de
EUGEN BUNARU

PEPENE ȘI UTER

"Florile mele nu mor fiindcă florile mele sunt pictate."

Frida Kahlo

butonul roșu se tocise
se aprinde se stinge se aprinde se stinge
roșeața lui se ia pe deget
pe-același deget
lângă nicotină
uterul ei nu se vede pe ecran
se aprinde se stinge
nu e nici roșu nici verde
nici negru măcar
"domnișoară, îmi pare rău
nu se vede nimic
mai faceți o ecografie peste 2 săptămâni
poate se va vedea atunci"
s-o fi șters?
înseamnă că a rămas pe degetul tău

butonul roșu
de la mobil
de la aragaz
de la telecomanda
de la lift
tocit
aprinș stins stins stins

am ajuns atât de departe zicea
încât nu ne mai putem întoarce decât

înotând
cu gura deschisă
ușori ca algele
dar cu pietre în păr

am adormit în cearcănele tale zicea
simt strânsoarea lor
uterul pâlpâie pe ecran
uitați-l există eu îl văd
e roșu
uitați-vă bine
dar ei trag cearșaful alb deasupra ei
cu gestul acela al femeii
ce-și acoperă fața cu palmele
mai întâi picioarele
apoi bazinul oval
iar pieptul arde

nu am să mai apăs pe butonul roșu, iubito
fiindcă uite
domnii aceștia albi țin în mâini
hârtii cu numele tău scris lăbărtat

apoi i-au tras cearșaful peste față
"îl vedem, domnișoară
stați liniștită
doar el nu ne vede pe noi"

am roșeața anilor mei pe degete zicea
nu e grav nu-i așa?
ochii lucesc ca două monede
te vreau și fără miez, îi spunea
i-au intrat mâinile până la cot
curg lacrimi pe ecranul plat
"opriți-vă, domnișoară
nu trebuie să ne băgați pe toți aici"
dar pâlpâie uitați-vă bine eu îl văd

te aștept în cearcăne, îi spunea
e la fel de cald și aici
dar miezul tău
ca de pepene roșu
miroase prea tare
de-aia îl acoperim cu cearșafuri

dar mai era și o fată Frida
care și-a desenat fătul pe ghipsul ce-i acoperea
burta și atunci inima lui
a început să bată
și atunci el a devenit
cea mai frumoasă amintire a ei

MIRUNA VLADA
6 august 2007 Câmpina

CARAPACE SPARTE

DANIELA BOBOICIOV MAGIARU

Teatrul Național Timișoara, *Boala familiei M* de Fausto Paravidino, traducerea Alice Georgescu. Regia Radu Afrim; scenografia Velica Panduru; cu Ion Rizea, Claudia Ieremia, Eugen Jebeleanu, Colin Buzoianu, Mălina Manovici, Victor Manovici

(I)REALITATE STACOJIE

Subiectul piesei *Boala familiei M* de Fausto Paravidino e liniar și înfățișează viața monotona a familiei M – tatăl Luigi (Ion Rizea), fiicele Maria (Mălina Manovici), Marta (Claudia Ieremia), fiul Giani (Eugen Jebeleanu) – și a celor doi logodnici ai Mariei, Fulvio (Victor Manovici) și Fabrizio (Colin Buzoianu).

Spectacolul creat de Radu Afrim beneficiază de un spațiu nou, extrem de generos ca expresivitate – Sala 2. Te întâmpină un decor aproape ireal, cu nuanțe de stacojiu (scenografia distinsă a Velicăi Panduru) – o pădure statică, încremenită, ce impune nemișcarea personajelor care o locuiesc. Acestea sunt parte a peisajului (peisaj uman, peisaj terestru), uneori la propriu: de exemplu, în câteva scene costumele personajelor feminine păcălesc ochiul și se contopesc în culorile pădurii. Absența culiselor lasă totul la vedere, dar impune ascunderi și relevări succesive. De altfel, acestea constituie osatura spectacolului. Ascunderile sunt multiple: personajele și obiectele sunt camuflate. Oglinda plasată în stânga scenei redă o imagine, întotdeauna mai sinceră, a celor care se privesc în ea. Fotografiiile făcute de Giani exprimă cadre mult mai vii decât personajele. Alte retrageri sunt cele în limbaj. Fiecare dintre personaje are ticuri în care este ținut și funcționează asemeni unor plăci de magnetofon stricate.

FUGI PARALELE

O suită de fugi completează viețile paralele ale personajelor: fuga în boală a lui Luigi, evadarea în experiențe nocturne a lui Giani, în aventuri fizice a Mariei, în muncă a Martei. Toate acțiunile lor par trase la indigo: ritualul măcinării cafelei și iritarea lui Giani în fiecare dimineață (scenă ce amintește de filmul lui Harold Ramis *Ziua cârțiței*), băutul cafelei, discuțiile stânjenitoare despre nimicuri, ieșirile repetate – acțiuni rutinate, care le grevează viețile. Două roluri sunt foarte bine realizate: Luigi, cu stereotipurile lui și vorbirea îngălătată, e un personaj ambiguu (într-o interpretare extraordinară a lui Ion Rizea), care își desfășoară existența între o boală mintală și o nebunie disimulată. Aparițiile sale stârnesc râsul, dar provoacă și tristețe. Fabrizio, unul dintre logodnicii Mariei, este un alt personaj bine conturat. Pare de cele mai multe ori o apariție de desene animate. Intrările sale provoacă inevitabil râsul, fie prin situațiile stânjenitoare pe care le creează, fie prin ceea ce spune. Scena venirii prin ploaie, într-o seară, cu un trandafir imens, în casa logodnicei prietenului său cel mai bun este relevantă în acest sens. Mai multe situații par decupate și asamblate aici: clișee

cinematografice – de pildă Fabrizio, udat de ploaie, se comportă ca la ieșirea dintr-un bazin, își înfășoară prosopul în jurul taliei, își scoate slipul, îl stoarce, îl trănțește de masă. Însă acțiunile sale sunt deplasate, căci se întâmplă pe fundalul unei declarații de dragoste.

Nimeni nu vorbește în mod real cu nimeni, tot ceea ce se spune face parte dintr-un discurs prefabricat, cu iz de *déjà vu*. Ceea ce gândesc personajele este trecut sub tăcere. Un singur moment, nejustificat pragmatic (căci reprezintă introspecții explicative ce presupun și ieșiri din rol), dar justificat ca adâncime a textului, e seria de monoloage din finalul piesei, care culminează cu monologul lui Giani, singurul care enunță funest adevăruri post-mortem. Monoloagele sparg carapacea personajelor și dezvăluie fragilitatea, nepăsarea, singurătatea, lașitatea, ridicolul, amărăciunea și duioșia pseudo-existențelor lor.

ACOPERIRI VS. DEZVALUIRI

În ceea ce privește elementele de construcție a scenelor, piesa presupune o relație specială între ceea ce e nedezvăluit și ceea ce ține de evidențe. Multe fapte sunt ținute sub tăcere: motivele morții mamei, avorturile repetate ale Mariei, relația Martei cu doctorul care o trata pe mama ei, ieșirile lui Giani, relația Mariei cu Fabrizio. Tot de acoperiri țin și hiperprotectoratul Martei sau protecția pe care Giani i-o oferă Mariei.

La acestea se adaugă învăluirile scenice: trupuri acoperite / descoperite, lumina (un personaj în sine) care înfășoară contururile sau le maschează. Spațiul mare al sălii și deschiderea pădurii contrastează puternic cu claustrarea sufletească. Distanțele dintre personaje sunt micșorate de apropierea violente: bătaia celor doi prieteni pentru aceeași fată, strângerile reprobabile în brațe ale Mariei și Martei de către Giani, baia comună (ce afișează încă o descoperire trupestă) care îi adună pe toți în aceeași cadă (de o eleganță ce se opune în mod izbitor decrepitudinii personajelor). O acoperire hilar-ridicolă este momentul spectaculos al *songului*: împănarea (la propriu) a lui Luigi care vrea să își întrețină oaspeții (cei doi logodnici ai Mariei) și care cântă *Una lacrima sul viso* cu patetism și gesturi de festival San Remo. Momentul descătușează energie și comic, dar scena este tragică.

STAGNĂRI CEHOVIENE

Nemișcarea tronează peste întregul tablou. În mod ironic, ceea ce se mișcă este lumina, mai vie decât personajele și roțile bicicletei, care parcurg spațiul. Nimeni nu își trăiește viața – amintind astfel de personajele cehoviene. Toți simulează obișnuința, neputând să iasă din ea decât în momentul șocului. Moartea lui Giani este un prilej de analiză și de înaintare. Abia acum personajele se regăsesc: Marta și Maria pleacă din casa-cușcă, Luigi este internat într-un azil, Fulvio (după ce este părăsit de Maria) se căsătorește cu prima fată întâlnită în cale. Boala familiei M – lipsa de puls

Foto RADU AFRIM

autentic – este depășită, cinic, printr-o moarte. Abia acum boabele de cafea, ce apar ritmic, își fac efectul de ieșire din amorțeală și de vitalizare. Perechile antagonice se succed în construcția personajelor și scenelor. Marta este seducătoare, dar robotește întreaga zi și nu este interesată de o relație, Fulvio este plictisit de relația cu Maria, dar atunci când simte că o pierde, devine agresiv.

Radu Afrim creează un spectacol

tulburător, cu *zoom* pe detalii: privirea fixă și zâmbetul tâmp al lui Luigi, încrâncenarea lui Fulvio, scena seducătoare a dansului, *sabotată* de bătaia lui Fulvio cu prietenul său, discuția lui Fabrizio la telefon, parodiată de un fals dialog cu ursul împăiat (care răspunde cu bule scrise pe hârtie), boabele de cafea omniprezente. *Boala familiei M* - un spectacol în toată puterea cuvântului!

ARIERGARDA

BULETIN DE ȘTIRI LITERARE

- Proiectul epic al criminalului de război continuă. În urma celei de-a doua expediții în satul Bulci s-au scris noi texte ce vor face parte din viitorul roman. Au citit în cadrul sedințelor: Daniela Rațiu, Lavinia Bălulescu, Borco Ilin, Ioana Duță, Oana Doboși și Alexandru Colțan, membru al cenaclului Pavel Dan, care ni s-a alăturat în povestea criminalului. Nu ne rămâne decât să găsim documente reale în arhive, care vor completa textele ficționale scrise până acum.

- Luni, 12.05.2008 în cadrul festivalului Studentfest, la secțiunea literatură, Atelierul de proză Ariergarda a participat cu o lectură publică numită *Pe urmele unui fost criminal de război* în care a fost organizat un maraton de lectură al prozatorilor ariergardiști. De asemenea au fost prezentate și poze ce vor face parte din romanul document. Gazdele și moderatorii întâlnirii au fost Daniel Vighi și Viorel Marineasa. Mulțumim organizației OSUT și tuturor celor care au fost prezenți: participanți și invitați ai festivalului, Ana-log TV și Radio Timișoara.

- Secțiunea de literatură a festivalului Studentfest a strâns laolaltă scriitori din țară, dar și din Timișoara. Au avut loc lansări de carte, conferințe, debateri, ateliere de scris creator, seri de lectură. Printre invitați se numără: Miruna Vlada, Dan Coman, Claudiu Komartin, Ștefan Manasia, Alexandru Mușina, Octavian Soviany, Cătălina George, Eugen Bunaru, Daniel Vighi, Tudor Crețu, Alex Potcoavă și membri ai cenaclului Pavel Dan: Monica Stănilă, Adriana Tudor Gătan, Ana-Maria Pușcașu, Dafina David.

- La Târgul de carte din Budapesta Atelierul de proză Ariergarda a participat prin doi scriitori – Viorel Marineasa și Daniel Vighi - prezenți într-o antologie a optzecismului literar. Alături de cei doi, în antologie a mai fost selecționat un alt prozator important al Timișoarei: Mircea Pora. Antologia reunește zece nume de primă linie ale prozei contemporane, printre care Mircea Nedelciu, Mircea Cărtărescu, Alexandru Vlad, Petru Cimpoeșu. Cartea este prefatăă elogios de marele scriitor Péter Esterházy; la lansare a vorbit un alt mare nume al literaturii maghiare, György Konrád, care a subliniat apăsător importanța europeană a optzecismului românesc. De altfel, antologia a avut parte, chiar în ziua lansării, de o recenzie amplă într-una dintre cele mai selecte reviste culturale budapestane.

- În cadrul parteneriatului public-privat al Asociației Culturale Ariergarda cu Primăria Simeria, vineri 16.05.2008, scriitorii Daniel Vighi, Viorel Marineasa și Helmut Britz au participat la centenarul Sigismund Toduță. Datorită acestui parteneriat a luat naștere Centrul de cercetare și promovare a turismului cultural care vizează arhivarea castelurilor și conacelor din Regiunea de Dezvoltare Vest. Acest proiect este compus din mai multe secțiuni de lucru: foto, audio și literatură. De asemenea va fi conceput și un website ce va conține bazele de date ce vor fi puse la dispoziție turiștilor și nu numai!

OANA DOBOȘI

TREI ZILE PENTRU CINEFILI

IONUȚ MAREȘ

"Săptămâna filmului american e tot anul. Nu pierde săptămâna filmului european". Sloganul de mai sus încheie clipul de prezentare (cu mesaj) realizat chiar de Cristian Mungiu ("ambasadorul onorific" al festivalului), promo proiectat la începutul și pe întreg parcursul celor trei zile de festival (21-23 mai). Și nici că se putea o vorbă mai potrivită pentru cea de-a XII-a ediție a Festivalului filmului european de la Timișoara care, începând din acest an, s-a mutat în sălile cochetului Cinema City din Iulius Mall, un loc unde superproducțiile americane ocupă peste 90 la sută din proiecții. Filmul european a trecut așadar în casă nouă (una de lux) și și-a schimbat părinții (organizator a fost, pentru prima dată, Institutul Cultural Român). Așa cum se întâmplă de fiecare dată în serile de deschidere, la filmul de gală, sala (nr. 5, cea mai mare) a fost plină. Originalele invitații în formă de mori de vânt sau simpla curiozitate (asezonată cu puțin și inevitabil snobism) au adus multă și felurită lume la filmul *Obiecte pierdute* (2005), un experiment realizat de șase tineri regizori din aceeași generație din Europa de Est (Estonia (Mait Laas), Bulgaria (Nadejda Koseva), România (Cristian Mungiu), Bosnia-Herțegovina (Jasmila Zbanic), Serbia-Montenegro (Stefan Arsenijevic) și Ungaria (Kornel Mundruczo). Cele șase scurtmetraje, dintre care unul, cel estonian, de animație, proiectat pe bucăți între celelalte cinci, în ciuda diversității lor, se constituie într-un film coerent vizual și tematic, numai bun pentru deschiderea unui festival în multiculturala Timișoară.

A doua zi de festival a început prost. De la o sală arhiplină cu doar o zi înainte, s-a ajuns la doar trei-patru spectatori pierduți printre scaune. Ora (17) nu a fost nici ea prielnică, mai ales într-o zi din cursul săptămânii, asta deși în mall era forfotă. Mai apoi, câți spectatori poate să atragă un film lituanian, fie el intitulat și *Ghetoul* (2005, r. Andrius Juzenas)? Publicul parcă a intuit totuși ceva. Asta nu pentru că filmul nu merita văzut (o merita fie și numai pentru "exotismul" său), ci pentru că subtitrarea în limba română, pusă de pe un proiector, nu a funcționat. Spectatorului ipotetic nu-i rămâneau decât limba engleză vorbită de actori cu un accent de multe ori greu de înțeles și subtitrarea în limba... (cred) lituaniană. Bazată pe fapte reale, povestea reînființării unei trupe de teatru într-un ghetou de 15 000 de evrei în Vilnius în timpul celui de-al doilea război mondial aduce singurul punct de originalitate unui film ce cu greu mai poate spune ceva nou despre Holocaust în termeni de tragi-comedie, după celebrele *La vita e bella* și *Trenul vieții*, sau în relația artă-putere, după *Pianistul*.

Un lucru e cert: ce-a de-a doua zi a demonstrat, dacă mai era nevoie, că cinema-ul este *memorie* și că marile evenimente (tragice) ale secolului XX sunt încă un izvor din care se mai pot extrage subiecte demne de interes pentru regizori. Mai rămâne doar abilitatea acestora de a le transpune în artă. După *Ghetoul* lui Juzenas, a urmat filmul spaniol *Nefericita viață a Juanitei Narboni* (2005, r. Farida Benlyazid) la care au asistat mult mai mulți spectatori. Din păcate, subtitrarea în limba română a dat ceva bătaie de cap (sincronizarea având de suferit în multe momente). Noroc cu subtitrarea în limba franceză și cu spaniola vorbită de actori. Tot din păcate, *Nefericita viață...* s-a

dovedit a fi și cel mai slab film al festivalului. Pelicula spune povestea (care începe în timpul celui de-al doilea război mondial și se termină câțiva ani după) a unei femei, Juanita Narboni, cu un tată englez și mamă spaniolă, al cărei tragic destin se suprapune celui, la fel de trist, al Tangerului, un oraș multicultural care își pierde însă treptat identitatea. Ceea ce ar fi putut deveni cu adevărat o reflectare meditativă a decăderii unui oraș prin prisma destinului unei femei rămâne însă un film care își ratează ținta. Protagonista vorbește mult. Foarte mult. Tot filmul. O auzi cum își comentează fiecare gest pe care îl face, de parcă nu ar fi suficient să le vedem. O auzi cum își "rostește" gândurile, stările, sentimentele, dorințele, încât te întrebi ce rol mai au atunci imaginile, muzica, gesturile. Dincolo de asta, rămân interpretarea pe alocuri remarcabilă a Mariolei Fuentes și cele câteva momente de umor ale unui personaj-fată-bătrână-supărată-pe-toată-lumea.

Ziua a fost "salvată" de excelentul film italian al lui Daniele Luchetti (regizor nominalizat cu alte două pelicule la premiul cel mare de la Cannes și Veneția), *Fratele meu e fiu unic* (2007), tot o incursiune în trecut, de această dată în polarizata și politizata Italie a anilor '60- '70, împărțită între fasciști și comuniști. E uimitor cum geniul lui Fellini în a vorbi despre copilărie și, mai târziu, al lui Tornatore (cel din *Nuovo cinema Paradiso*) își pun amprenta asupra tuturor celor care au încercat sau vor mai încerca să "povestească" această perioadă. Nici Luchetti nu scapă, (din fericire numai) în debutul filmului său, de influența predecesorilor. *Fratele meu...* este povestea a doi frați, unul cu înclinații fasciste, admirator în adolescență al lui Mussolini, la care renunță odată cu maturizarea, și celălalt comunist, poveste urmărită pe parcursul a câțiva ani, unul fiind și fierbinte '68. La o primă tușă, subiectul pare subțire, răsuflat și tezig. Ceea ce scapă însă acestei sumare priviri, dar e măiestrie în peliculă, este tocmai capacitatea de a vorbi cu naturalețe și mult, mult umor despre istoria unei țări paradoxale, despre adolescență și tinerețe cu toate avânturile lor, despre tentația de a "cădea" în istorie, despre maturizare, iubire între frați sau greutățile unei familii ce amintesc de neorealismul post-război. Plus o interpretare remarcabilă a lui Elio Germano.

Primul film al celei de-a treia zi (și ultima) a adunat ceva mai mulți spectatori. Din nou, probleme cu sincronizarea subtitrării, cel mai slab punct al organizatorilor, care a știrbit din bucuria deplină a festivalului. *Acum vin și turiștii* (2007, r. Robert Thalheim) pune delicata problemă a raportării germanilor la trecutul nazist și persistența sentimentului de vină, chiar și în rândul tinerilor. Sven, un astfel de tânăr, alege să facă un an de serviciu civil la Auschwitz (cu fostul lagăr transformat în muzeu care, alături de o fabrică cu investitori nemți, ține orașul viu), unde este însărcinat să aibă grijă de unul din puținii supraviețuitori ai teribilului lagăr de concentrare. În scurt timp, Sven ajunge să se atașeze de bătrânul polonez evreu și, chiar dacă la un moment dat recunoaște că situația este prea complicată pentru el, fiind pe punctul de a renunța, își duce la bun sfârșit "misiunea". Interpretarea lui Alexander Fehling, cel care îl joacă pe Sven, nu este

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic CAMIL MIHĂESCU

pe măsura încărcăturii rolului său, spre deosebire de cea a lui Ryszard Ronczewski, cel care îl joacă pe bătrânul evreu supraviețuitor.

Cușcuș cu chefal (2007, r. Abdellatif Kechiche) este mai mult decât un film francez multipremiat, făcut de un regizor tânăr de origine tunisiană. Este o amestecată stare de spirit. Compasiune și tandrețe. Exercițiu de admirație a puterii de sacrificiu feminine și a emoțiilor complicatelor relații dintre membrii unei familii numeroase. Studiu asupra chipurilor unor femei și bărbați uniți în jurul unui cap al familiei căruia îi scapă situația de sub control. Cu dialoguri lungi (în jurul mesei, în special) de o naturalețe covârșitoare, *Cușcuș cu chefal* este și o critică subtilă a bugheziei franceze hipnotizate, ca în scena antologică din final, de amețitorul dans din buric al unei tinere (excelent jucată de Hafsia Herzi).

Ultimul film al festivalului a fost de departe și cel mai bun din cele șapte. Acest lucru nu se datorează multiplelor nominalizări și premii obținute la festivaluri precum cele de la Cannes, Istanbul, Trieste sau Chicago. Laurii sunt consecința a ceea ce *Uzak* (2002, r. Nuri Bilge Ceylan) reprezintă de fapt. Un film tulburător de trist și melancolic despre singurătate și incapacitatea de a comunica, realizat într-un stil minimalist exemplar. Coincidență sau nu, filmul lui

Ceylan a fost prezentat în timp ce la Festivalul de la Cannes turcul se afla în competiție cu cea mai recentă producție a sa, *Three Monkeys*. Recunosc că, neștiind că voi avea vreodată ocazia să-l găsesc într-un cinematograful, am văzut pentru prima dată *Uzak* acum câteva luni pe laptop. Nu puteam rata însă ocazia de a (re)vedea un film de artă în condițiile unei săli de Cinema City. A doua vizionare a meritat din plin, reconfirmându-mi prima impresie: am avut de-a face cu un film minunat. Cu un subiect aparent neînsemnat și cu o desfășurare lipsită de dinamism (un fotograf din Istanbul este părăsit de soție, care a ales să plece în Canada cu noul iubit, și de un văr de la țară venit să-și caute de lucru și pe care l-a găzduit un timp), *Uzak* reușește, chiar și prin minimalismul său adeseori rece, să-ți trezească cele mai adânci sentimente de melancolie și să te îndemne la o profundă meditație asupra incapacității artistului de a comunica cu cei în jur. Lipsit aproape în totalitate de muzică și cu dialoguri minimale, dar cu imagini de o frumusețe încântătoare (vezi cadrele cu ninsoarea și peisajele de iarnă), filmul a încheiat un festival dens, cu o selecție mai reușită decât în alți ani. Aceste trei zile au demonstrat că filmul european își poate crea un public constant și, așa cum spera și prefectul Ovidiu Drăgănescu în seara de deschidere, poate că una din cele șapte săli de la Cinema City va găzdui în viitor numai asemenea proiecții. Spre bucuria cinefililor.

BANGLADESHUL LONDONEZ

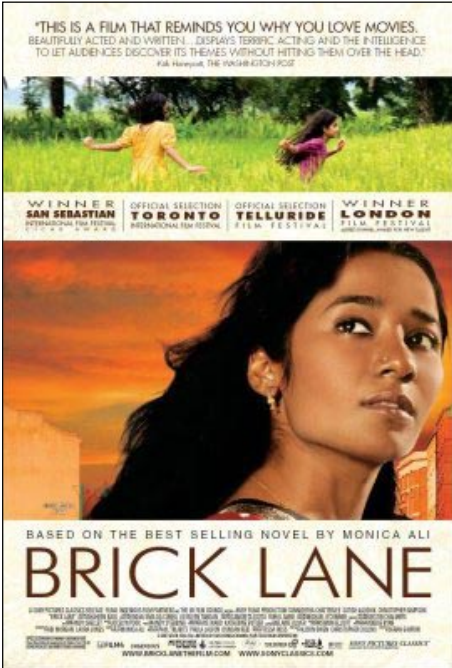
ADINA BAYA

Personajele silite să ciopârțească fără milă valorile societății lor de origine pentru a le asorta cu cele ale unei societăți de adopție reprezintă o prezență frecventă în cinematografia europeană a ultimilor ani. După cum aminteam cu câțva timp în urmă într-un comentariu pe marginea filmului *The Namesake*, realizat de Mira Nair după best-sellerul Jhumpa Lahiri, criza de identitate ca efect social al emigrării este o vizibilă marcă tematică în producțiile contemporane ale regizorilor europeni. Profunda incertitudine și lipsa de repere lăsată în urmă de ambiguizarea valorilor originare este urmărită la personaje marcate de marginalizare și de umbra omniprezentă a eșecului de adaptare în exil. Drama situării permanente la mijlocul distanței dintre două culturi o găsim în filmele regizorului german de origine turcă, Fatih Akin, unde personaje în derivă în mijlocul societății de adopție caută puncte de sprijin într-o societate originară în care însă nu se mai regăsesc (*Cu capul înainte*, *Solino*, *Filiera kebab*). O vedem și în filme ale regizorului austriac Michael Haneke (*Ascuns*, *Cod necunoscut*), unde sunt studiate etichetele stereotipe atașate comunităților emigrante în culturile de adopție – de la barbari și răufăcători la membri inferiori, demni de milă, ai societății.

Transferul acestei tematici din actualitatea imediată a lumii europene pe terenul ficțional al cinematografeiei este confirmată de scenariul filmului *Brick Lane*, adaptat după romanul omonim cu care a debutat scriitoarea britanică de origine bengaleză Monica Ali. Plasată geografic în preajma străzii ce dă numele filmului, din mijlocul unui cartier londonez unde inscripțiile și anunțurile de pe ușile blocurilor sunt bilingve (engleză și arabă), povestea pendulează de fapt între dezolantul peisaj urban al unei Londre întunecate și reci și imaginea unui Bangladesh imaginar, fixată într-o primăvară perpetuă, cu copaci mereu înfloriți și copii ce se zbenguie veseli în ploaia caldă. Oscilarea între griul Londrei reale și soarele vesnic de pe câmpiile bengaleze e prilejuită de escapadele eroinei principale din prezent într-un trecut idilizat.

Nazneen e o tânără fermecătoare ce își părește satul natal din Bangladesh, plecând într-o zi cu barca, îmbrăcată în cel mai frumos *sari* al ei. Are 18 ani și se va căsători cu un bărbat pe care nu l-a văzut niciodată și care locuiește în Marea Britanie. Bărbat ce se dovedește a fi un anti-Făt-Frumos desăvârșit: în vârstă, obez, suferind de mania grandorii și situându-se mereu la limita ridicolului când îl parafrazează pe Jung sau emite nesfârșite monologuri pentru a-și expune ostentativ cunoștințele ce, proclamă el, îl situează deasupra vulgului ignorant.

După cum probabil ați ghicit, construcția aparentă a filmului urmează drumul bătătorit al producțiilor romantice. Bărbatul respingător căruia femeia trebuie să îi fie un fel de sclavă tăcută nu are nimic în comun cu arătosul pe cal alb la care se așteaptă probabil orice adolescentă dintr-un mediu similar cu al eroinei din *Brick Lane*. Picături de Bollywood marchează naivitatea candidă a dorințelor neexprimate de Nazneen,

femeia ce nu a cunoscut dragostea adevărată decât, probabil, în tonurile romanzate ale unei melodrame la televizor. Viața în mijlocul căreia aterizează fără drept de apel (considerându-se, la început, mai degrabă norocoasă câștigătoare decât victima unei căsătorii aranjate) nu corespunde defel aspirațiilor unei adolescente visătoare. Filmul face un salt în timp între plecarea ei din Bangladesh și momentul în care are deja două fiice ce vorbesc o engleză fără poticneli. Deducem că în intervalul absent are loc calmarea serenă a dezamăgirii lui Nazneen și transformarea ei într-o perpetuă tăcere.

Poate cel mai mare merit al filmului se află în talentul cu care tânăra regizoare Sarah Gavron redă liniștea și tăcerile lui Nazneen, speranțele nespuse și grija resemnată cu care le reprimă. Camera de filmat observă cu răbdare și redă sufocarea calmă a femeii izolate în apartamentul strâmt din cartierul londonez, pentru care ziua se consumă lent între îndatoriri casnice și ocazionale priviri pe furiș din spatele perdelei spre curtea betonată a blocului. Filmul redă cu delicatețe emoțiile înăbușite de Nazneen, relevând fără a spune tumultul din spatele calmului ei veșnic. Cadrele domoale redau cu multă claritate stările, avalanșa de sentimente generate de un gest minuscul, mișcările luminii și alte detalii specifice unei viziuni cinematografice romantice, fără însă a banaliza sau a da impresia că avem în față o producție de serie.

Contrar rețetei romantice, povestea reală de dragoste pe care Nazneen ajunge să o trăiască, în afara mariajului nefericit, alături de Karim, nu se sfârșește cu "...și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți". Nu pentru că, asemeni Julietei sau lui Romeo, vreunul dintre cei doi s-ar decide să își ia viața din prea multă dragoste. Ci dintr-un motiv neașteptat de prozaic, poate chiar puțin neverosimil: Nazneen nu vrea să își dezamăgească și umilească soțul, ba chiar descoperă, în urma aventurii cu Karim, că o leagă de soțul ei o afecțiune trairică, deși lipsită de vreun fior pasional. Finalul aduce o bine-venită întoarcere de situație, obligând spectatorul să reevalueze calificativele atașate personajelor pe parcursul filmului.

DESPRE REVELAȚII ÎN SURDINĂ

CRISTINA CHEVEREȘAN

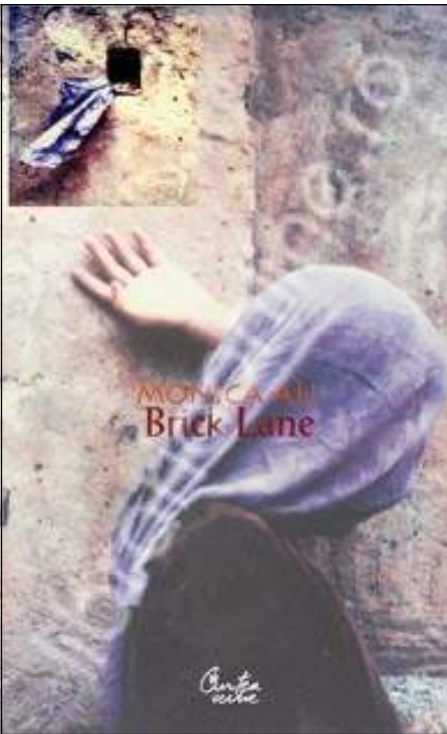
Primul lucru pe care îl veți auzi despre Monica Ali va fi, desigur, cel ce a făcut-o celebră: în 2003, simplul manuscris al volumului de debut a propulsat-o pe lista celor mai buni 20 de tineri prozatori britanici desemnați de revista *Granta*. Cartea în sine urma să apară câteva luni mai târziu, bucurându-se din plin de binefacerile cronicii unui succes anunțat. Titlul avea să fie *Brick Lane*, după una din străzile londoneze ocupate de imigranți proveniți din Bangladesh (precum autoarea însăși, crescută în Marea Britanie de la vârsta de trei ani). Povestea – cea a tinerei Nazneen, crezută moartă la naștere. "*Soarta va decide totul până la urmă, indiferent de calea pe care o urmezi*", este convingerea mamei. Soarta îi salvează copila, iar fatalismul pare a-i pecetlui existența.

Majoratul o aduce printre străini. Fiică îndatoritoare, la 18 ani e practic expedită soțului ales de familie, la Londra. Îl văzuse o singură dată, într-o fotografie puțin încurajatoare. Destinul își urmează cursul nestigherit de întrebări inutile. Dar ele există. Cititorul, privilegiat, urmărește felul în care iau naștere, evoluează și preiau controlul asupra conștiinței supusei femei. Totul lent, treptat, asemeni unei treziri - la realitate, la viață. Monica Ali își rezervă timp pentru observație și construcție: gesturi, mimică, ticuri, obsesii particularizează personaje ce evadează din ficțiune în tridimensionalitatea spațiilor locuite.

Deși prim-planul îl ocupă transformarea Nazneenei (la început simpla ieșire din casă reprezintă o realizare), ea nu acaparează romanul. În Tower Hamlets are viața fetei bune, ascultătoare: binecuvântată aparent cu tot ce și-ar putea dori (mariaj, cămin, copii), invidiată pentru noroc de cei rămași în urmă, își petrece nopțile mâncând pe furiș și întrebându-se cum ar fi să se îndrăgostească. O știe sora ei, Hasina cea impulsivă, care, spre disperarea familiei și oprobiul comunității, își urmează inima și alesul. Simbolic, nici pentru ea lucrurile nu sunt cum par: agresată de soț, va trebui să își câștige traiul ca muncitoare, servitoare și chiar prostituată.

Necazurile Hasinei se derulează în paralel cu revelațiile Nazneenei. Personaj absent, ea intervine ca voce narativă prin intermediul unui epistolar fragmentat, impresionant prin conținut și exercițiul de compunere în engleza chinuită a imigranților (justificat doar ca demonstrație de acuratețe stilistică a autoarei, întrucât surorile ar fi comunicat mult mai natural în propria limbă!) Remarcabile sunt și portretele doamnei Islam (cămătăreasă fără scrupule) și Raziei, rebelă dar devotată amică. Fiecare reprezintă un mod de supraviețuire și afirmare a sinelui într-o societate adoptivă. Femeile nu sunt însă protagoniste exclusive ale întâmplărilor de pe Brick Lane. Poate chiar mai reușite sunt figurile masculine.

Atât soțul Nazneenei, cât și iubitul, militant musulman tot mai înverșunat, sunt conturați cu atenția femeii ce privește, notează și simte. Asemeni partenerelor de scenă, cei doi sunt angrenați într-un teatru al cotidianului ce le conferă profunzime. Deși inițial Chanu pare doar un individ pompos, fixist, obsedat de propriul geniu și statut, atrăgându-și inevitabil disprețul bastionului feminist, este scutit de ridicol prin loialitatea și sensibilitatea descoperite și păstrate pe parcurs. Relația cu soția și fiicele stă sub semnul nostalgiei unui *acasă* mitic, la care tânjește să revină cu atuurile succesului în Occident. Înfrânt de sistemul

pe care spera să-l cucerească și de familia care se integrează progresiv în societatea considerată inferioară, e marele perdant al cărții, dar câștigă la capitolele afecțiune și înțelegere.

Karim, luptător pentru drepturile comunității originare din Bangladesh, devotat Islamului și adolescenților cu probleme, e prezența fascinantă ce schimbă viața Nazneenei. Masculin, hotărât, este elementul-pasiune ce zguduie convingeri și rearanjează priorități. Faptul că până la urmă femeia optează rațional și nu alege viața alături de el marchează reala schimbare: responsabilizarea, capacitatea de a lua decizii pe cont propriu, maturizarea, descoperirea unei identități de sine stătătoare. Referindu-se la comparația cu Zadie Smith, obligatorie parcă pentru majoritatea recenzenților, Ron Charles subliniază: "*Ali nu face uz de pirotehnică lui Smith, de scara și ambițiile-i copleșitoare. Lăsând la o parte criteriul biologic, o comparație mai reușită ar fi cu Anita Brookner, acea ne-tânăra și foarte albă matroană a literaturii britanice ale cărei romane tăcut-incisive cercetează chinul celor singuri*".

Nu există personaje schematice în cartea Monicăi Ali. Umanul pe care îl surprinde se compune din carne, oase, suflet și minte. Acțiunea nu e explozivă, ci desfășurată în fâșii, asemenea unei pânze de proporții ce își relevă misterul treptat. Utilizând nuanțat un amestec de amuzament, dramatism și situații plauzibile, Monica Ali nu neglijează tematica specifică imigranților, fără a o transforma în obsesie. "*Ne putem oare controla viețile? Este întrebarea ce pune în mișcare cartea lui Ali, într-un fel care ne împiedică să o reducem la simpla confruntare dintre «Est» și «Vest»*". Negocierea între culturi, lupta cotidiană pentru adaptare, barierele lingvistice, de educație, mentalitate, obiceiuri, traumele și reușitele noilor veniți, discursurile asimilării și alienării se regăsesc într-o carte ce evită capcana tezistă, vorbind despre revelații în surdină.

1 "Remember Your Place", 18.09.2003, *The Christian Science Monitor* <http://www.csmonitor.com/2003/0918/p18s01-bogn.html>

2 Michael Gorra, "East Enders", 7.09.2003, *The New York Times* <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C01E6DB1E39F934A3575AC0A9659C8B63>

TUR DE ORIZONT

Observator cultural îi aduce laolaltă, în numărul 164, pe Norman Manea, Orhan Pamuk și Antonio Tabucchi prin intermediul a trei interviuri. ● Primii doi scriitori au fost chestionați de Ovidiu Șimonca, Cristian Cercel stând de vorbă cu autorul italian. ● Dialogurile pot fi citite în întregime pe www.observatorcultural.ro, iar ca... nadă pentru lectura lor, vă oferim trei citate alese din paginile revistei conduse de Carmen Mușat. ● Norman Manea: "Noi am vrea ca scriitorii să fie niște făpturi ideale. Nu sunt. E și aici în discuție imperfecțiunea omenească, slăbiciunea omenească. De ce să nu fim în stare să iubim oameni imperfecti? Să vă dau un exemplu: prima mea apariție la New York a fost o discuție la care am participat împreună cu Matei Călinescu și Nina Cassian, la PEN-ul american. Era anul 1989. Dezbateră se intitula *Cuvântul ca armă*. Eu n-am vrut să vorbesc despre *cuvântul ca armă*. Am vorbit despre *cuvântul ca miracol*. Am amintit de întâlnirea mea cu basmele lui Creangă, după ce am venit din deportare, când am fost dus într-o lume mirifică și magică. După aceea dezbateră am primit o scrisoare de la o distinsă doamnă din audiență, care mă ascultase la New York, care îmi spune: da. Ai vorbit foarte frumos. Dar tu nu știi textele antisemite ale lui Creangă? Știam. Le știam din liceu. Cum să spun: trebuie să perseverăm în admirație și iubire și față de oameni imperfecti". ● Orhan Pamuk: "Numărul cititorilor de literatură serioasă este limitat. E adevărat, în întreaga lume sunt ceva cititori, sunt atâtea limbi. Nu vreau să insinuez că literatura nu are consecințe sociale, dar trebuie să fim modești. Nu vreau să spun că literatura este doar frumusețe... În cărți poți atinge chestiuni politice, chestiuni sociale, dar nu acesta este motivul pentru care scriu cărți. Motivația mea este să scriu o carte bună care să mă mulțumească, o carte care să-mi placă, care să mă facă fericit. Sigur, sunt și eu om, am furiile mele, nemulțumirile mele, mi se întâmplă să am idiosincrazii, îmi vine să spun *o să le arăt eu lor*. Aceste nemulțumiri nu sunt atât de puternice încât să mă determine să scriu o carte. Încep să scriu o carte când am un proiect foarte serios, nu ca reacție la cotidian sau la anumite nemulțumiri pe care le pot avea". ● Antonio Tabucchi: "A fi scriitor ține în primul rând de propria natură profundă și nu e o profesie. Nu poți scrie în vreun act oficial că ești scriitor, dat fiind că este un fapt absolut personal, chiar dacă se manifestă social, dat fiind că nu este o profesie liberală, nu e ca și cum ai fi avocat, medic, inginer, e ontologic, dacă pot spune așa, în timp ce a fi profesor universitar e un rol existențial, ține de existența mea profesională. Sunt două roluri complet distincte. Intelectualii sunt toți aceia care-și pot face auzită vocea, care au la dispoziție instrumentele necesare în vederea acestui lucru. Un arhitect, un avocat, atâta timp cât au la dispoziție mijloacele de comunicare prin care să-și exprime propria opinie, sunt niște intelectuali. Important este să nu fii intelectual de profesie". ● De citit și eseul Adinei Dinițoiu, "Petru Cimpoeșu față în față cu optzecismul". De citit toată revista.

ȘASE DIN... SUTE

298 de pagini, format A4, numără trimestrialul **Steaua Dobrogei**, care apare la Tulcea. ● De la studii de istorie, teologie, antropologie, până la pagini dedicate lui Panait Cerna (de la a cărui moarte au trecut 125 de ani), cronici de carte, de artă, interviuri, poezii, proze. ● Ba chiar un text despre prelucrarea pietrei în județul Tulcea. ● Deși a primit o listă cu "întrebări" școlarești (definește fericirea, evocă nefericirea etc.), poetul Ion Tutunea reușește să schițeze, cu umor și vervă, o istorie literară personală, dar și una a zonei, care e plină de surprize bune. ● Despre Gheorghe Crăciun scriu, în **Vatra** (nr.3), Dorin Ștefănescu, Liliana Truță, Virgil Podoabă, Claudiu Turcuș, Crina Bud, Evelina Oprea, Ion Neagoș, Paula Armăsar. ● Musai de citit transcrierea intervențiilor lui Paul Cernat, Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Alexandru Mușina și Gheorghe Crăciun la lansarea de la Brașov, în iulie 2006, a volumului "Trupul știe mai mult". ● Unul dintre scriitorii foarte atenți la ceea ce se întâmplă pe piața culturală, Felix Nicolau, schițează în **Arca** (nr.1, 2, 3) profilurile a trei site-uri literare pline de... viață: **agonia**, **club literar** și **hyperliteratura**. ● Zice Nicolau: "... acesta este mediul viitorului, care funcționează deja ca o școală preparatorie extrem de activă. De pe acum se poate vorbi despre o competiție între virtual și hârtie. (...) Aș zice că ai mai multe emoții la postarea unui text în mediul virtual decât la publicarea într-o revistă. De ce? Pentru simplul motiv că poți fi lăudat/înjurat la *moment*". ● La curent cu ce se întâmplă pe piața de carte autohtonă sunt și redactorii și colaboratorii revistei arădene. ● Cronicile și recenziile sunt o parte din dovezi. ● Un scriitor de primă mână, Attila Bartis, este intervievat, în **Echinox** (nr.7-10/2007) de către Horea Poenar. ● Tot în revista clujeană, fragmente din romanele "Plimbarea", de A. Bartis, "Ultima fereastră girafă", de Peter Zilahy, "Zona Sinistra", de Adam Bodor, "Pauză de doliu", de Katalin Thuroczy, "Harmonia celestis", de Peter Esterhazy. ● Tot un fragment foarte dens, de data asta dintr-o tragicomedie – "Busurmanii din Crângul de Jos" –, semnează Geza Szocs (traducerea aparține Anamariei Pop). ● "Am fost prost, prost, prost, și, deodată, pac!..." – este titlul unei convorbiri spumoase pe care Emil Brumaru o are cu Călin Ciobotari, în **Dacia literară** (nr.22). ● **aTeNT**, revista Teatrului Național din Timișoara, a ajuns la numărul 10. ● Și nu coincidența face ca nota pe care o acordăm conținutului și așezării lui în pagini să fie tot 10, ci calitatea culturală a acestui produs. ● Lui Ciprian Marinescu i se datorează dinamica și consistența dialogurilor cu regizorul Radu Afrim, actorii Ion Rizea, Claudia Ieremia, Eugen Jebeleanu, scriitorul Fausto Paravidino, autorul piesei "Boala familiei M" (pusă în scenă chiar de Afrim, la TNT, și publicată chiar în acest număr!), criticii Alce Georgescu, Cristina Modreanu și Mihaela Michailov, directorul Teatrului "Luni" de la GreenHours, Voicu Rădescu. ● Mai semnează Mircea Morariu, Robert Șerban, Ioan Hătegan, Marcel Tolcea, Smaranda Vultur, Petru Ilieșu, Andrei Medinski. ● O revistă care merită toată... atenția!

ROȘIORII DE VEDE

MAKING OF... PETRU UMANSCHI

Sintagma de mult intrată în terminologia *show-biz*-ului are darul de a mă fascina, trezindu-mi permanent dorința de a afla ceva în plus despre realizarea unui videoclip, a unui CD sau DVD, ca să nu mai amintesc de filme, cu precădere muzicale. De pildă, un *making of* atașat unui concert la Melbourne sau Tokyo al grupului Eagles mă interesează la fel de mult cât prestația în sine a formației californiene, pe care nu mă satur s-o ascult. Oriunde și oricând. Mă gândesc și la filmele lui Scorsese, dar nu numai, păstrând în memoria afectivă frânturi de scene decupate dintr-un excelent film despre ABBA, văzut acum trei decenii. Dar, mărturisesc, personal mi-am construit mental un *making of* pentru fiecare eveniment, formație sau star rock, încât să pot însăila cu ușurință un portret veridic/ previzibil și – cred – real al unui subiect.

Iată, de pildă, mă gândesc la longevivul și virilul Rod Stewart, care a reușit să-i bulverseze pe endocrinologi nu neapărat prin activitatea sa artistică, cât prin cea sexuală. Dacă Stewart nu se mai îngheșuie să imprime albume, ei bine, pe lângă aceasta, viața nu se scurge fără folos. Departe de a avea un *look de macho man*, britanicul declara recent că n-a pus în gură nici o pastilă de Viagra și totuși face față cu cinste, la vârsta pe care o are, sarcinilor de mascul, în varii situații. Citez din "opera" artistului un fragment ce-mi pare programatic: "Everyday I Spend My Time/ Drinking Wine, Feeling Fine", din care putem înțelege că Stewart, departe de a fi abstinent, gustă moderat din licorile rubinii, fără a exagera. Spun aceasta deoarece în lunga sa existență englezul n-a iscat nici un scandal, n-a fost prins beat la volan sau fotografiat în posturi indecente de către *paparazzi* din Albion. Cred cu tărie că artistul și omul Stewart e mai degrabă adeptul unui sistem de viață frantuzesc, mâncând și bând cumpătat. Iată, deci, un argument în plus că... "un păhărel nu strică", ba din contra. Vedeți dumneavoastră că alegerea eroului meu pentru rândurile de față nu e deloc întâmplătoare? Sigur, în pofida apariției în ultima vreme a multor soliști vocali, eu rămân fidel acestui flăcău tomnatic care în tinerețea mea ne-a fericit cu cea mai frumoasă – poate – baladă rock din toate timpurile: "Sailing". În ceea ce privește ideea cu *making of*-urile artiștilor, tot el m-a inspirat cu titlul atât de adevărat al unei piese care figurează pe albumul său *Coast to Coast*, apărut, ehei, în 1973: "Every Picture Tells a Story". Păi, chiar așa, fiecare fotografie are o poveste, după cum fiecare poveste poate fi immortalizată pe o fotografie sau pe peliculă. Și uite cum se poate naște *making of*-ul...

Trec la alt personaj de care s-ar putea să nu fi auzit, căci nu e vorba de un star rock, deși unele legături – voite sau nu – cu acest gen muzical a avut... Din păcate, vorbim la trecut despre chimistul elvețian Albert Hofmann care în aprilie, la 102 ani, ne-a părăsit. Hofmann n-a avut altceva mai bun de făcut (de pildă, să descopere un leac împotriva cancerului) decât să inventeze LSD-ul, cel mai puternic drog sintetic. Nenorocirea s-a întâmplat cu șapte decenii în urmă, când în laboratorul său din Zürich Hofmann studia conștiincios efectul în medicină al unor ciuperci halucinogene care se dezvoltă pe patul germinativ al inofensivelor boabe de grâu (alea din care se face coliva).

Ce e de admirat la acest chimist e faptul că a testat efectele distructive ale creației sale pe propria-i persoană. "De la institut am plecat ca de obicei, cu bicicleta. Până la domiciliul meu făceam 15-20 de minute, pedalând moderat. În după-amiaza în care, înainte de a mă urca pe bicicletă, mi-am pus pe limbă un vârf de bisturiu cu pudra nou descoperită, am ajuns acasă în mai puțin de 4 (!!) minute. N-am înțeles cum timpul s-a compresat, parcă, dar, deși lăsasem bicicleta pe verandă, am continuat să pedalez în gol până seara târziu, fără a-mi putea coordona picioarele. Aproape de miezul nopții am reușit să-mi «frănez» mișcările membrelor inferioare și am adormit fără să simt oboseală, doar un pic de amețală". După confesiunile domnului Hofmann, să spunem noi că această amețală răspândită de "iarbă" a cuprins milioane de tineri, dintre care mulți s-au stins în floarea vârstei, căzând pradă apetitului pentru iarba care nu era nici verde, nici de acasă, aidoma celei pe care o invoca Tom Jones într-un cunoscut hit al vremii.

"Despre morți, numai de bine"; nu-l putem acuza pe domnul Hofmann de genocid, deși cam pe aici se învârtesc lucrurile. Dar este adevărat că nu el i-a îndemnat în 1969 pe membrii bandei americane a lui Charles Manson să consume LSD, după care, cu mințile întunecate, preținșii hippie să o ucidă pe Sharon Tate, soția regizorului Roman Polanski, și pe invitații acesteia. Ca și cum nu ar fi fost suficient, criminalii au scris pe pereți cu degetele înmuiate în sângele cald încă al victimelor oribilul cuvânt "Pigs". Se pare că Andy Warhol vedea în LSD un fel de combustibil care alimenta inspirația artiștilor psihedelici. Cert e că mulți dintre aceștia nu-și recunoșteau "creațiile" după ce-și reveneau din transă. Unii susțineau că și faimoșii The Beatles au închinat un cântec LSD-ului, fapt îndoielnic pentru majoritatea celor ce au analizat pe toate părțile piesa incriminată, "Lucy in the Sky with Diamonds". Nu s-au găsit dovezi concludente. Iată, așadar, un alt *making of*! Of, of și iar of...

MONICA LOVINESCU...

Urmare din pagina 6

nemulțumit că nu era "popularizat" la microfonul Europei Libere, acesta ajunsese să "denunțe" public pe Virgil Ierunca și pe Monica Lovinescu ca... "agenți KGB"! Și alte neplăcute păreri, despre "O altfel de Monica Lovinescu", apărute, ciudat!, chiar în București, chiar pe 22 aprilie 2008, pe blogul unui jurnalist. Etc. etc. Scriind toate acestea, ne-am amintit că și aprecierile noastre favorabile scrise despre volumul doamnei Doina Jela *Această dragoste care ne leagă* au stîrnit proteste și ne-au atras inimizității declarate public.

De ce să nu o spunem? Impactul cu românii din țară nu a fost întotdeauna ușor. Dar – depunem mărturie – cît de mult îi iubea!... "Cu ei mă înțeleg mai bine decît cu cei din Paris!" – obișnuia să spună. Și totuși, din păcate, românii de "acasă", cu rare excepții, nu înțelegeau, în toată amploarea și tribulațiile ei, viața de exil a cuplului Lovinescu-Ierunca. Pentru toți, ei doi erau (mai ales după 1975) "vocea" Europei Libere care susținea rezistența culturală românească de acasă, dar era și judecătorul care alegea grîul de neghină, stigmatizînd – corect și obiectiv – pe cei ce pactizau cu regimul asupritor de acasă. Nu o dată au primit în locuința lor din rue François Pinton, 8, pe lîngă admiratori și prieteni "clandestini", personalități literare de prim ordin, dar și, din păcate, vizitatori ambigui, unii chiar trimiși de București cu misiuni precise de *captatio benevolentiae*. În această casă, și atunci, și astăzi, după ce ei doi nu mai sînt, s-a întemeiat cultura liberă a României. Această clădire modestă a devenit acum proprietatea Statului român și a primit menirea de a adăposti tineri bursieri din România care vor să studieze exilul românesc (sub custodia domnilor Mihnea Berindei și Gabriel Liiceanu). S-ar putea să se numească Fundația "Monica Lovinescu – Virgil Ierunca", pentru viitor – dacă formalitățile judiciare ale Franței vor permite.

6. Cu cît timpul ne îndepărtează de prezența lor – cu atît se creează necesitatea de a înțelege toată complexitatea personalității Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca. Din cîteva fragmente ale unui articol (publicat în *Cotidianul* din 25-27 aprilie) înțelegem că autorul, domnul Gabriel Liiceanu, frecventîndu-i obținuse "de-a lungul anilor" un "anumit mod de a comenta existența", o "complicitate", "un amestec straniu de competență, indignare și umor" – "oarecum în afara lumii" – pe care noi, și mulți alții care le stăteam în exil în preajmă, nu am putut să constatăm. Orele petrecute cu ei, la ei acasă, erau ore de pelerinaj moral și de verificări intelectuale: în alte împrejurări ei doi (mai ales Monica) se dovedeau a fi oameni cu o profundă căldură sufletească, dar și oameni fragili, în suferință, rătăciți printre cărți și idei – dar cu adînci răni (ascunse) în suflet. Cîteodată tristețile ne erau comune – în urma unor mult regretate dispariții (Eliade, Cioran, "Cristinel" ori "Simone") din lumea Occidentului, dar și din lumea din

România (Cella Delavrancea). Rar le-am putut culege cîte un zîmbet ușurat; Ierunca rămînea întotdeauna închis în sine însuși, trist. Alții (îndeosebi cei sosiți din România) au avut ocazia de a-i surprinde în momente mai bune. Dar am putut verifica întotdeauna marea lor rezistență la vicisitudinile vieții: ce curaj extraordinar trebuie să fi avut Monica Lovinescu atunci cînd, după atentatul nemernic, comandat de Securitatea lui Ceaușescu, după ce ieșise din comă, să părăsească, pe proprie răspundere, spitalul, ca să vorbească la Europa Liberă? ("Exist! Nu ați reușit! Vă desfid!") "Românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă"?... Da! Monica Lovinescu avea! Știau – și ea, și el – să îndure loviturile dușmane ale soartei, ale vieții lor de luptători neînfricați.

7. Cel care scrie aceste rînduri a avut, începînd de prin 1981, prilejul și onoarea de a-i cunoaște, a-i întîlni adeseori și de a le urma sfaturile și experiența combativă. Neștiut de nimeni, Virgil Ierunca a fost periodic informat de tot ceea ce se organiza (și preda studenților) în Seminarul de limba și literatura română de la Sorbona (Universitatea Paris IV); donațiile lui de cărți și reviste din editura lui L. Mămăligă ajungeau în biblioteca seminarială, deschisă de atunci tuturor publicațiilor din exil ("pentru că", spuneam bibliotecarei, "România se extinde din București și Cluj pînă în Canada și Statele Unite"!). Putem afirma că, treptat, odată cu preluarea direcției cursurilor de română de la Sorbona, am avut o deosebită grijă ca exilul românesc de la Paris să intre în drepturile sale legitime: o "contra-putere" culturală, o "a doua" cultură românească. Infirmam astfel, cu bună știință, tendința de a desconsidera opoziția românilor din exil pe care o arătau explicit rectorul de atunci al Sorbonei, profesorul Alphonse Dupront, și colegul său, Alain Guillerrou, cu ocazia manifestărilor culturale din Paris (pentru a "nu supăra" Ambasada "RSR"!).

Virgil Ierunca și Monica Lovinescu au înțeles prea bine acest nou demers universitar. Începînd din 1981-1982, ei au asistat – ori de cîte ori îi invitam – la conferințele și colocviile organizate de ceea ce se numea atunci "Institut de Roumain" al Sorbonei (la o singură manifestare au lipsit: aceea dedicată lui Ion Caraion: ei știau atunci ceea ce, în vremea aceea, nu se știa!)

*

Unor asemenea oameni excepționali li se cuvenea recunoștință și admirație infinită (în umilitate). Ei au însemnat – ceea ce aici, în țară, părea a se fi pierdut – marile și eternele valori etice ale omului: ei le-au apărut *usque ad finem*. Pe lîngă gratitudinea intelectuală pe care spiritul lor critic acut o merita din plin, Monica Lovinescu (și Virgil Ierunca) au avut nevoie de iubire. Dar iubirea – atîta cît a fost – le-a venit de la prieteni (și aliați) devotați, de la români care, după 1989-1990, descopereau – dincolo de opreliști – realitatea existenței lor la Paris – sau de la cei care erau legați de viața familiei din București. Numele celor care

le dăruiau iubire le cunoaștem, acum, cu toții.

Dar ceea ce s-a înțeles în ziua cînd Președintele României a ordonat funeraliile naționale din 25 aprilie 2008 a fost **măreția unică** a legăturii lor permanente, eroice, cu

țara noastră, țara lor. Victoria luptei lor. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au trăit pentru Adevăr, pentru Libertate, pentru România. Și au murit în lumina aceluiași idealuri. Fi-vom noi demni de eternitatea memoriei lor?

PROVINCIA CARTURARILOR

Urmare din pagina 2

Cultura Națională, București, 1924 "Viena oficială nu era chiar atît de catolică precum își închipuiesc unii scriitori – greco-catolici, de pildă. Descapuținarea Austriei – vorba este a lui Voltaire și se derivă din Capuținii păzitori ai sarcofagelor habsburgice – descapuținarea începuse sfios îndată după 1700; se dezvoltase bine sub Maria Teresia; și mai bine sub Iosif II...../Între catolicism și dinastie era vorba acum și despre întăietate. Precumpănirea catolicismului în stat trebuia redusă, înfrîntă. Mariei Theresa problema aceasta îi sta la inimă ca și urmașului ei. De aceea funcțiunile înalte în stat le ocupară treptat bărbați de cugete libere; iar școala, până acum instrumentul de oprire pe loc a cugetării, trebuia luată din mâinile soldaților lui Iisus; statul le și luă. (p. 28) Și adaugă învățatul profesor clujean: "La Viena, Lazăr se afla, așadar, între două curente: de la universitate îi adia catolicismul erudit; din viață îl îmbia raționalizarea cugetării, credinței". "Dincolo de studiile teologice, la a căror aripă liberală se așezase Lazăr, se găsea o lume de idei politice, culturale în toate formele culturii, literare, de care Lazăr nu s-a izolat și ale căror urme se găsesc în cărțile bibliotecii sale./Simpatiile politice ale lui Lazăr sunt fridericiene și iosefiniste". De reținut insistențele lui Bogdan-Duică asupra traducerilor lui Gheorghe Lazăr, îndeosebi asupra arhiepiscopului Platon: "Pentru trebuințele religioase ale poporului Lazăr traduse învățătura ortodoxă a lui Platon, arhiepiscop de Tver. / Platon (1737-1812) fusese dascăl de religie al lui Paul Petrovici, fiul Ecaterinei II; ce i-a propus lui Paul, ajuns mai târziu împărat, se află în acesest catehism, tradus în mai multe limbi.(...). Lazăr, pentru care teologia era știință serioasă și nuanțată, va fi simțit aceasta; și dorind a da nației un text de credință nebănuită, dar totuși mai liber conceput, traduse după nemțește pe Platon al său (p. 37)

(2). *ibid.*, p.53

(3). "Începînd de la 1780, tipăriturile românești de la Viena sunt neîntrerupte, an de an. Se simte încă efectul libertății de tipar iosefiniste; între 1794-1795 râul tiparului vienez seacă; Sibiul ia locul Vienei, pe cînd Bucureștii și Iașii dau puține opere, mai ales bisericești. Buda începe a fi mai sprintenă abia pe la 1804..."

4) Sextil Pușcariu, **Gheorghe Bogdan-Duică**, în **Revista Fundațiilor Regale**, An II, nr 2/1 februarie 1935, p.347

(5) Mircea Păcurariu, **Cărturari sibieni de altădată**, Editura Dacia, 2002, p. 59 atrage atenția și asupra faptului că teologul suferea și represaliile împăratului, nemulțumit de simpatiile pedagogului: "Situția lui Lazăr a fost definitiv compromisă în urma unui raport înaintate de șeful poliției din Sibiu, la 4 iulie 1915, prin care era acuzat că duce o viață dezordonată și că a ridicat paharul în grădina publică a orașului în cinstea împăratului Napoleon". Pedepsa e umilitoare. Lazăr trebuie să facă zece zile de închisoare (" din care două doar cu pâine și apă") și să declare apoi că-și va schimba atitudinea față de episcop". Împăratul aprobă sentința...dar cu precizarea ca episcopul să-l pedepsească conform canoanelor și să fie pus sub supravegherea poliției. (p.59)

6.) Ion Codru Drăgușanu, **Peregrinul transilvan**, Ediție îngrijită și prefată de Romul Munteanu, Esp'a, 1956, p. 35

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).

www.revistaorizont.ro e-mail: orizont@regionalnet.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

Abonamentele se fac la P.T.T.R.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPAOIAZĂ

ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

www.revistaorizont.ro/conferintelemicrosoft

un suflu nou

TEODOR BACONSKY
ANDREI CODRESCU
MARIO VARGAS LLOSA
GABRIEL LIICEANU
NICOLAE MANOLESCU
ADAM MICHNIK
H.-R. PATAPIEVICI
ANDREI PLEȘU
VLADIMIR TISMĂNEANU
MIHAI-RĂZVAN UNGUREANU

TIMIȘOARA
CLUJ
BUCUREȘTI
REDMOND
CRAIOVA
IAȘI
ORADEA
ARAD
SIBIU
TÎRGU-MUREȘ
CHIȘINĂU
CONSTANȚA
BRAȘOV

Angajamentul civic durabil, pasiunea descoperirii diversității, consistența etică alcătuiesc fundamentele unei comunități a dialogului. Un spațiu în care ideile sunt comunicate pe viu, în forma dezbaterii deschise și uneori polemice. Personalități culturale de primă mărime din țară și străinătate întâlnesc un public preponderent tânăr, căruia îi propun modele de realizare a unui potențial mai mult decât cert.

Începând din 2003, proiectul Conferințelor Microsoft a creat un cadru al dialogului fertil și pasionant, o comunitate care a depășit frontierele auditoriului unor săli oricât de pline și de entuziaste. Conferințele Microsoft s-au transformat deseori în cărți de impact pentru cultura română, promovând generos valorile esențiale ale schimbării.

Your potential. Our passion.[™]
Microsoft